

Gazteak eta euskara: Gazte hizkeraren ereduak ez diete balio

ARGIA

2006ko azaroaren 19a | LXIX. urtea | 2.063 zenbakia | 3,50 euro

Nekazaritza homeodinamikoa Añuako baratzea, bakarra

Paule Sodupe, hiru seme-alaba preso: "Eurak ari dira gorriak pasatzen, ez ni"

ARGIA egutegia 2007 salgai dagoeneko

Azalean

- ▶ eguzkia eta ilargiari dagozkionak
- ▶ santutegia
- ▶ gizon-emakumezkoen euskal izenak
- ▶ itsasgora eta itsasbeheren inguruko informazioa

NOBEDADEA

Atzealdean

- ▶ egunarekin lotutako gertaera bitxi eta interesgarriak

99ko urterikaren Zen

oaren moneta-
tasuna ezarri zen
etan ezarri zuten euro-
a-parekotasuna 166,386
. Hala ere, 2002ko urta-
a arte ez zen indarrean
oa. Europako hamaika
k izendatu zuten bere
fiziaia: Austriak, Alema-
tziak, Italiak, Espainiak,
t, Belgikak, Finlandiak,
k, Irlandak eta Lusenbur-
100 milioi txanpon eta
iloi banku-billete zabal-
Ekoiztutako txanpon eta
lleteek 664.000 milioi
lloa zuten.

Salneurria: 7,50 €

eskaerak

© 943 371 545 · denda@argia.com · www.argia.com/denda

www.argia.com

Gaiak

- 16 **36ko Gerra: Euskal Unibertsitatea, aspaldiko aldarria.** Josu Chueca.

Iritziak

- 21 **Asisko Urmeneta.**
Gora Pro Nobis.
- 22 **Itxaro Borda.** Ttakun (h)errenka.
- 23 **Elixabete Garmendia.**
Langa irekitzea falta.
- 24 **Joxe Iriarte, Bikila.**
"Batzuk pozik besteak agonin!".
- 25 **Sustrai Colina.** Real politik.
- 25 **Arantza Urkaregi.** Azkuna.
- 25 **Joxe Mari Ostolaza.**
Gabriel Gurrutxaga.
- 28 **Xebastian Lizaso.**
Bertso berriak onddoei jarriak.

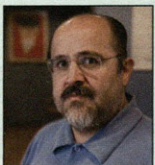
Arantza Urkaregi.

Hannah Wilke.

Erdiko kaiera

- 33 **Literatura Unibertsala saileko hurrengo 50ak.** Saioa Labaka.
- 35 **Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
- 38 **Ezpalak.** Jon Torner.
- 40 **Denbora-pasak.**
- 42 **Ihesi. Landatik itsasertzera Uribe Butroen barrena.** Unai Brea.
- 46 **Makina bat kontu.**
Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Txarli Prieto.

Termometroa

- 52 **Gaztea izan eta euskara ahoan. Mihiluzek, Mantxutek... ez diete balio.**
Malores Etxeberria eta Onintza Irureta.
- 54 **Bero-beroan.** Xabier Letona, Onintza Irureta eta Juan Mari Arregi.
- 56 **Net Hurbil. Litxarkeria gehiegi jateak gaiztotu egin dezake jendea.** Pello Zubiria.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

4 | Nekazaritza homeodinamikoa

Añuako baratzea, bakarra

Nekazaritza ekologikoaren barruan, astroen eragina, formen indarra eta beste hainbat gauza kontuan hartzen dituen da homeodinamikoa. Juan Mari Pagaldai da horrelako baratze bat antolatu duena, eta ikastaroak ere ematen ditu. 8-aren forma duen bere baratzeari buelta bat eman diogu.

10 | **Paule Sodupe**
Miel Anjel Elustondo

26 | **Andoni Egaña**
Agenda 22

29 | **Hannah Wilke**
Nere Lujanbio

58 | **Azkena**
Emilio Lopez Adan

49 | Txarli Prieto

Arabako PSE-EEko idazkari nagusia da, eta alderdi hautagai nagusia Arabako Foru Aldundirako. PP eta EAJ alderdiak ditu arerio zuzenak bertako hauteskunde lehian. Bake prozesuaren nondik norakoak zehaztuko ditu datozen urtetako Prietoren politikako bide lagunak.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Elizaguirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Mikel Garcia eta Onintza Irureta. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta eta Gorka Bereziartua.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Manjio Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urnuña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140, 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Iparr Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

Baratze homeodinamiko bakarrek 8-aren forma du

Euskal Herriko baratze homeodinamiko bakarra Añuan (Araba) dago. Erreferentzia da nekazari ekologiko askorentzat, urtero antolatzen diren ikastaroetan 30-40 ikasle biltzen dira. Bertan ahalegintzen dira kosmosa, formak, eta ingurua baratzearekin harmonizatzen. Baratzeazina gidari hartu eta 8-aren forma duen ekosistema txiki honetan barrena ibili gara.

Testuak eta argazkiak:

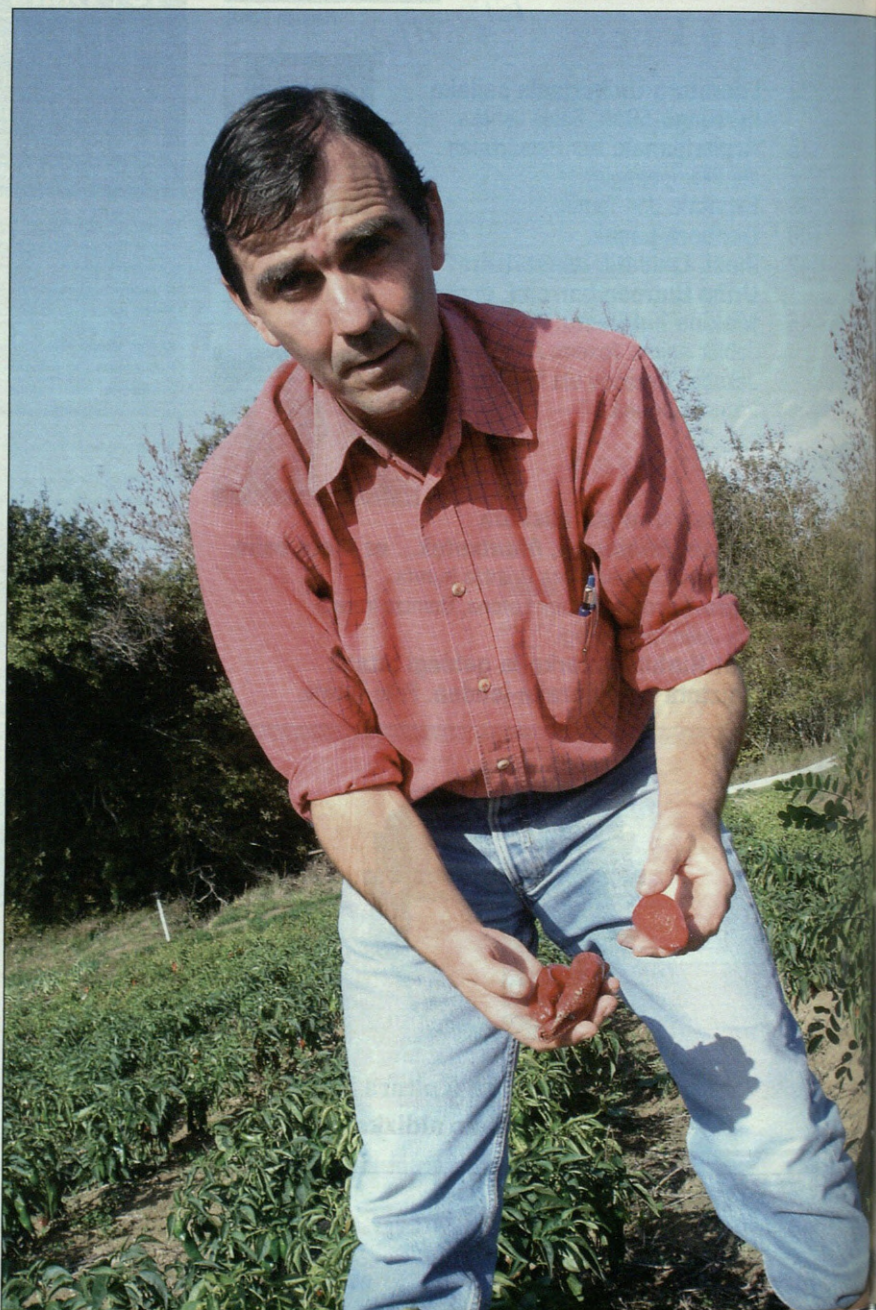
URKO APAOLAZA / ESTITXU EIZAGIRRE

AÑUAKO eliz atarian 9:55. Zitara bost minutu lehenago iritsi izanak aukera eman digu Jaiotzako Andre Mariaren (XIII. mendekoa) harrizko eskulturari itzulua egiteko. Buelta hau iragarpen bat izan da, ordu batzuk geroago zeruko beste indar batzuen inguruan egingo ditugun itzulunguruen abisu eman diguna. Iritsi da bere kotxea. Jarraitzeko eskatu digu eta kotxez pare bat kilometro egin ditugu, bide gero eta zidorragoan, baratze anderearekin topo egin dugun arte. “Nola izan duzue bere berri?” agurtu gaitu adeitsu:

Juan Mari Pagaldai. Haur bereziekin lan egiten du, irakaskuntzan. Baratzetxo batean ematen zituen ordu libreak, homeodinamikaz irakurtzen hasi eta ikastarotara joan zen arte. Orduan nekazaritza homeodinamikoan sartu zen buru-belarri, lursail honetan. Eskoriatzako jaiotzez, handik Aramaiora joan zen bizitzera, eta gero Gasteizera. Bizitzan bezala baratzean ere oreka lortzeko, bidea 8-aren forma kiribilduan antolatu du, energia etengabe zirkulatzen duen zortzian, zortzi armonikoan.

8 formako baratzearen begirada panoramikoa

Duela 2 urte ekin zioten baratze hau lantzeari. Ordura arte nekazaritza intentsiboak zukutu zuen, eta lurra goxatu zedin, urtebetez izan zuten hirusta-zelaiz jantzirik. Parez-pare dugun baratzeak egun, bestelako itxu-

ra agertzen du. Baratzea antolatzen duen bidexka, guk egingo duguna, 8 formakoa da. Formak oinarritzkoak dira nekazaritza eta mundu ikuskera homeodinamikoa. "8 armonikoa" deritzo eta forma honekin, indar fluxu bat sortzen da, giroa armonizatu egiten duena.

Zortzian sartu aurretik, begirada altxa eta panorama orokorra ikus dezagun. Bidexkatik edo zortzitik kanpoaldera baratzeak osatutako manta zabaltzen da lurrean. Erremolatxa, letxuga, piper, borraja... Bakoitza eremu txikitlan duta, denen artean mosaiko koloretsua osatzen dute. Basoxka batek babesten du baratze osoaren kanpoaldea, aldameneko nekazariaren lurretatik. Zortziaren zuloetako baten barrura begirata, berriz, fruitarbolak eta belarra ditugu. Belarretan ardiak jarriko dituzte. Beste zuloan, berriz, sendabelarrak jarriko dituzte. Zortziaren erdian, bideak gurutzatzen diren puntuan, nabea eraikitzen ari dira. Bazter batean negutegi txiki bat dago, eta laster erleak jarriko dituzte.

Nekazaritza ekologikoak ilargiari baino ez dio erreparatzen, eta homeodinamikoak astroen mugimendu gehiagori

Bidea markatzeko, 8 metrora arbola bat landatuta dute, arbola bakoitza astro batekin lotua. Baina goazen mundu armoniko honetan sartzera.

Lehen zuloa

Sartu gara zortzian eta bagoaz bidean aurrera. Bi urte baino ez ditu ekosistemak honek, baina denborarekin "paseatzeko baino ez bada ere sekulakoa" izango dela espero du Pagaldak, "armonizatzen duen giroa".

Zortziaren barrura, alegia zuloetako bati begira, bertako frutarbolak energia hartzaileak direla azaldu digu: Frutarbolak, loratzean, astroen indarra hartzen dute. Intsektuek, hara-hona

Nori okurritu zitzaion aza hostoak kosmosarekin lotzea?

Homeodinamika, nekazaritza ekologikoaren barruan, biodinamikaren alabatzen definitzen da. Biodinamikak lurraz gain astroak ere kontuan hartzen ditu nekazal ustiaketarako. Homeodinamikak berriz, aurrekoaren oinarriak onartzeaz gain, kutsadura, transgenikoak eta abarrei aurre egiteko homeopatiaren baliabideak erabiltzen ditu, sendagai gisa. Metodo homeodinamikoaren jatorria azaltzeko, Persiako Zarathustra (*Zoroastro*) filosofoaren garaira joan izan dira. Baina ez gara gu Aitzin Aroko oasietan nekazaritza nola lantzen zuten azaltzen hasiko. Izan ere, XX. mendean aurkituko ditugu biodinamikaren eta homeodinamikaren sorreraren gako nagusiak:

✓ **Rudolf Steiner:** Biodinamikaren sortzailea Rudolf Steiner (1861-1926) izan zen. Gizakia, inguruarekin eta kosmosarekin estuki lotu zuen Steinerrek eta bere pentsamenduak hezkuntzan –Waldorf izeneko eskolen bidez–, medikuntzan eta nekazaritzan aplikatu zituen.

✓ **1924ko ikastaroak Silesian:** XX. mende hasieran nekazaritza lantzeko teknikak eta sustantzia kimikoak izugarri garatu ziren, eta lurak jasan zezakeen kalteaz arduratuta, zenbait lagunek ikastaro batzuk emateko eskatu zioten Rudolf Steinerri. Silesian egindako ikastaroetan, filosofo austriarrak biologiadinamikaren inguruko teoriak plazaratu zituen eta horrekin batera sortu zen nekazaritza biodinamikoa.

✓ **Demeter ziurtagiria:** Silesiako ikastaroen ondoren, Steinerren jarraitzaile talde batek nekazaritza biodinamikoa praktikan jarri zuen eta 1928an *Demeter* ziurtagiria sortu zuen. Jainko greziarraren izena daraman zigilua nekazaritza biodinamikoaren ziurtagiri nagusia da gaur egun.

✓ **Enzo Nastati, homeodinamikaren sustatzailea:** Enzo Nastati italiarra Demeter erakundearen kontseilaria zen, baina gorabehera batzuk medio erakunde hartatik banandu eta metodo homeodinamikoarekin hasi zen. Nastatik Txernobilgo gertaeren ondoren ekin zion metodo honi, erradiazioak zenbait lurretan egindako kalteaz jabetuta. Gaur egun Italiako L'Albero della Vita elkarteak da erreferentzia nagusia homeodinamikaren munduan eta Nastati da horren presidentea.

TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 · Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 · Hernani -Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 · Fax: 943 552 816 · info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

dira". Oreka hau dena mantenduz, lurra kualitatiboki hobetzerantz irits daitekeela azaldu du, emankorra den humus maila handituz. "Aldiz, nekazaritza konbentzionalak, humusa gehitu beharrean materia inorganikoa botatzen du. Bai, landarea gizentzen da, neurri handikoa da, baina ez du kalitate onik".

Zapore eta koloreak

Aurrera jarraitu dugu eta zortziaren kanpoaldera begirada luzatu: kalabaza sail handi bat dugu, eta karretilak joan-etorrian dabilta. Ondoko baratze zatian, ilaraka orraztutako lurra. Hurrengo urtean garai berean etorrita desberdin ikusiko gure gida-riak, izan ere, kultiboak txandakatzen dituzte: "Landare bakoitzak kalitate bat du, badi-ra asko kontsumitzen dutenak, gutxiago, ia bateraz... Kultiboak txandakatuz, lurrari deskantsua ematen diogu, eta era berean, landare mota bakoitzak propietate bat ematen dio lurrari".

Begiek gozatu ederra hartu dute garaiko fruituei begira, eta ahoak eta sudurrak ere estimatuko luketela ziurtatu digu

Pagaldaik: "Nekazaritza homeodinamikoa-ekin egindako produktuak txikiagoak izan ohi dira, baina usain, zapore eta kolore handiagoa dute. Hemendik jaten hasten dena ez da bestera itzultzen. Kontua da ohitu egin garela oraingo gustuetara, eta jada ez dugu jatorrizko zaporea ezagutu ere egiten".

Zodiakoari begira

Aurrera, gurutzadurarantz jarraitu dugun bitartean azaldu digu zergatik diren kualitatiboki hobeak horrelako produktuak. Elementu kualitatiboa astroek ematen dutela, horregatik egiten du lan biodinamikak eta bere alaba homeodinamikak astroekin. Esaterako, leguminosak (ilar, babarrun...) zodiakoko Cancer-ekin daude lotuta. Ilargi edo eguzkia Cancer-en dagoenean leguminosekin laboreren bat eginez gero, indartsuago etorriko direla azaldu du. Zodiakoko gune bakoitzak indar mota bat du. Indar hau eguzki edo ilargian proiektatzen da, eta batez ere indar honekin lotutako landereengan du eragina. Ikusten denez, eguzkiak eta ilargiak zubi lana egiten dute. Baina bien bereizgarria zera da: ilargia hogeita zortzi egunero errepikatu egiten dela, eta beraz, lanerako erabiltzea errazagoa da, indar denak 28 egunero helaraz-

ibili-ibilian, indar hau baratze kanpoko basoxkatarata banatzen dute. Eta txoriek basoxkatik baratze osora. Horregatik, denborarekin nabari omen dute nola aldatzen doan ingurune txori klasea. "Egun, edozein baratzetan ugari dagoena belea da, txori zikin edo gradu baxuenekoa" dio Pagaldaik. Aldiz, txori abeslariak, giroa gehiago armonizatzen dutenak, ugaritzen hasiak dira baratze honetan. 8aren zulo honetan jarriko dituzten ardiek ere giroa armonizatzen lagunduko dute, eta euren gorotzekin konposta egin ahal izango dute, lurra ongarrizteko. "Nekazari askok gorotz freskoa botatzen du, baina lurra ez da hori liseritzeko gai, eta lurra erre ere egiten du. Guk konposta egiten dugu, horrela gorotzak 6-7 hilabetea transformazio prozesua jasaten du, eta hori laguntzeko preparatu batzuk botatzen dizkiogu. Hori dena lurrarentzako aurre-digestio baten modukoa da, eta orain, udazkenean, konposta zabaltzen dugunean, lurra digeritzeko gai da". Ardiak bezala jar zitzakeen zerriak edo behiren bat. 8 honetan, orde, ezer ez dago aurrez pentsatu gabe: "Lurraren kalitateen arabera, animalia bat edo bestearen gorotza komeni da. Gurea lur kalkareoa da, eta hobe datorkio ardi eta behiena. Orokorrean, Euskal Herrian ondoren datozenak behi, ardi eta zaldien gorotzak

Eskejeak kalte

8aren barruan dauden frutarbola denak hazitik ateratakoak dira: "Eskejeak lehenago ematen du, baina botika asko bota behar zaie, frutarbolak degeneratzen ari dira eta bizitza laburragoa dute. Hazitik datorren landareak berri, kosmosarekin harreman zuzena du eta indar handiagoa", dio Pagaldaik.

Basotxo, babesa

Botika kimikorik erabiltzen ez duten nekazari askori ondoko nekazarien botikak iristen zaizkio. Hauengandik babesteko dago jarria baratzearen bueltan basotxo, ingurunea babesteko azal modura. Naturak ez duela partzelaka funtzionatzen azpimarratu du Pagaldaik: "Gure proiektuak inguru osoan du eragina, ez gure lurrian bakarrik. Baratze honetan sortzen ari garen energia eta giroa babes bat da, kutsadurari kontra egiten dio. Era berean, ez dut ezer konpontzen nik bakarrik finka aldatzearekin, ondoan oso kutsakorra den proiektu bat baldin badago. Ingurua bere zabalean zaindu behar da".

ten baititu. Eguzkiak, aldiz, indar bakoitza urtean garai batean bakarrik.

Baina nekazaritzarako astroci begiratzea hain berritzailea da, ala gure arbasoek beti egin izan dutena? Pagaldairan arabera, "gure arbasoek intuizioz egiten zituzten gauza hauek, zergatia jakin gabe. Betidanik, persiarren garaitik, natura orain baino askoz gehiago behatu izan da, zuzenean, ez ikasketen bidez. Zaharrenek oraindik

badakite horrela eginda ondo ateratzen direla gauzak, baina zergatik ez. Oraingo gizakiaren lana da hau kontzientziara ekarri eta zergatia ulertzea". Zer da bizitza eta nola funtzionatzen du?

Zientziak bakarrik esplikatzen ez dezakeen betiko galdera da. Galdera hori eta homeodinamikako beste asko landuko dira justu gu iritsi garen puntuan, gurutzaduran, hurrengo urtetik aurrera. Begi bistan dugun sakonunean (ikus irudia)

Frutarbolak astroen indarraren
kaptatzaile dira. Intsektuek
indar hau basora eramaten dute
eta txoriek basotik baratze osora

jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Ipar Euskal Herrian

harpidetza eskaera

Izen deiturak: _____

Helbidea: _____ Posta kodea: _____ Herria: _____

Herrialdea: _____ Jaioteguna: _____

N.A./I.F.K.: _____ Tel./Faxa: _____ e-posta: _____

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Taloiez

☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L.ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa: _____

Titularra: _____ N.A./I.F.K.: _____

Titularraren helbidea: _____ Titularraren telefonoa: _____

Entitate: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____

Data: _____ Sinadura: _____

aukeratu gure ongi etorri oparia

"Garxot" komikia

"Lauburua" mahai-jolasa

"Txoriak txori" lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara*

Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 PK. - 20.160 Lasarte-Oria

Nabea

8aren erdigunean, gurutzaduran, nabe bat egiten hasiko dira urtarrilean, eta udarako bukatzea espero dute. Paisaian inpaktu handirik eragin ez dezan egin dute hain zulo sakona. Era berean, nabearen oinarria lurpean egoteak bertan biltegia jartzeko balioko du, barazki eta fruituak ahalik eta freskoen gorde ditzaten. Goiko solairuan, berriz, urtero antolatzen dituzten homeodinamika ikastaroak emango dituzte.

nabe bat eraikitzeke asmoa dute eta bertan emango dira Pagaldaik duela zazpi urtetik hona urtean bitan antolatzen dituen ikastaroak. Enzo Nastati homeodinamikako erreferente nagusia etorri ohi da hitzaldia ematera, eta ikastaro bakoitzean 30-40 ikasle izaten dira, normalean nekazaritza ekologikotik datozenak. Espainiako Estatuan antolatzen diren bakarretakoak dira.

Bigarren zuloa. Botika homeopatikoa

Aurrera eginda, zortziaren bigarren zulo edo borobilerara sartu gara. Hirustek estaltzen dute zelaia, eta erle zein beste intsektuen burrunbaz erretu zaigu entzumena. Gaitz kontuekin zirikatu dugu Pagaldai: eurek nekazaritza prestakin homeopatikoa erabiltzen dituztela azaldu digu, eta botika homeopatikoa denak bezala, sustantzien indarrak uretan dinamizatuz lortzen direla. "Zientziak ez du metodo hau onartzen, indar hauek ez direlako zientifikoki perzibitzen, baina praktikan ikusten da funtzionatzen duela", eta beraz balio dio Pagaldairi. Nekazaritza arruntean botika kimikoak saldu daitezkeen atzean interes industrial handiak daudela salatu du Pagaldai: "Baina lurra akabatzen ari gara, eta hori nekazariak badakite. Gero eta abono eta pestizida gehiago bota behar dituzte".

Beste aldetik abiapuntura buelta

Zortziaren puntu honetan, kanpoaldea lantzeko dagoela ikusi dugu, oraindik ez baitute denborarik izan. Aurrera begira, hor ere baratzeak joango

dira. Eta aukera baliatu dugu nekazaritza homeodinamikoak orokorrean lantzeko dituen beste eremu labainkorragoez hitz egiteko.

Nekazaritza homeodinamikoa hemen ez da errentagarri, baina Italian bai, urte asko darmatelako lantzen. Bere ahaide den nekazaritza

biodinamikoa, aldiz, errentagarri da hemen, eta Espainian egiten den asko Alemaniara saltzen da, "han heziketa handiagoa dagoelako janaria zaintzeko". Pagaldaik ez du kanpoan saltzeko asmorik, ordea: "Gure filosofia ez esportatzea da, bertan saltzea, eta beraz, autosufizientea izatea". Esportazio-inportazioak sortzen duen garraio gastua erokeria dela azpimarratu du, eta etorkizunean duen arriskuaz ohartarazi: "Kanpotik iturria ixten diguten egunean salduta egongo gara".

Zuzeneko salmenta da bere apustua, bitartekariak irabazien erdia eramaten dute eta. Gehiena Gasteizko merkatuan saltzen du, eta horrez gain, badu erosle finkoen zerrenda bat. Zerrenda horretako kideek informazioa jasotzen dute, baratzean landu dituzten garaian garaiko produktuei buruz, eta epostaz eskaera egiten dute astero. Ostiraleroko euren eskaria banatzen zaie. Dena den, baratzerak dato-

zenek ere bertan erosteko aukera dute.

Aurrera begira, kontsumitzaileekin baikorra da Pagaldai. "Saltoki handiekin plazako merkatuak krisian egon dira, baina konbentzitutako nago gero eta hobe joango direla. Elikadurari buruzko gero eta kontzientzia handiagoa dago,

Baratzera bisita

Kokapena: Dulantzi (Araba) ondoan dagoen Añua herrixkatik pista bat jarraitu kilometro inguruan, Azazeta mendate aldera.

Kontaktua: Juan Mari Pagaldai.

Helbide elektronikoa: askoaj@teleline.es
Telefonoa: 945-460078.

batez ere, gaixotasunengatik". Añuako baratzehonen bezero asko gaixotasunen bat gertutik bizi izan dutenak dira. "Gero eta jende gehiago dago sano jateko prest. Noski, gurea garestia goa da, eskulan handia delako eta beste logika bat duelako. Ez da berdina azenarioak 1.000 metro koadroko eremuan lantzea, edo 7 hektarean. Merkeenaren bila dabilenak ez du hemen erosi-ko. Baina etorkizunean, ondo jan nahi duenak ordaindu egin beharko du".

Erosleak produktu homeodinamikoak bereizteko zigilurik ez dago, ordea. Zigilu ekologikoa da elikagai hauek dutena. Produktu biodinamikoen nazioarteko zigilua, berriz, *Demeter* da.

Euskal Herriarentzat erakundeek diseinaturik duten etorkizunean, ez da horrelako nekazaritza-rik aurreikusten. "Erakundeak ez dira bustitzen. Nekazaritza integratua delakoa sustatzen ari dira, baina hori zer da? Orain arte bezainbeste botika bota beharrean, gutxiago botatzen duena. Orokorrean nekazaritza ekologikoak laguntza handia behar du, jendea sensibilizatzen eta informatzen, eta batez ere, honetan hasten direnei laguntza ematen".

Nola hasi homeodinamikan?

Nekazaritza mota honetan sartzean eskema aldatu zitzaioala kontatu du Pagaldai. "Hemen aritzeko ahaztu behar duzu lanaren zentzua dirua bakarrik

"Gaur nekazaria ez da traktoretik jaisten, lurrarekin harremana galdu du. Teknologia eta mekanika da nagusi, baina beti kalitatearen kaltetan" dio Pagaldai.

"Lurra akabatzen ari gara, eta hori nekazariak badakite.

Gero eta abono eta pestizida gehiago bota behar dituzte"

Juan Mari Pagaldai

dela". Euskal Herrian badira oinarri homeodinamiko batzuk lantzen dituzten nekazariak, baina Pagaldairen baratzea da erabat homeodinamikoa den bakarra. Nekazari hauetako batzuk hilerok elkartzen dira. Homeodinamikari buruzko irakurraldiak egiten dituzte, elkarren finkak ikusten eta informazioa trukatzeko. "Baina hortik aurrera bakoitzak ikasi behar du, zeren finka bakoitza bakarra da, ez dago formula majikorik". Behatuz, giro bakoitzak eskatzen duena egitea da kontua.

Pagaldai argi du gazte jendeak sartu behar duela honetan: "Edadeko jendeak galdu du lurrarekin harremana. Ziur nago nekazariak ez, baizik hiritik datozenek ekingo diotela eredu honi. Beste izpiritu batetik sortuko da, lehengoek eskema karratuagoak dituzte".

L'Alvero della Vita elkarteak da homeodinamikan norabidea markatzen duena. Berak egiten ditu produktu homeopatikoa eta egutegi homeodinamikoa ere ateratzen du, astroen arabera noiz ureztatu, tratamenduak noiz egin eta abar jakiteko.

Zortzian barrena ibilita abiapuntura iritsiko gara, baina ez ditugu gauzak abiatutakoan bezala ikusiko, nekazaritza itzulerarik gabeko bidean doala badirudi ere. ■

KARLOS ARGÍÑANO

Mendilauta 13, 20800 Zarautz
Tel. 943 13 00 00
www.karlosnet.com
www.hotelka.com

Paule Sodupe

«Demokraziak ez du esan nahi justizia nahitaez»

Argazkirik ezetz esan digu. Ez omen da pertsonaia. Zenbait presoren ama besterik ez. "Baina hainbeste daude egoera horretan! Nire kasua kontatzen ahal dizut, zelan bizi dudana, baina hau Herri baten arazoa da, gure Herriaren borroka. Hiru seme-alaba eta suhia ditut preso eta, bai, mina dut bihotzean, baina ez dut pertsonalizatu nahi. Ni nor naizen da gutxiena. Horregatik, nire argazkirik ez. Atera kontzentrazioa. Hor badira ni baino gehiago egiten ari direnak, ama ez direnak, seme-alabarik preso ez dutenak. Argazki horrek balio dizu".

Atxilotzeak, torturak eta dispersioa, Paule Soduperen arabera.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Iñigo Azkona

Kezka pixka bat bazenuen, elkarriketa hau dela eta ez dela.

Bai. Ni ez naiz inor. Preso batzuen ama. Eurak ari dira gorriak pasatzen, ez ni. Ni askoz hobeto bizi naiz. Ez naiz erreferente bat ere. Gainera, oraingo giro honetan... dena da "bakea", bakea hau eta bakea hura, eta nik nola egingo dut bizi-modu normala, nire ondoko jendearen egoera normala ez denean! Herri honen gatazka konpontzen ez bada ni ez naiz sartuko folklore horretan. Hortik aparte nago ni. Alaba lehenengo aldiz etxetik irten zenean, elkar besarkatu eta joan egin zen. Eta nik ulertu nuen sakonean. Zintzo jokatu du, eta miresten dut, miresten ditut nire seme-alabak. Gatazka konpontzen dela? Oso ondo, baina nik indarra eduki behar dut aurrera jarraitzeko. Nik ez ditut eta seme-alabak behin ere bakarrik utziko.

Hiru seme-alaba dituzu preso.

Hiru seme-alaba, eta alaba baten mutil-laguna. Lexuri dut zaharrena, eta Fleuryn dago. Bosgarren urtea egingo du preso, eta epaitu zain dago oraindik. Irantzuk ia zortzi urte daramatza barruan. Su-eten garaian harrapatu zuten Parisen. Bestea, Orkatz da; hogeitertekin

sartu zuten, irten zen, eta berriz sartu zuten. Lau urte daramatza. Irantzuren mutil-laguna ere preso dago. Gogorra da atxilotu dituztela jakiten duzunean. Gogorra da hor zehar dabiltzanean ere, sekula ez dakizu zer etor litekeen eta irratuari itsatsita bizi zara.

Zer esan nahi duzu, irratiz jakiten duzula atxilotu dituztela?

Bai. Irratiz. Lehenengo negar egiten duzu, baina gero mugitzen hasten zara, abokatuari deika eta abar. Bestalde, gaur egun entzuten direnak entzunda, hedabideak zer mezu zabaltzen ari diren, bada, lekuz kanpo zaudela iruditzen zaizu, gaiztotzat jartzen zaituztela. Asko hitz egiten ari da, elkarriketa dela eta ez dela, eta ondo dago berriketa. Baina egoera azaltzea da bat eta konpontzea beste bat.

ETak su-etena eman zuen. Prozesua abiatu zuten. Zer iruditzen zaizu?

Ez dakit. Prozesua... badabilela esaten dute, baina ez dakit. Prozesua dela eta ez dela, nik ez dut irtenbiderik ikusten autodeterminaziorik gabe. Eta autodeterminazioaren aukera guztien barruan, independentziaren aukera ere

Paule Sodupek nahiago izan du argazkietan zuzenean ez atera eta horren ordez atxilotu eta torturatuen alde hileroko azken ostiralean egin ohi den kontzentrazioaren irudiak azaltzea.

egon beharko luke. Horixe eskatuko nieke bai PNVri eta bai Batasunari: "Zer boto emateko eskatuko zenioke zuek jarraitzaileei?". Zer konpromiso hartzeko prest dauden gurako nuke jakin. Nire ikuspegia zein den esango dizut. Espainia handia da, Euskal Herria txikia. ETAk biolentzia erabili du, beste biderik eduki ez duelako. Ez du izan botazio bat antolatzeko modurik. Guk gure eskubideak ditugu, eta eskubideak ez dira inoren esku uzten. Geureak dira. Armak ematea eskatzen dute eta gero zer...

Ximun Haranek udaberrian ARGIA bertan esana: "Euskal Herriaren lehenengo egitekoa, su-etena abiatu, presoak dira. Presoen auzia konpontzen ez bada ez da bakerik izanen. ETAk ezin du ohorea galdu. Hori konpondu ezik ez du merezi bake prozesua hastea ere".

Eta Espainiako gobernua zer ari da bitartean? Legeak aldatuz presoekin jokatzeko. Batean, batzuk atera, bestean, laurogeita hamasei urte gehiago. Oraintxe ere, zer izan da, bada, Europa? "Terrorista" titulua eman dietel! Geure herrian gaude, zapalduta. Ez digute guk izan

9è festival de música basca de Barcelona
EUSKAL HERRIA SONA 06
 del 3 de novembre a l'1 de desembre

KENZAZPI TRIKIPOTEO ENE BADA
 IKER GOENAGA TALLER DE DÀNSA
 PER A ADULTS TALLER DE DÀNSA
 PER A INFANTS NIT BASCA TALLER
 DE TXALAPARTA ANARI HEGOKOAK
 PIER PAUL BERZAITZ TALLER DE
 CANTS I KANTU AFARIA

[euskal
 Etxea]
 Centre cultural
 BARCELONA

<http://blog.euskaletxeak.org>
<http://www.euskaletxeak.org/ehsona>

Nortasun agiria

Paule Sodupe Arakistain (Mutriku, 1941). Erdiko kalekoa da. Mutri-kun, Paulita zen jaio zenean, aita-izena halaxe emanda. Ama baserri-tarra, aita kalekoa. Senarra duenak ezagutu zuenetik da "Paule". Doni-bane-Lohizunen ezkondu zen Gallastegi "Gudari" familikoaren seme batekin, eta giro horretan abertzaletu zen, jaso zuen kontzien-tzia. Zazpi seme-alabak hazten egin zuen lan lehenengo eta bulego lanean da gaur egun. Independen-tzi zalea. Lexuri, Irantzu eta Orka-tzen ama. Preso dira Espainiako eta Frantziako espetxeetan.

nahi duguna izaten uzten. Utzi diezaiotela herriari erabakitzen! Independentzia!

Uste duzu presoak txanpon-truke erabiliko dituztela?

Bai. Are gehiago, horretan ari dira espainolak, aspaldi. Nire alabaren mutila A Laman dago, inkomunikatuta. Preso sozial batekin beste inorekin ez da patiora irteten. Inkomunikatuta dago, zergatik eta epaimahaia onartu ez zuelako, gure herriaren borrokari dagokionik epaitzeko nor ez direlako. Horretan ari dira. Presoak ere horrela sailkatuta dauzkate: lehen gradua, bigarrena, hirugarrena... Eta zenbat daude espetxean egon beharko ez zutenak? Adibidez, Orkatx Getxoko komisarian eduki zuten, handik Madrilera, eta espetxera bi hilabete. Fidantza ordainduta irten zen. Hamabostero, epailearen aurrean azaldu behar zuen. Bizimodu normala egin zuen gainerakoan. Gu Parisa joan ginen batean, Lexuri epaitzera eraman zutelako, *zipaioak* etxean sartu ziren goizeko seieta. *Zipaioak* ziren, baina berezietakoak. Buruan kas-koa eta, bertan, argia. Etxea bota beharrean

sartu ziren. Han, Orkatz, anaia bat, eta beste seme baten neska-laguna. Zoroen pare sartu ziren, orroka, garrasika, atea bota beharrean... Itzela izan zen. Lurrean eduki zituzten, burua hankapean... Handik ordu eta erdira, epaitegi-ko ordezkaria etorri zen. Arkautira eraman zituzten Orkatz eta beste bost. Sarekada egin zuten. Bost egun eduki zituzten Arkautin torturatzeko, Madrilera eraman baino lehen. Madril, epailearen aurrean, torturatu egin zutela salatu zuen Orkatzek, ez zekiela zer sinatu zuen ere, sinatutako guztia torturapean sinatu zuela. Guri, bost minutuan ikusten utzi ziguten, ziegan. Ama bakoitza gela batean. Orkatz ikusi nuen, eta ikusi orduko konturatu nintzen begirada galdua zeukala. Eta haren hitzak: "Oso gogorra izan da! Torturatu egin naute! Hanka puntetan eduki naute paretaren aurrean zutik, atzamar mamiak paretaren kontra neuzkala. Eta jausten nintzeanean, ostikoka erasotzen zidaten, leku guztietan jo naute, belaunetan zer edo zer egin didate, min itzela daukat...". Bost egun lorik egin barik, eskuak ere puztuta zeuzkan. Eta zera esan zidan: "Eta galderak erantzutea baino, interes handiago zuten jartzen zizkidaten paperak sinatzeko. Sinatzeko eta sinatzeko. Etxeko guztien kontra jardun dute. Zu, atxilotuta zeundela esan didate. Grabatuta zeukaten zure ahotsa, telefonotik hartuta. Aitari halako eta halako egingo diotela. Aratz ere hemen dagoela, atxilotuta!".

Lexuri

"Hamaika urte egin zituen New Yorken, dantzari, Marta Grahamekin. Dantza garaikidea. New Yorketik etorri zen, esanez hango aldia egin zuela, han ikasi beharrekoa ikasita. "Banoa Euskal Herrira, han zer edo zer sortzera". Eta begiratu orain, Fleurn dago! Irantz, berriz, Avilan eta Orkatz, Castellon. Musika sartzen ere ez diote uzten eta. CDrik ezin sartu. Zer du, bada, musikak? Azkeneko liburua sartzeko, berriz, bi hilabete behar izan genuen. Orkatz kirolaria da, errugbilaria, eta ez dauka aukerarik kirolik egiteko. Fleurn, adibidez, gauza gehiago daukate. Orintxe, dantza-eskolak daukate. Lexuri dantzari profesionala izanda, bera eta beste batzuk elkarlanean ari dira, umeak dantzaren eta ipuinen bidez nola hezi ikertzeko".

Nik, zera esan nion: "Baina, Orkatz, zuk hori dena sinetsi diezu?". "Bai, ama, bai. Direnak eta ez direnak egin dizkidate. Pistola ere jarri didate lokian, eta katuari sakatu diote. Hutsik zegoen. Oso gogorra izan da". Horixe, oso gogorra. Handik irten eta egun batzuetara, idatzi egin nuen hark kontatutakoa.

Idatzita daukazu.

Bidean, bueltan gentozela, dei bat, Garatik, ea gauza zelan joan zen. Guk geure bertsioa eman genuen, zer ikusi genuen eta zer esan ziguten

50
URTE

Jakin, GURE
KULTURAREN
ALDIZKARIA

Jakin

haizea dakiten orriak

Harpidetu zaitez eta oparia jasoko duzu
deitu: 943 218092

Idatzi: jakin@jakingunea.com
Ikusi: www.jakingunea.com

Harpidetza: 6 zenbaki 45 euro
Oparia: 50 urteotako 202 zenbakiak DVD batean

gure semeek. Eta, biharamunean, *Garak* albistea ekarri zuen, eta guk kontatutakoa. Bada, egun horretan bertan, Balza telebistan azaldu zen, gazteok “correctamente tratados” izan zirela esanez. Gobernu-bozeramailea garai hartan Josu Jon Imaz zen, gezurretan ari ginela esanez, ETak *zipaioren* bat hiltzen badu justifikazioa izan dezan ari ginela kontuok esaten. Niri barru-barruraino sartu zitzaizkidan haren hitzak. “Eta, horiek? Nahi dutena esan ahal dute, Euskadi osoan beren mezua zabaltu eta mundu denak sinetsi!”. Orkatx, aurreko atxilotetan ez zen torturatua izan eta horrela esan zuen. Orkatzek esandakoa gogora ekarri eta, orduan bai, idatzi egin nuen hark kontatutakoa. Orkatzi egin ziotena deskribatu nuen. Hartu idatzi hura eta ate joka hasi nintzen. Hogeita hamabost elkarriketa egin nituen Orkatzi egindako torturak azaltzeko! Deustuko Unibertsitatea, gotzaina, PNV, Egibar –Radio Euskadin harrapatu nuen, Bilbon, baina ez eban nire idatzia hartu–, Txema Montero, Abokatuen Elkargoa, Mariano Ferrer, Azkarraga eta beste batzuk... Hantxe joaten nintzen, ni. Batzuk ezagunak nituen, eta beste batzuk ezezagunak. PNVn, Imazekin eta Arzalluzekin saiatu nintzen. Ez ninduten hartu. Josune Ariztondorekin berba egin neban. Sopolako ikastolako garaitik ezagutzen nuen. Hura ikastolako ama izana, eta ni ere bai. Ondo ezagutzen gaitu. “Josune,

Bisitak

“Gutxienez hilean behin ikusten ditut. Beti. Baina tartean baten bat ipintzen bazaizu, lagunaren bat edo, beste egunen batean joan ezin duena... Bestela, ni beti prest nago joateko. Animoak zeinek zeini ematen dizkion? Guk ez dugu animo ematen jarduten. Gu elkarrekin egon eta kontuak kontatzen dizkiogu elkarri. Denaz hitz egiten dugu. Oso harreman ona daukagu, nebarreba denek dute. Nik uste gure izatea dela. Familia handia eta. Gu, zeharo bat eginda gaude, edozertarako”.

*zipai*oei gure semearekin zer egin daben azaltzera nator ni”. Eta beti esaten dut, ez dut mesprezioz esaten *zipai*o, egiten duten lana hori delako baino: espainolen aginduak betetzen dituzte hemen, haien funtzioak egiten dituzte Euskal Herrian. Josunek baietz, bereziak izan zirela gure etxean sartu zirenak. ETako komandoen kontra prest-tuta zeudenak. Hogeita hamabost elkarriketa haiek egin nituen, eta beti gauza bat eta bera esaten nuen. “Ez nator ezer eskatzen. Idatzi hau ekarri dizut. Horrela, ezingo duzue esan ez zenezkitela zer gertatu den! Orkatx hamabostetik hamabostera azaltzen zen epailearen aurrean. Hura atxilotzeko motiborik baldin badago, atxilotu eta eroan epailearengana. Baina torturatu? Eta Orkatzi egindako torturak kontatzen nizkien. Gero, gauza gehiago jakin nuen, Orkatzek berak esanda. “Beste gauza batzuk ere badaude, ama, sekula esango ez ditudanak!”. Belarrietako kotoi-txotxak ere badira, bada? Sudur azpian pasatu zioten. Gero, gurdia eta neska bat ikusten omen zituen horma zurian. Haluzinazioak. Beste batek zomorroak ikusi omen zituen. Beste batek, atea. “Hemen daukazu ate horren giltza”, entzun omen zuen. Haluzinazioak izan zituzten. Eta hori dena, *zipai*oei, Arkautin.

Esaten ari zarena esan eta uste duzu gure egotzera konpontzea posible dela?

Irantzu, Orkatz

"Irantzu Avilan dago. Egia da gure jendea oso diziplinatua dela, goiari eusteko, ikasketak egiteko... Ikasteko eskubiderik ere ez dute. Orkatz, berriz, unibertsitatean ari zen, soziologia ikasten. Orain, hori ere ezin egin, ez diote uzten. Bestalde, hiru urte egon da, zain, dietetika modulu bat egiteko. Hiru urtean, oraintxe egin diote lehenengo azterketa nahiz eta eskubide hori Eusko Jaurlaritzaren esku dagoen, Lanbide Heziketa da eta. Hezkuntza Saila. Badira esku trebetasun handiagoa dutenak, zer edo zer ikasi lezaketenak... baina ez diete ezertarako aukerarik ematen".

Bai. Herri honi aukera ematen badiote... Hara, nik ez dut nire burua biktimatzat jotzen. Ni ez naiz biktima. Horrek ez du esan gura saminik ez dudarik. Nire ustez, biktima beste gauza bat da. Biktima da ezer ikustekorik izan gabe, biolentzia tokatu zaiona. Arerio bat dugu, gu zapaltzen ari dena, horretarako dagoena. Ez digute bakean uzten. Horrela ikusten dut nik. Baina samina?, jakina baietz! Nik uste dut mundu guztiak sufritzen duela. Nire kasuan, bihotzean daramat min hori, nire seme-alabak hor daudelako eta, batez ere, ezin dudalako ezer egin. Orain, eurekin egon besterik ezin dut egin. Eurekin egon, eta gozatu. Baina nik badakit ama askori betiko joan zaizkiola seme-alabak.

Txabi Etxebarrieta hil zutenean zabaldu zen kantu hura gogoratzen? "Eta nola gu gure eguneroko patxada merkean, oso lasai bizi geran...". Non dira gure konpromisoak?

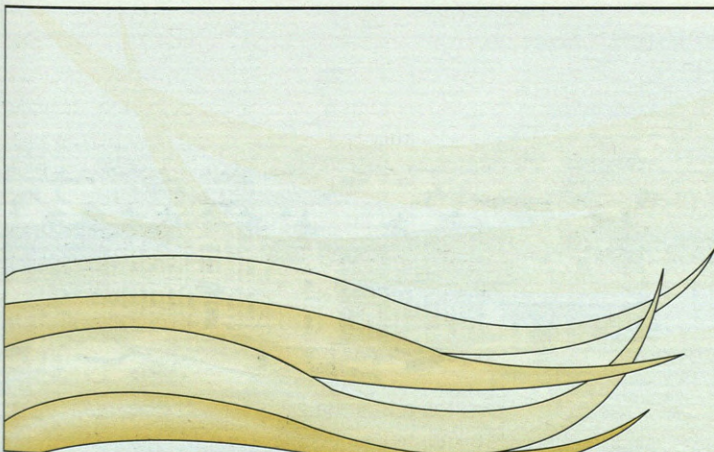
Euskal Herria ez dago mundutik kanpo. Mundu beti berri horretan gaude. Nik esango nuke gaur egungo munduan itxurakeria dela nagusi. Eta ongizatea. Eta ongizatea oso erraza da geureganatzen, oso da gustagarria. Eta horrela da. Hor sartuta gaude. Baina Herri honetan gauza bat dugu, nortasuna. Ia zazpiehun preso, hildakoak eta ihesiak dauzkagu. Eta zelan bizi dira? Baina zenbat jende bizi da

Etarren ama urrikariek
bakea dute merezi
bihotz-ikara izugarrian
dardaraz baitira bizi.
Etarren amek
asko sufritzen dute.
Andre hauen bihotzean
kabitzen da
munduko min guztia (...)
ETarren amek
asko sufritzen dute,
semeak hiltzen dizkietenean
eta batez ere
semeek hiltzen dutenean.

Joxepa Mendizabal Zaldibian. Gabriel Aresti (1974)

"Hiltzea, azken-azkena da. Hor amaitzen da dena... Batzuetan, beste bat hil behar duzu, zu zeu biziko bazara. Arestik beste poema bat ere badauka: *Aitarene etxea defendatuko dut*. Ez dut ulertzen zergatik ez den jendea jesartzen eta ez duen hitz egiten, arazoa bideratzeko, ez elkar engainatzeko. Salomonena gogoratzen dut. Erdibitu? Ez, hori ez da soluzioa. Umea erdibitzeak ez du balio. Horregatik, lekuz kanpo daude hainbeste azalpen. Demokrazia? Bai, jakina, gehien-goaren erabakia onartzea, iritzi-emaila denak onartuta dautenean! Baina demokraziak ez du esan nahi justizia nahi-taez. Justiziarik ez badago, demokrazia ez da lehenengo jarri behar dena. Niretzat "izatea" da inportantea, garena".

astero-astero, bisita horiek antolatzen? Nor joan, zelan, zenbat diru behar den, zelan topatuko dugun... "Han utziko dugu gero"... Politikariak, aldiz, hor dabilta, txoferra hartuta, batetik bestera, gaur halakorekin, bihar beste halakorekin, hitzaldi bat hemen eta beste bat han... Eta gureen egoera? Berdin. PNVko politikari batek esan zidan eurek ere Euskadin alde lan egiten dutela. Ezberdintasun txiki bat badago eserleku eta soldata on bat izan, edo ziega batean egon eta ikasketei, lanari eta senide arteko bizitzari uko egitearen artean. ■

**Iurdes
leria**
ileapaindegia

La Salle, 8
20140 ANDOAIN
Telf.: 943 300 360

36ko Gerra. Azaroko kronika

Euskal Unibertsitatea aspaldiko aldarria

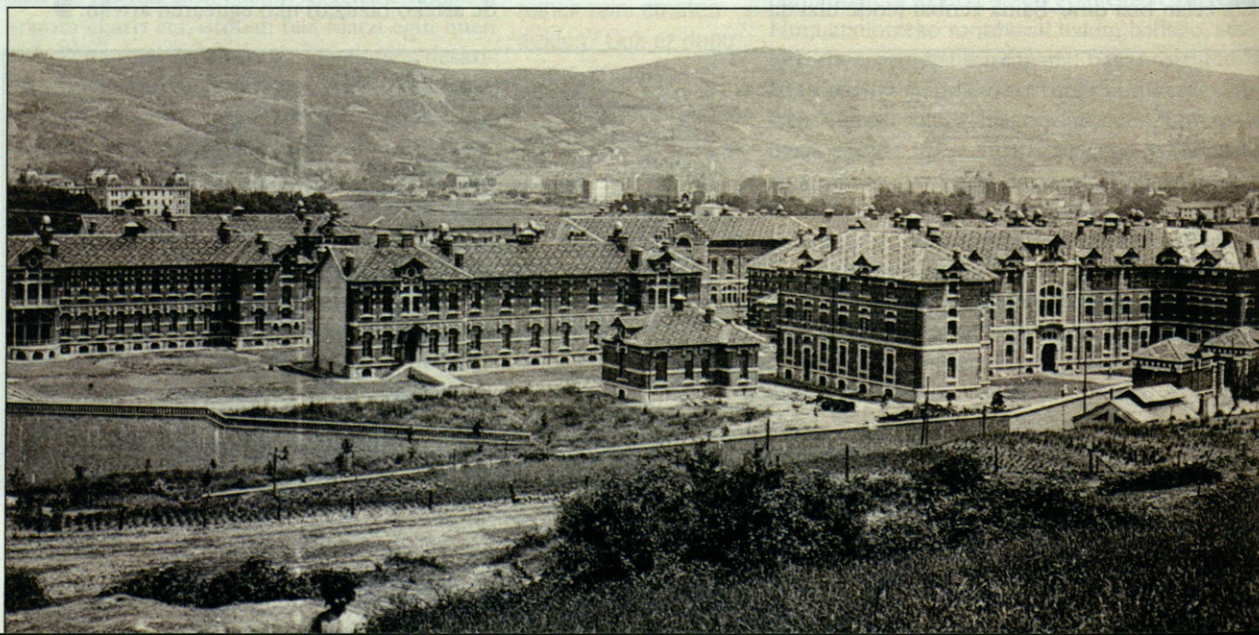
Aspaldiko gabezia betetzera zetorren ametsa zen Euskal Unibertsitatearena. Erregimen eta egoera politiko desberdinak jasan arren, hezkuntzari lotutako helburu horrek gauzatzeke jarraitzen zuen euskal lurraldeetan. Gero eta indar handiagoaz, instituzio horren aldeko mezu eta aldarrikapenak kaleratu baziren ere, II. Errepublikako urte itxaropentsuenetan ere kale egin zuen euskal ikasle eta irakasle askoren eskakizunak. 1936ko Gerran aldiz, nahikoa izan ziren hilabete pare bat unibertsitatearen lehen hazia ereiteko: Bilboko Basurtoko ospitalean martxan jarri zuten Medikuntza Fakultatea.

JOSU CHUECA

1918. URTEKO IRAILEAN egindako biltzarraren bidez, Eusko Ikaskuntza jaio zen. Oñatin bildutakoek bi xede izan zituzten aurrez aurre: lehena, euskal ikasketen egoera ahalik eta hobekien eza-gutzea. Bigarrena, aurrekoaren etorkizunarekin oso lotuta, Euskal Unibertsitatea sortzea eta garatzea. Hor bildutako euskaltzaleek, ikasleek eta irakasleek larria jo zuten Euskal Herriak unibertsitate alorrean zuen gabezia. Izan ere, biltzar horren Oñatiko egoitza itxi ostean, euskal lurraldeetan ez zegoen goi mailako hezkuntzaz arituko zen erakunde publikorik. Gipuzkoak eta Bizkaia industrializazio indartsuaren ondorioz bizi

Bilboko Basurtoko ospitalean eman zituen Euskal Unibertsitateak lehen urratsak.

zuten hazkunde ekonomikoa kontuan hartuta, hutsune hori askoz nabarmenagoa zen. Hala, hurrengo urteetan Eusko Ikaskuntzak egindako biltzar nagusietan, zuzenean edo zeharka, goi mailako ikasketez arduratuko zen unibertsitate bat sortzearen gaia jorratu zuten. Gernikakoan, 1922ko irailean, gai horri heltzeaz gain, Alfonso XIII.a erregearen aurrean manifestatu ziren Euskal Unibertsitatea eskatzeko, Jesus Leizaola buru zutela. Baina erantzuna ohikoa bezain zakarra izan zuten agintarien aldetik: manifestazioa kolpeka desgiteaz gain, Leizaola eta *Enxka-di* egunkariko zuzendari zen Pantaleon Ruiz de

Olano atxilotu eta txapelokerrez inguraturata, Bilbo aldera eraman zituzten. Hala ere, eskakizun horrekin bat egin ez, hurrengo hilabeteetan, Espainia osoan zehar barreiatuak zeuden euskal ikasle askok, baita hemengo diputazioek ere, Gobernuari eskatu zioten goi mailako euskal ikastetxe hori martxan jartzeko. Primo de Riveraren aginpidetan, kontrako erantzuna jaso zuten, inguruan "nahikoa unibertsitate" zeudelako. Gauzak ez ziren hobekiago bideratu II. Errepublikako bosturtekoan. Euskal ikasleek unibertsitatearen aldeko kanpainak eta ikerketak burutu zituzten, baina aurrerapen barik, auziak berdin jarraitu zuen. Itxaropenak eta etsipenak korapilatuta, Autonomia Estatutuak aurrera ez zuenez egin, hartatik sortuko zen goi mailako irakaskuntzak ere —unibertsitatean gorpuztuko zena— ez zuen aurrera egin. Azkenean, gerra hastear zegoenean, bata zein bestea gauzatzeke zeuden oraindik.

Gerra urte, amets urte

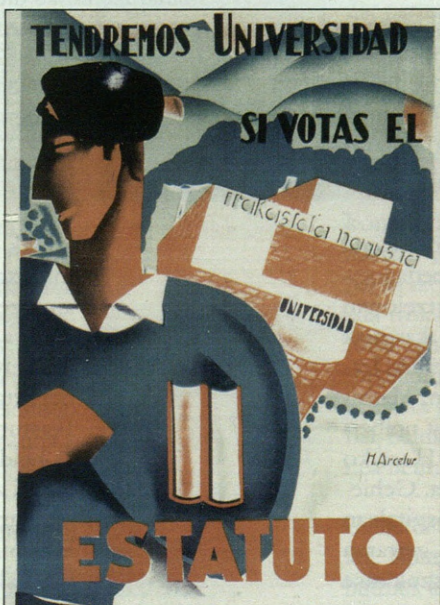
Ameskeriatzat joko zuten askok eta askok gerra garaian unibertsitatearen inguruko eztabaidari ekitea. Armak mintzo direnean, ez dagoelako leku handirik ez kulturarentzat ezta hezkuntzarentzat ere. Horrela zirudien hemengo gerran ere. Euskal Gobernuan bertan, hamaika kontseilaritzen artean ez zegoen Hezkuntzaz arduratuko zen sailbururik. Hala eta guztiz ere, Justizia eta Kultur arlotik etorri zen lehen ezusteko atsegina. Gernikan 14 urte lehenago euskal unibertsitatea eskatzeagatik jipoituriko Leizaolak berak sinatutako dekretuaren bitartez hain zuten ere. Horri esker, Euskal Gobernuak osatu ostean, urriaren 9an batzorde bat eratu zuten Eusko Ira-

AUSA/AMENDI

AUSA/AMENDI

Goitik behera: Jose Zinkunegi, Justo Garate eta unibertsitatea eskatuz Errepublikaren urteetan argitaratutako kartela.

36ko Gerra. Azaroko kronika

kastola Nagusia prestatzeko. Besteak beste, honakoak izan ziren unibertsitatearen funtsak prestatu zituztenak: Luis Bilbao, Juan Arrospeide, Angel Apraiz eta Julia Fernandez Zabaleta. Beraiek eta beste sailkide batzuek —Cesareo Diaz Enparanzak, Julian Guimonek, Juan Viarrek...— azkar asko burutu zituzten egin beharreko lanak. Horien ondorioz, 1936ko azaroaren 18an, Euzkadiko Agintaritzaren Egunerokoan batzorde horrek erabakitakoari jarraituz, Euskal Unibertsitatea sortuztat jo zuen Jose Antonio Agirreren Gobernuak. Unibertsitatearen lehen fruitua, Bilbon, abenduaren 1ean abiatu zen: Medikuntza Fakultatea. Hurrengo egunetan, ikasleendako izen ematea irekitzeaz gain, hainbat batzordekide arduratu zen irakasleria osatzeaz. Hasierako ekitaldia burutu zutenean, Basurtoko egoitzan 100 ikasle inguru zeuden zerrendetan. Horietatik asko beste unibertsitatean arituak ziren, baina laurden bat ikasle berriak. Sei mailatan banatuta, Medikuntzako ikasketa guztiak eskaintzen zituzten. Lehenengo mailako taldea zen handiena (25 ikasle), baina antzeko ikasle kopurua zuten hirugarren mailakoak (23 ikasle) eta laugarrenekoak (21). Emakumeen parte-hartzea, berriz, garai hartakoa erekin alderatuta pixka bat altuagoa zen. Zazpi emakume —Concepcion Bosque, Elisabete Bilbao, M. Dolores Ceniga...— bederen aritu ziren fakultate berriko ikasgeletan. Ikasgelek, laborategiak eta gainontzeko gelak Basurtoko ospitalearen atal desberdinetan kokatu zituzten.

Bestalde, 22 irakasle onartu zituzten, beste hainbeste ikasgaiez arduratzeko. Ikasketa planak Espainiako

Eskola ibiltaria

"Guk ez daukagu zuk hainbeste eskola, baina horrenbeste konprenditzen dugu", Isasmendik Leizaolari

Eskola ibiltaritzat har dezakegu lñaki Isasmendik gazte denboran ezagututakoa. Lantegietan zailtzeko beta izan zuen azkoitiarrak, ondoren gerra, kartzela, sasía, bizitza...

Liburua kronika bat da, Isasmendiren ibilaren kronika. Urola aldean eta Eibarren lanean aritu zen lñaki, gerra Itxarkundia batailoian egin zuen, Dueson preso eduki zuten faxistek eta hortik Puerto de Santa Mariara eraman. Espetxean hiru urte eman ostean, berriro Euskal Herrira.

Sasira pasa eta handik gutxira Paris ondoko Cernay la Villeko jauregian aurkituko dugu, amerikanoekin, euskaldunen entrenamendu kanpamenduan.

Amerikanoenak ez zuen asko iraun, eta 1945erako Euskal Herri-ira itzuli zen, Baigorriko mendietan zaintza lanera. Azkenik, Hendaia-ko Thalassa etxetik Eusko Gaztediaren desegitea ezagutu zuen.

Bazen, bada nor lñaki Isasmendi. Ibilian ibiliz eskolatua, Ardixe goitizena baliatu eta Joseba Zinkunegi osalariaren ordezkoa izan

zen *Askatasuna* aldizkariaren erredakzioan. Joseba Zinkunegik Ba- mes filosofoaren lanak euskaratu zituen, Kirikiño de Batxiren birta- dea izan zen eta testu nagusian agertzen den legez, Basurtoko kastolan irakasle dugu.

Isasmendirenaz aparte, egon badaude bestelako kronikak gara- honetarako. Sebastian Salaberriak idatzi *Neronek tirako* nizkita- (Auspoa 1964) liburuan ere, gerrateko ibilerak dira kontagai. Kasu- honetan, Francoren tropekin egindakoak.

Ez zegoen sobera zauli ibiltzeko Joxe Fermin Irigaray Larrek- garai hartan, horren lekuko, *Gerla urte, gezur urte. Iruñea 1936-40*, *isiltasunean mintzo* (Pamiela 1993). Eguneroko hau klasiko bilakatu- da gerra garaiko kroniken artean.

Kronikak izan dira gure eskola, gure unibertsitatea garai horie- konprenitzeko, eta kroniken emaria ez da agortzen aipatu lane- kin. Bestalde, kronika eta lekukotasunetik duten literatur lanak beste- baterako utziko ditugu; horien artean, Martin Ugalderen *Hiltzaileak* liburu- ko *Gizerrailza* ipuina.

Estepanek 1932an errana: "Euzko-irakastola nausija biar dugu- eta gaur oba bijar baino". Ulertu al zioten? Konprenitu al diogu? Entelegatzen duena?

Patxi Larrión

Estatuko beste unibertsitateen eragin zuzena jaso zuen, azken berrikuntza mediku pedagogi-koak barneratuz. Esate baterako, Bartzelonan ezarri berriak ziren Psikiatriari buruzko ikasgaiak iritsi ziren, Justo Garateren bultzadari esker. Irakasleen profila hauxe zen: Valladoliden, Madri- len, Bartzelonan, baita atzerriko hainbat uniber- tsitateetan ere ikasi ostean, Euskal Herriko ospitaleetan sendagile ziharduen jendea. Gehie- nak sendagile aritu ziren Basurtoko ospitalean bertan. Dena den, bazen gutxiengo bat, gerraren ondorioz kanpotik etorritakoa. Batzuk aise nabarmendu ziren fakultate berriak aurrera egin zezan. Aipaturiko Garatek, ikasle garaietan, eus- kal unibertsitatearen bultzatzaile izateaz gain, ikasketa planak burutzeko tenorean oso ekarpen nabarmenak burutu zituen. Jose Zinkunegiren euskal sena, berriz, garrantzitsua izan zen medi- kuntza eta euskara uztartzeko orduan. Elebitasu- nari eusteko eta euskal hiztegi joskera mediku- ntzan indartzeko asmoz, laugarren mailan jarri zuten Euskara mediku ikasgaiaren irakasle izan zen berau. Eztabaidetan oihartzun handia izan zuen gai honek.

Unibertsitate berri eta denbor- labur horrek bere baitan Eri- zaintza Eskola ere izan zuen. Hortxe ikasi zuten 1936-1937 ikasturtean 276 emakumek eri- zain izateko. Aitzitik, ez zuen aukerarik izan aurreikusita zeu- den fakultate bereko jakintza

arloak —hala nola Farmazia eta Odontologia- martxan jartzeko, ezta dekretu sortzaileak aipatzen zituen eta unibertsitatea bere osota- sunera eramango zuten gainontzeko fakulta- teak ere. Sei hilabeteko jarduna izan zuen uni- bertsitateak eta ezin izan zuen gehiago eman. Ikasturtea amaitzear zegoela, frankistak bilbo- ra heldu ziren eta horrek behin-betiko itxiera ekarri zuen.

Hurrengo urteetan, ikasleak erbestean eta Espainiako unibertsitateetan barreiatu ziren eta irakasle izandakoak, aldiz, irakaskuntzatik kanpo gelditu ziren erabat. Jakina, Estatuko beste lurraldeetan gertatu zen legez, hustutze zientifiko eta intelektual handia eman zen eta soil-soilik erbestera jo zuten batzuek izan zuten unibertsitate edo goi mailako ardura zientifiko- etan aritzeko aukera. Euskal Herrian bertan galdu zena, milaka kilometrora beste herrialde eta unibertsitateek irabazi zuten. Izan ere, Luis Bilbaok, Santiago Ibarguenek, Ramon Rodrí- guez de la Matak eta Justo Garatek, esate bate- rako, Basurtoko ikasgeletan irakatsitakoa jarrai- tu zuten zabaltzen, Venezuelan, Mexikon edo Argentinan. Urte

asko geroago, Francoren osteko trantsizioan, Euskal Herriko Uni- bertsitateak aldarrikaturiko *Eman eta zabal ezazu* leloa, Euskal Irakas- tola Nagusikoek ederki burutu zuten erbestean, baita 1936-1937 ikasturte berezi horretan ere. ■

Ikasleak erbestean eta Espainiako unibertsitateetan barreiatu ziren eta irakasle izandakoak irakaskuntzatik kanpo gelditu ziren erabat

Julio Perez-Irezabal, Euzko Irakastola Nagusiko ikasle ohia

«Especialista hoberenak hartu zituzten, kontuan izan gabe zer joerakoak ziren»

Julio Perez-Irezabal. Mediku urologo erretiratu. Bilbon, 1918an jaioa. Bertan bizi da. Lau belaunaldiz medikuntzari oso lotua dagoen familiakoa, ikasle izan zen Euzko Irakastola Nagusian.

Bilbon 1936ko abenduan hasi zen unibertsitatearen berri nola izan zenuen?

Basurtokoa abiatu zenerako, hasita nituen ikasketak Valladolideko Unibertsitatean. Baina 1936ko udan Bilbora etorri nintzen oporrak pasatzera eta gerra hasi zelako ez nintzen itzuli Valladolidera. Gero, ikasturtea eta unibertsitatea irekitzeaz zegoenean, nire aitak (medikua zen eta irakaslea izango zen unibertsitatean bertan) animatu eta izena eman nuen. Ikasturte hartan, bi eta hirugarren mailako ikasgaiak jaso nituen.

Euskal Unibertsitateak fakultate bakarra izan zuen eta hasi berria. Valladolidekoarekin parekatuta zer irudit zitzazun?

Maila Valladolidekoa bezain ona zen eta hori, hasiberri batentzat, meritu handia zen. Eskola ematen zigutenak espezialista hoberenak ziren eta oso ongi prestatuta zeuden. Nik ez nuen desberdintasunik nabaritu Valladolidetik. Basurtoko Ospitaleko medikuak ziren. Oroitzen naiz Gimón zegoela, Rey Baltar, nire aita (Francisco Perez-Irezabal), Cesareo Diaz Emparanza... Azken honetaz, bereziki, oso oroitzapen ona dut.

Dena den, gerran izanda bitxi samarra izanen zen ikasketak aurrera eramatea, ezta?

Hasieran, gerra ez genuen nabaritu. Guk ikasi besterik ez genuen egiten. Baina gero bai. Etorri ziren bonbardaketak... Gero eta jende gutxiago zegoen Bilbon eta guk geuk hartu behar izan genuen hainbat ardura. Ni esate baterako, eta ikaslea nintzen orduan, Bilboko zubiak leherraziti zituzten egunean, Rey Baltar ginekologoarekin operazio gelan aritu nintzen, laguntzaile, lehen laguntzailea... Pentsa!

Ikasturte motza eta unibertsitate garai laburra, zer ondorio jaso zenituzten?

Bilbon egindako medikuntza ikasketek ez zuten balio, noski. Frankistek ezin zuten onartu horrelakorik. Baina ikasitakoarekin, gerra amaitutakoa joan ginen azterketak egitera, ikasle libre gisa eta nahiko erraz gauditu genituen. Gero jarraitu nuen eta 1943an hasi nintzen mediku lanean, jubilatuta arte. Irakasleek okerrago izan zuten.

Zer gertatu zitzaizen?

Hor egundoko "garbiketa" burutu zuten. Gutxienez irakasleriaren erdia ezkertiarra izanik, ihes egin behar izan zuten edo atxilotuak izan ziren. Hemen gelditu zirenak, Gimón, Viar, nire aita... modu txarrean atxilotu eta preso eraman zituzten Puerto de Santamariara. Gero beraien kontra jarritako salaketak ezin izan zituzten aurrera eraman eta zigorra gutxitu zieten. Baina hasierakoa 30 urteko kartzelakoa izan zen. Nire aita trukaketa bati esker atera zen eta Frantziara joan zen. Gero etorri zenean, ezin izan zuen medikuntzan aritu. Klinika ere konfiskatu zioten eta bera ez zen inongo alderdikoa. Ezkertiarra bai, baina militantziarik gabekoa. Hala ere, lanbidea betirako izorratu zioten.

Unibertsitate horren bultzatzaile izan ziren Leizaola, Apraizek eta Bilbaok zioten beste fakultate batzuek laster osatuko zutela.

Nik uste dut etorkizunik bazuela, borondate izugarria zegoelako eta batez ere jende oso prestatua zegoelako. Eta lehen esan dudanarekin lotuta, unibertsitatea hasi zenean, eskuindarrek ez zuten inolako oztoporik izan irakasle izateko. Hor hartu zituzten espezialista hoberenak, ospitalean nagusi zirenak, kontuan izan gabe zer iritzi eta joerakoak ziren. Beren arloan oso onak izatea baino ez zieten eskatu. Nik uste dut jokabide horrekin edozein unibertsitatek aurrera egin dezakeela, gureak oso gutxi iraun zuen arren. ■

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

aurrera doan
herria

ETXEBIZITZA ETA GIZARTE
GAJETAKO SAILA

Oroimen bizia
1936 - 2006
Memoria viva

GAUR EGUNGO BIOLOGIAREN ERRONKAK

GAUR EGUNGO BIOLOGIAREN ERRONKAK

XX. mendea Fisikaren mendea izan zen. XXI. mendea, dudarik gabe, Biologiarena da. Liburu honetan iraultza berri horren testigantza ematen du haren inplikazio etiko, filosofiko, erlijioso eta politikoekin.

Eboluzioaren teoria aztertzen da eta bere helburu-eza ere. Espezien lehia eta elkarlana (Darwinek jakiterik izan ez zuena), moldapena eta optimizazioa,... Biziari buruzko ikusmoldea dugu gero. Biziaren oinarriko unitateen funtzionamendua eta ingurumenarekin dituen harremanak. Zatitzea eta biderkatzea. Eta bitzta eta heriotzaren programazioarena. Genetika da hirugarren zatia. Genetikaren historia laburra. Informazioa, programa eta kode genetikoak. Mutazioen ondorioak. Genearen nozio desberdinak eta Biologia eta identitatea ditugu aztergai. Zoria programatuta egon daiteke? Biziari garen garai koldar hauetan galdera ederrari erantzuna emateko hemen ere aurkituko duzue. Garapena eta ugalketa dugu hurrengo atala. Noiz hasten da bitzta? Gizakia izatea eta pertsona izatea bi gauza desberdin dira? Sexuen arteko desberdintasunak. Sexuaren jatorria. Klonazioa. Bukatzeko, Gizakiaren eta naturaren arteko harremanak azaltzen dira. Giza espeziea eta eboluzioaren mailak. Gizakiari dagokiona. Desberdina izatea eta bestelakoa izatea. Ba gaude alde zuretik determinaturik? Puntako gaiak puntako pentsamenduarentzat.

GAIK

ARGITALDARIA

HIZKUNTZAREN BIHOTZEAN: EUSKAL ONOMATOPEIEN HIZTEGIA

HIZKUNTZAREN BIHOTZEAN: EUSKAL ONOMATOPEIEN HIZTEGIA

Onomatopeia da naturaren soinuak sortzeko dagoen sistema foniko berezia eta hizkuntzak erabiltzen dituen kontzeptu hutsetatik urrundu egiten da. Badirudi zeruaren koloreak bersortu nahi dituela onomatopeiak, ur-jauzien zarata errepikatu, animalien hizkuntzak imitatu...

Onomatopeia oso lotuta agertu da ahozko tradizioarekin (euskararen kasuan bezala) eta kanta, gorputzaren mugimenduekin eta ahozkatze erarekin loturik agertzen da. Ilustrazioarekin eta hizkuntza modernoaren eratzarekin onomatopeia baztertua gelditu zen eta herriaren bigarren mailako sormen bezala kontsideratuta gelditu zen, hizkuntzaren akademikoek hizkuntzalaritzaz markaturiko eremutik kanpo gelditzen baitzitazien. Horrela Europako ia herri guztietan galdu egin zen hizkuntzaren bihotzean sentitzen (emozionala zen) ziren onomatopeien altxorra.

Ez Euskal Herrian aldiz, eta Iraide Ibarretxe hizkuntzalaria euskal eremuan lau milatik gorako adiera (ingelesez eta gaztelaniaz haien baliokidetasunekin) jaso egin ditu, gure hizkuntzaren ariman sar gaitezen eta adiera horiek lan ditzagun. Benetako altxor baten aurrean aurkitzen gara gure barne-barneko nortasunaren sakoneretan murgiltzeko. Adierazteko tirada mugatua baita!

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

< Hemendik Goitik zigortuko
da:

- NAZIOAREN IZEN ONA ZIKINDU,
- ESTATUKO GOBERNUA TRABATU,
- IDEIA KALTEGARRIAK ZABALTZEN
DITUEN IDAZKI ORO. >

1938/4/5

Behin behineko GERRAKO
LEGEA

70 URTEREN
BULETAN,
APOLOGIA
LEGEA ...

... GERRAKO
NEURRIAK ...

... KONDENA
BEREZIAK ...

... SAKABANATZE
ETA BAKARTZEAK
...

NOIZ HASTEN DA BEHINEKOTASUNA BETIKOTZEN?

Ahordekoa

Inazioren ttakuna irakurtzean, Angel Erroren zoramen gozagarriaren ondotik, bat-batean geroa karrakatzeari utzi diogula agertzen zait, eta iraganera bihurtzen zaizkigula gogoak. Iragana da alabaina euskaldunon alor hautatua, han ongi gaude, gogorra izan arren halako seguritate bat ematen digulako. Baina bada beti oinordeko bat iraganaz dugun itxura lainoaren uhortzeko. Madarikatuak bitez beraz oinordekoak... *ad libitum*.

Pio Barojaren hiltzearen berrogeita hamarren urteburuaren ospakizunek tirriatzen naute, Pio Baroja nor zen ikasi eta Hegoaldeko lagunekin gaiaz bekoz beko mintzatu ahal izateko. Hargatik elementuak eskas ditut. Horretan datza menturaz zinezko muga: Hendaiako Santiago Zubiak, Larrunen malda argitsua gerizatzen duela, gure artean benetako kultural bereizketa eragiten du. Askotan nola, eraketa politiko eta aburuek baino gehiago kulturak baitu jendeetan leizea urratzen, munduko edozein tokitan.

Pontifikatzen eta sententziak lerrokatzen hasia naiz.

Bidasoa ibaiak aldi berean lotzen eta deslotzen gaituela pentsatzen nuen igandean, adiskide batekin esantza eta tabakoa erostera bentaratu nintzenean. Baina arranguratzten ninduen erreka zabalaren azalaren kolore urdina eguzkitan zein Hendai alde batean ikusteak eta Iruneke etxe gorakoiak bestean. Ukitua nintzen. Itsasoaren gazitasunez hantua irudikatzen nuen urera neure buruaren botatzeko desira menperatu nuen nigan, batasunaren bila nenbilako funtsean.

Metaforikoki bistan dena.

Txori saldo baten oihuek ametsetarik iratzarrarazi ninduten. Lertsunak ziren zeru sakoan 1 zenbakia, modurik perfektuenean, hedoi arinen eremuan marraztuz pasatzen. Soberategiko sobera zen. Batzuetan naturak bidea erakusten digu. Memoria pribati-

GAIZKA IROZ

Itxaro Borda

Errro

Mujika

zaten diguten oinordekoen partez ahordekoaren premia aldarrikatu nuen. Jakina, idatzia betikotasun fosilizatuan bizi-hazten dira eta erranak hegaldatzen, hitzak gasaren antzekoak direlako nonbait, airakorrak eta frankotan fribo-loak. Irri zozoa askatu nuen azkenik, Santiago Zubiaren erdian zutunik eta Iparragirre ez nintzela diotsut!

Iparraldean ginen berriro. Bakearen eta ahanzmenaren bihotzean. Oxigenoak Bilbon bezala, oxidaziorik pairatzen ez duen lurraldean. Hemen ere alta omenaldiak antolatzen dira. Urtean behin edo bietan. Ala gehiagotan. Bazkoko Sarako idazleen bilkuretan adibidez edo Maulen Peko Arrüan. Bazkari eta mozkor handiak, bertsolariren bat gonbidatua denean. Krokodilo malkoak jaisten dira zintzur eta sabelordekoen mateletan behera, omenduaren garrantzia aipatzean, hark huts utzitako lekua nehork ez duelako egundaino bete, gaurko ekileak ez direlako haien larruzko zapaten sokak korapilatzerantz heldzen. Aieru biblikoak hautematen dira eta kanta badakigu.

Ardura Iparraldean omenduak herrietako berriak baizik ez zituen eskaini, morala sozialaren zaintzeko egokiak ziren predikuak eta ipuin zahar eli bat, haurren sinesteak ez kolpatzeko gisan. Argi da halatan, heriotza xantza ikaragarri bat dela idazlearentzat, orduan baita kulturaren globo globalizatzailea behialako idazleaz oroitzen, bizi zelarik bazenik ere ez zekielerik.

Xantzas ari garela erantsi behar dut, Iparraldean, ez dela maiz ohoratuaren famaren egokitze oinordekorik altxatzen. Omenduaren familientzat, kide baten idazteko bizioa besteen arto jorratzeko edo porru landatzeko jaidura gordearen balio berdinekoa zen, eta halaz berdinak berdin, bost axola. Suertez, handioski omendu gehienak apezak izanez -aitorturiko- oinordeko kapritxosorik gabekoak dira.

Aintza... ■

Iparraldean ez da maiz ohoratuaren famaren egokitze oinordekorik altxatzen. Omenduaren familientzat, kide baten idazteko bizioa besteen arto jorratzeko edo porru landatzeko jaidura gordearen balio berdinekoa zen, eta halaz berdinak berdin, bost axola

Elizabete Garmendia

KAZETARIA

Langa irekitzea falta

ALBERTO ELOSEGI

Berak jositako harizko izara parpailaduna hilkutxari eusten dion mahaian. Bi kandela antzinakoak piztuta alde banatan, badaezpada hirugarrena prest. Jantziak, belarritakoak, berak aukeratuak. Dena berak erabaki bezala.

Etxeko baratzen hilarria zain. Astebete lehenago bera ibili zen hilarria zein puntutan jarri behar zen, eguzkiari nola begiratu behar zion zuzentzen. Gauza bat bakarra geratu zitzaion egin gabe: etxeko langa irekitzea kartzelan dagoen semea sar zedin. Semeari "langa ireki" ezinaren penaz joan zen mundu honetatik anderea.

Langa zabalik egon zen semearentzat ez beste guztientzat. Hileta ordurako juxtu juxtuan eraman zuten dozena-erdi ertzainen artean elizara. Elizkizunak iraun zuen bitarte guztian eskuak lotuta eduki zuten. Baita familiakoek, apaiza tarteko, ertzainekin hitzartutako bisita presatuan ere. Film irlandar baterako eszenak eta giroa.

Lotu zitezkeen, gidoia batere behartu gabe, Jose Ramon Goi-kotxea *Ardotxik Mentxakaren aitorpena* liburu postumoan kontatzen dituenekin. Hamabost egun Bilboko Komisaria nagusian, 1971garren urteko martxoan, salbuespen egoera indarrean. Bere burua eta burkideak salbatzea du helburu militanteak, erakundea ez zulatzea, laguntzaileak arriskuan ez jartzea, eta horretan emango ditu buru argitasun izugarritz, egunez egun bi aste, tratatu txar eta torturapean. Gorde beharrekoen artean, zenbait lagun kartzelatik askatzeko asmoari zegozkion oharrak.

Gordeegi, ezkutuegi egon da urtetan inoizko ihesaldirik handiena, Iruñeko Ezkaba mendiko San Kristobal gotorlekuan 1938ko maiatzaren

22an gertatu zena. Bertan zeuden 2.500 presoetatik ia 800 irten ziren. Noraezean galduta, 210 fusilatu zituzten, giza-ehizan. Hiruk bakarrik lortu zuten muga zeharkatzea. Iñaki Alforja iruñearrak, estreinatu berri duen *Ezkaba* dokumentalean, geratzen diren lekuko apurrei eman die hitza gotorlekuaren sekretua ager dezaten. Nazien kontzentrazio eremuatarako probaleku izan zen Estatu osoko presoak biltzen zituen kartzela. Iruñean Ezkaba-San Kristobal, Bilbon Artxanda edo Pagasarri edota Donostian Igeldo bezala da, hiriak beti begi-bistan duen mendi hori. Eta hala ere, dokumentalean azaltzen den bezala, inor gutxi daki iruindarren artean zer gertatu zen han.

Gotorlekua bere hartan dago: presoak bizi ziren pabiloi eta brigadak patioaren alde banatan, galeriak, harraskak, komuntzat erabiltzen zituzten zirkuluak, lokutorioa... Denborari muzin eginez, kartzela frankisten filosofia ankerre adierazten duen pintada horma batean. Iñaki Alforjak bizirik dirauten lekukoek testigantzak bertan grabatu nahi zituen, baina Armadak ez zion baimenik eman. Hogei urte pasa militarrek handik alde egin zutela eta hala ere bala zorro jaurti berriak lurrean, baime-narekin sartzen direnak derri-gor. Ezkaban "Igeldo bat" egin nahi omen dute agintariek. Oraindik hango sotoetan arnasten den izua gezurre-tako emozioetan urtu nahiko dute.

1938, 1971, 2006... Hogeita hamarnaka urtetako mugarririk, kiribil eta korapilo ugari-ko lokarri bakar batean. Berandu bada ere, berandutxo gehienentzat, Ezkabako presoek aurkitu dute ahanzturatik atera dituen narra-tzailea. *Ardotxik*, bere bizipenen bidez, bere belaunaldiko askorenak utzi ditu idatzita,

panfletoak bota eta pintadak eginez militantzian abiatzen ziren gazte haie-nak. Zenbat denbora behar ote da Ken Loachen eskolako zinegileak semeari langa ireki ezinik hil zen amaren historia iraganean konta dezan? ■

Ardotxik bere belaunaldiko askorenak

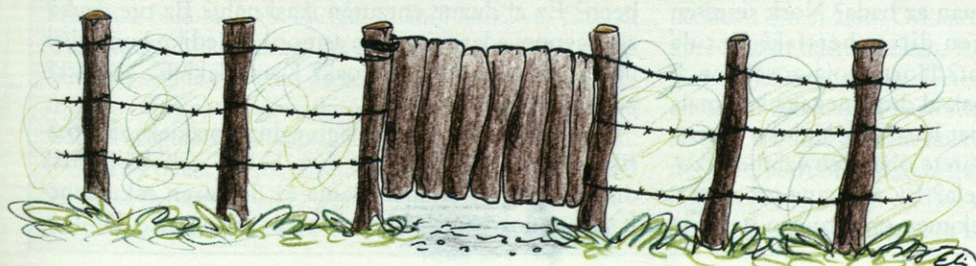
utzi ditu idatzita. Zenbat denbora

behar ote da Ken Loachen eskolako

zinegileak semeari langa ireki

ezinik hil zen amaren historia

iraganean konta dezan?

Joxe Iriarte, *Bikila*

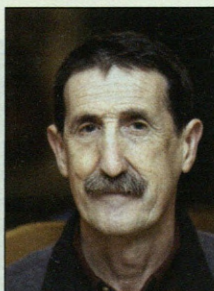
ZUTIK-EKO KIDEA

“Batzuk pozik besteak agonin!”

Parrandatik zetorrela, norbaitek, “Zer moduz Hernanin?” galdetu eta izenburuko erantzun omen zion Amezketako Fernandok. Aspaldiko erantzun horren karira eta Xabier Mendiguren Elizegiren *Atun trontzo baten aurrean* iritzi artikuluan azalduko bi iritzien inguruan arituko naiz.

Lehen: “Hemen (Euskal Herrian) badaukazue oraindik (...) erresistentziarako indarra (...) eta gainera ez zentzu agoniko triste batekin, bizipozez beterik, baizik”, diosku aleman ezkertiar batek. Egia da, badugula—segun eta nolako—erresistentziarako indarra, eta baita zenbait borrokari bizipoza dariola; alabaina, nazio arazoari dago-kionez, bizipozez beterik baino agoniaz kutsaturik ikusten dut nik. Izan ere, 60ko hamarkadako *Pizkundean* esaten zen: euskarak, hau eta hau ez ba du lortzen, jai du. Euskal Herriak independentzia lortzen ez badu bereak egin du. Herri agoniak bizi gintuen. Eta gauzak dezente aldatu diren arren, sentimendu agoniko hori ez da guztiz desagertu. Are, nola ulertu bestela borroka armatuaren iraupena?

Beste kupeleko kontua da eguneroko bizitzan nola islatzen den. Gurean jende asko, euskaltzalea eta ezkerrekoa ere, oso ondo bizi da —eta hein handi batean Hirugarren Munduaren kontura—. Agonia nazionala eta bizitza eroso ez da psikologikoki ondo uztartzen. Hortik gure kontraesanak.

DANI BLANCO

zahar batek dioen bezala: “komo dios bizi den hiltzeaz dagoen herri batekoak ote gara?”

Dena den, bizipozez beterik ala triste agoniko izan, ze arraiol! Manifestazioaren bezperetan sagardotegira joateak, eta kultur jardunaldi aspergarrien ondoren atuna eta txakolina jan-edateak, gure kontraesanekin bizitzen laguntzen digute.

Bigarrena: batzuentzako “Iraultza azken zuzia omen” gara, bestentzako, berriz, “burges koskorrak, are, ezkerrek ikusezinak bihurtu omen gara”. “Non daude ezkertiarak?” galde-tzen zuen Pako Aristik abuztuko oporren erdian.

Nire uste apalean, gurean Europako gainontzeko herrialdetan bezala ezker diferenteak daude, bakoitza bere afanean. Hor dago ezker instituzionalista, bere aldarrietan erreformatzailea eta praktikan sistemaren kudeatzaile hutsa bihurtu dena; eta hor dago ezker erradikala, abertzalea, alternati-boa, edo dena delakoa, bere aldarrietan iraultzailea eta praktikan erresistentzia borroketara mugatuta edo erreformak lortzeko saioetan murgilduta. Hauentzat zaila, harago joatea.

“Iraultza inoiz egin ez den toki batean, —1936ko iraultza sozialak porrot egin zuen militarren eraso azpian, eta 1977ko haustu-ra demokratikoa hondora joan zen erreformaren itsasoan— eta iraultzaile ez den egoera batean, nola izan iraultzaile?” galdetzen nuen *Satorra lagun zahar horri* liburuxkan, eta galderari ezin erantzun jarraitzen dut. Norbaitek baleki erantzun diezadala, arren. ■

« Agonia nazionala eta bizitza eroso ez da psikologikoki ondo uztartzen. Hortik gure kontraesanak »

TXARDAN
Sustrai Colina

Real politik

Zergatik gutxiesten duzue taberna? Ez al zarete konturatzen? Non elkartu behar

du jendeak ostatuan ez bada? Nork sinesten du etxeak eginez eraikitzen direla herriak? Zer da tabernarik gabeko herri bat? Hormigoia gosaltzen al duzue? Zementuzko malkoak al dira zuenak? Normala iruditzen al zaizue txikito bat hartzeko ondoko herrira autoz joan beharra? Ez al zarete ohartzen ezinbestekoak direlako miatzen dituztela? Ez al duzue mozkortu nahi? Noiz utziko diozue ekimen pribatu oro negozio

hutsa dela pentsatzeari? Non ikusiko duzue igande arratsaldeko partida? Lanetik bueltan, nork emango dizue egunaren berri? Ez al duzue entzuten ikasi nahi? Ez ote daukazu lagunei adarra jotzeko asmorik? Mediki kontsultak nahiago dituzuela? Museoak? Kartzelak? Ez al zaizkizue pintxoak gustatzen?

Galdera horiek eta gehiago egingo nizkieke tabernarik —euren menpekoek ez dute balio— gabeko herriak diseinatzen ari direnei. Baina ez da euren eskumene-koa. Eta doan emandako bosteko batengatik... ■

Arantza Urkaregi

BILBOKO HERRIA AURRERA PLATAFORMAKO KIDEA

Azkuna

INIGO AZKUNA

zegoen gazte bat hilik agertu zenean, gertakaria deitoratu ordeztu, esan zuena: "gaizkilea izango zen... bestela udal aterpera joango baitzen lo egitera". Paperik gabeko etorkina zen.

Eskuinekoa eta antieuskalduna. Nola definitu ba txikitan giro euskaldun batean bizi eta euskaraz bi hitz jarraian baino gehiago esateko gai ez den Bilboko alkate erdalduna?

Eta zer esan Euskal Herrian bizi dugun gatazka politikoari buruz Azkunak agerturiko jarraz? Senideak elkarteak De Juana preso politikoaren gose-grebak 53. eguna betetzen

zuenen, bere egoera salatu zuen Udalbatzan. Kideak kanporatuak ziren bitartean, "gero eta adintsuagok bidaltzen dituzte antzerkia egitera" esan zuen Azkunak. Milaka kilometro egin behar dituzte adineko pertsona horiek preso dauden bere seme-alabak ikusteko. Baina Azkunari bost axola zaio biktima hauen samina.

Bere udal politika ikusita argi dago eskuindarrentzako alkate gairik hoberena Azkuna dela; eta dirudienez, baita EAJrekin batera Bilbo gobernatzen duten EA eta Ezker Batuantzat, *pozik* hartu baitute izendapena. Pozik omen daude Azkunak eta EAJk bultzatzen duten Bilboko ereduarekin. Ezkertiar eta abertzaleak garenok, aldiz, bestelako

Bilbo lortzeko lanean ari gara eta horrexegatik ez dugu Azkuna alkate gai egokitzat hartzen. ■

Bilboko udal hauteskundeetan
nor da bigarren indarra? PP. Eta
argi dago Azkunaren izendapenak
eskuineko bozka horiek erakartzea
duela xede. Zein diferentzia dago
Iñaki Azkuna eta Antonio
Basagoitiren artean?

Berriro ere Bilboko alkate gaia. Aho batez izendatu omen zuen Bizkaiko Buru Batzarrak, nahiz eta EAJren Euskararen Erabilera Normalizatzeko Planaren arabera, hiriburuetako alkateek euskaldunak izan behar. Erabaki honek agerian uzten du EAJk gure hizkuntzaren normalizazioari ematen dion garrantzia.

Dena dela ez nau harritu Azkunaren izendapenak, berak oso ondo ordezkatzeko baitu, alde batetik, EAJren politika neoliberala, eta bestetik, EAJk gauza guztien gainetik botereari eusteko duen helburua.

Bilboko udal hauteskundeetan nor da bigarren indarra? PP. Eta argi dago Azkunaren izendapenak eskuineko bozka horiek erakartzea duela xede. Zein diferentzia dago Iñaki Azkuna eta Antonio Basagoitiren artean? Bi alderdi politiko ezberdinen kideak izan arren, bultzatzen duten udal politikan ez dago alderik. Izatez, Basagoitik berak aitortu du Azkuna "EAJk izenda lezakeen alkate gairik hoberena" dela.

Bere agintean zehar, Azkunak duen eskuineko ideologia oso argi utzi du. Guztiok gogoratuko dugu nola, kaleko liskar batzuk gertatu ondoren, "edozein pertsona susmagarri identifikatu, arakatu eta labanatu bat eramatekotan..." agindu zien udaltzainei, guztiok susmagarri bihurtuz. Edo edukiontzia batean lotan

HIRUKO TXIKIAN
Joxemari Ostolaza

Hirurogeita bederatzia. Salbuespen garaiak. Parisetik

Gabriel Gurrutxaga

urrun paristar aireak gertu. Donostiako Antiguako elizpean, Manolo Odriozola apaizaren baimenaz bilkura. Xabi Larrea, Imanol Larzabal, Gabriel Gurrutxaga, Mikel Arregi eta ni neu. Martuteneko arrats kantariei segida emateko asmoa. Errepertorioa sortu eta formato alternatiboa eraiki nahia. Ez nituen Mikel eta Gabriel ezagutzen. Bakoitzak kantu bana aurkeztu genuen. Memoriak huts egiten ez badit, Mikelek "Zuek ez dakizute zer den... beharrezkoak ez gela sentitzea" kantatu zigan. Bazuen orduko Xabier Leteren usaina. Gabrielelek berea

bota zigan. Arrunt diferentia. Txukun jotzen zuen gitarra, fin. Ahotsa ere, garbia. Tenor bigarrenaren tonalitateran. Istipatu bat medio, zangoak hautsi eta ohean emandako denbora gitarrari dedikatu omen zion. Oriotarra. Eta honek lagundu zigan gure arteko harremanean. Bestelako zereginak urrundu gintuen elkarrengandik. Urtetara topatu nuen eta irakasle ari omen zen kantua baztertuta. Ezagutu nuenean bezain atsegin eta sotil aurkitu nuen. Joan hamabost urtetan ez dut bere berririk izan, utzi gaituela jakin dudana arte. Minbiziak eraman omen du bizi minez. Bere arrastoak lekua egin zuen nigan, eta hau zor nion gizonari eta artistari. ■

Bizitza kalitatea

Den dena substantibo bihurtzeko joera dugun sasoiotako esamoldea. Lehen “ondo bizi naiz” edo “ez naiz nahi bezala bizi” esanda konpontzen genuena, orain, itxura denez, beste modu batera esaten ikasi dugu. Bakoitzak daki non kokatzen duen bere bizitza kalitate marra. Neurgailu bat behar, eta nik autoz egiten dudana kilometro kopuruan ipini nuen. Urtean hainbestetik behera egiten badut “ongi” bizi naizela pentsatzera iristen naiz, eta hortik gorakoa bada kilometroen kopurua, ez naizela hain ongi bizi ateratzen dut ondorioa. Begi-bistakoa da ordea, ez dugula denok berdina pentsatzen, gero eta errepide gehiago egiten ari baitira. Urtero, bakoitzak ipiniko dio kilometro kopuru zehatza bere kalitate ikuspegiari. Nik jada kokatuta daukat nirea: munduari biratxo bat emateko adina. Hortik gora, gaizki bizi naizen seinale. Tamalez, urria oparoa izan da kilometrotan.

Aulkia

Komunikazioan adituek diote, konkretutasunak baduela abstrakzioak ez duen indarra. Ia urtebete joan da BECen jokatu genuen finaletik eta hasi naiz printzipio hori egia dela frogatzen. Aurreko Txapelketen bueltan, jendeak kalean geratu eta beti egin izan dizkit komentarioak: “Hi, polita bertsoa buruari buruzkoa!”. Edo, “ederrak izan hituen zezenarenak!”. Baina onartu behar da gauza konkretuak izanik ere, aski zaila dela buru bat edo zezen bat oparitzea. Bestelakoa gertatu zait behiak jezteko aulkiarekin. Baditut jada hiru etxean. Hiruak oso desberdinak. Bilboko lagun baten umeak ikastolan esku-lanetako orduan eginga, Zarauzko eskul-

DANI BLANCO

turgile entzutetsu batek oparitutako txikia eta Igantziko lagunak emandako tamaina naturalekoa. Bederatzi hanka, eta bederatzia desberdinak. Dibertsitateak ere badu berdintasunak ez duen xarma eta indarra. Horixe esan nahi izan nuen Barakaldon eta nik esan baino hobeto ulertu zuen jendeak.

Glu, glu, glu...

Irailan ezin izan nuen Zarauzko txakolin egunean izan. Baina urrian bapo berdindu dut hutsa. Gernikan, lehen astelehenean ganadua eta azkenengoan barazkiak izan ditugu ikusgai eta kantagai. Zaldibin, mondeju eta gazta, Ardi-ki egunean hartu genuen parte, eta Usurbilen ezti lehiaketako epaile edo jarri ninduten. Kultura eta gastronomia elkartzen ditugularik, hura botika eta hau ur tragoskada dela pentsatzen dut, bata bestea irentsi ahal izateko lagungarri. Martxa honetan ordea, benetan irentsiako gaitu jan-edateko dagoen pureak. Edozein auzo-elkartek antolatutako jaietan patata-tortila lehiaketa izaten da egitarauaren gune. Udaldian badira jaiak, paella edo marmitako lehiaketa. Eta Gaztetxeetan ere hasi dira Txan Magoaren ekitaldiaren ondotik txokolatea banatzen. Txokolate txokolatea... zoritxarrez”.

Euskara oi euskara

Bertsolaritzari buruzko ikerketa soziologikoari buruzko emaitzen laburpena dut esku artean, labetik irten berritan. Gure jardunari eta herri honen nondik norakoari buruz zerbait jakin nahi duenak tresna polita du lanerako. Lehen begiratuan atentzioa eman didan zertzeladatxo bat baino ez dakart hona. Bertsolariengan gehien

baloratzen dituzten ezaugarrien gainean galdetuta, honakoa diote bertsoa-leek: lehenik umo-

Bakoitzak daki non kokatzen duen

bere bizitza kalitate marra.

Neurgailu bat behar, eta nik autoz

egiten dudana kilometro kopuruan

ipini nuen. Tamalez, urria oparoa

izan da kilometrotan

irudiak:

Antton Olariaga

Dibertsitateak ere badu berdintasunak ez duen xarma eta indarra. Horixe esan nahi izan nuen Barakaldoko BECen eta nik esan baino hobeto ulertu zuen jendeak

rea. Gero, irudimena, argudioa, freskura... eta gero euskara. Ez dakit niretzat ezustekoa den edo ez den ere, baina datu esanguratsua delakoan nago. Gustura irakurriko nuke 1960 aldera, bertsolari saio batean, esaterako Donostiako Astorian, galderasorta berdintsuari emandako erantzun saila. Falta zaigu ordea...

Katetoak

Juan Garziari esamoldea ostuz, Sanz jaunak "berorika egingo lioke bere buruari... Baleki". Katetoen horrek hautsak harrotu ditu, eta kantagai izan dugu urrian. Baina izan dut beselako bizipenik ere. Ikastaroak eta hitzaldiak eman ditugu Juanen anaia eta biok batzuetan, neuk besteetan. Esaterako, Lasarten, Bilbon eta Bortzirietan aritu naiz joan den hilabetean. Maisu-maistrei beti ere. Nafarroa eta Euskal Herriak zer ikusirik ez dutela tematzen da Presidente jauna. Akaso arrazoi izango du. Ikastarootan gogo, nahi eta premia beretsuko irakasleak izan ditugu. Desberdintasun bakarra: Erkidego autonomoek eskola orduen barruan hartu ahal izan dituzte hitzaldiak. Nafarroakoek ilundu ostean. Argituko du noizbait.

Urepelen

Xalbador eta Mattin oroitzapenean ere elkartu ditugu. Urepelera jo genuen urtero

bezala. Bidea luze egiten da eta buruari jiraka aritu nintzen. Bata mendi hegaletan gora joan zela badakigu. Baina bestea? Zer ari ote da? Non ote dabil? Gogoak errepideak adina sigi-saga duenez, ustekabeko arloetan kokatu ninduen. Egiten dira bertsolarien biografiak eta antologiak; egin izan dira marrazki-bizidunen sortak ere; umeentzako komikiak ere bai. Baina helduentzako literaturan, helduentzako literaturarik bada behintzat, oso gutxi erabili izan da bertsolariaren figura. Ez dut ulertzen zergatik. Bertsolaria bada pertsonaia bat jokoa eman dezakeena. Detektibeak adina mugitzen da berez. Rock-izarrak bezain oholtzakoa da. Harremanen sarea oso ehundua du... Pertsonaia sinesgarria litzateke bertsolaria. Gutxiegi zukutu dute literaturgileek.

Bertsolaria bada pertsonaia bat jokoa eman dezakeena.

Detektibeak adina mugitzen da berez. Rock-izarrak bezain oholtzakoa da. Harremanen sarea oso ehundua du... Pertsonaia sinesgarria litzateke bertsolaria.

Gutxiegi zukutu dute literaturgileek

Akorda

Ibarrangeluko auzoa da. Oso etxeko sentiarazten gaituzte bertakoek. Akordara joanda, aspaldian ikusi gabeko gauzak ikusteko parada izaten dugu: lanpernak platerean, Ardanzen etxe ospetsua bidean, eta banderak, hainbat herrialdetakoak, jatetxeko paretetan. Bi lehenengo gaiak hobeak dira ez gehiegi pentsatzeko eta hirugarrena izan nuen gogoetagai bueltakoan. Banderei ez diet aparteko maitasunik baina bandera mota bat desberdina dela ohartu nintzen. "Bandera ximurra" da maitagarria izan daitkeen bandera bakarra. Ximurtutako banderak gordeta eduki dutela adieraz dezake. Edo urrutietatik ekarri dutela oso nolabait tolesturik. Edo mozkorraldi batean nonbaitetik lapurtu zutela... Militarrentzat oximorona izango da bandera ximurrarena. Haietzat, bandera bada ez da ximurra eta ximurra bada ez da bandera. ■

BERTSO BERRIAK

Xabastian Lizaso

Onddoei jarriak

I

Ultzama aldetikan
dator arazoa
jasan ezina nunbait
jende erasoa
neurritikan kanpora
omen da jasoa
naturak emandako
opari gozoa.

KARLOS CORBELLA

IV

Hesi ta aberetan
gaitza nabarmendu
hori "peajeakin"
ezinda zuzendu.
Nahiz ta lurrak emana
beretzako kendu
onddotara doanak
natura maite du.

II

Bilatuta onddoa
aguro saskira
kilo asko bilduak
gehiagon desira.
Onak dauden artean
hori komeni da
utzitakoak bertan
usteltzen baitira.

V

Lotura klase asko
mendiakikoak
batzuek noizbehinka ta
asko betikoak
afizio ugari
daude modakoak
eskerrak asko dauden
ofiziokoak.

III

Buru argiren batek
egin omen plana
xox batzuek tarteko
konpontzen da dana.
Ordaindu beharko da
diru sari bana
lehen denentzako zen
naturak emana.

VI

Hizketan jakituna
edo ta ez jakin
gizakia arrotz da
natura gauzakin.
Ez da ezer konpontzen
lege berriakin
beraz, joka dezagun
gizalegeakin.

DOINUA: Pasaiako plazatik.

Zientzia
Ozono geruzak
okerrera egin du

❑ Ezpalak
❑ Argitalpenak

❑ Denbora-pasak
❑ Ihesi
❑ Makina bat kontu

Denboraren makina
Sumendi erupzio baten
eraginez, ez zen udarik
izan 1816an.

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Hannah Wilke

Heriotzerarte bizitza arte

Estatubatuarra, 70eko hamarkadan lehenengoz emakumearen papera aldatzeko borroka latzari ekin zioten artista feministen artekoa. Inspirazio iturri edo desio sortzaile soil izatera zigortutako emakumeak subjektu aktibo bilakatu ziren, emakumeen bizipenak, gorputzak, sexualitatea... aldarrikatuz. Arte munduan jaun eta jabe ziren gizonezkoen "monopolioari" aurre egiteko, emakumezkoen bereizgarriak goraipatzea hautatu zuten, eta emakumearen gorputza lan tresna eta gai nagusia bilakatu zen. Lehenengo artista feminista hauek, Barbara Kruger-ek 1989an egingo zuen aldarrikapen ospetsuari aurre hartu zioten: "Zure gorputza borroka lekua da".

NERE LUJANBIO

ALEX LARRETXI

«Sekula ez nuen nire artea nire gorputzetik bereizi; bata bestearen zati ziren»

URTARRILAK 14RA ARTE ZABALIK DA Gasteizko Artiumen Europar gutxitan ikusteko aukera izan den emakume honen atzera begirako erakusketa. Museora iristean, leihatilako langileak adeitsu argituko digu erakusketa non kokatua dagoen, eta hobe du bisitariak adi egon, argibiderik izan ezean ez baita erraza topatzen. Dena den, eskaileratan behera eta gora ibili ostean, ekialde beheko aretora iristea lortzen badugu, aurrean izango dugu:

Hannah Wilke. Exchange Values, inor ere epel utziko ez duen erakusketa.

Gazte eta errebelde

Erakusketa hobeto ulertzeko, lehenengo zatia batik bat, garrantzitsua da testuinguru historikoa kontuan izatea. 70eko hamarkadan aipatu artista feministek arte munduan nolabaiteko iraultza eragin zuten, gizonezkoengandik bereiziko zituen artea, materialak,

gaiak eta espresio bideak jorratuz. Bereztasun horiek azpimarratuaz errespetatuak, onartuak eta baloratuak izatea zen beraien nahia.

Hannah Wilke izan zen, hain zuzen, alua ikono artistiko eta aldarrikapen bihurtzen lehena. Bere ibilbide artistikoan zehar etengabe egin zituen alu formako eskulturak denetarik materialak erabiliz, batzuk tradizionalak, zeramika kasu, eta beste batzuk berritzaileagoak, txikleak edo latexa, esaterako. Erakusketa osoan zehar ikusiko ditugu

Gazte eta lerdin zenean bezain harro eta duin erakutsi zuen bere gorputza Wilkek gaitzarekin gainbehera egin zuenean ere.

mota honetako eskulturak, kolore eta tamaina guzietakoak.

Aluaren irudia eta bere konnotazio sozialak Wilkeren proiektuen oinarri izan ziren. *S.O.S Starification Object Series* izeneko argazki seriean, bere gorputz biluzia modelo baten gisan aurkezten du, gorputz guztia txiklez egindako alu formako eskultura txikiz bete da. Emakume izate soilak berekin dakarren gorputz guztia sexualizazioa eta, zauri txikiak diruditen piezatxo horien bidez, egoera horrek sor dezakeen mina salatu zituen honela.

Musika, jantziak...

Deitu eta katalogoa eskatu !!!

615 73 21 12

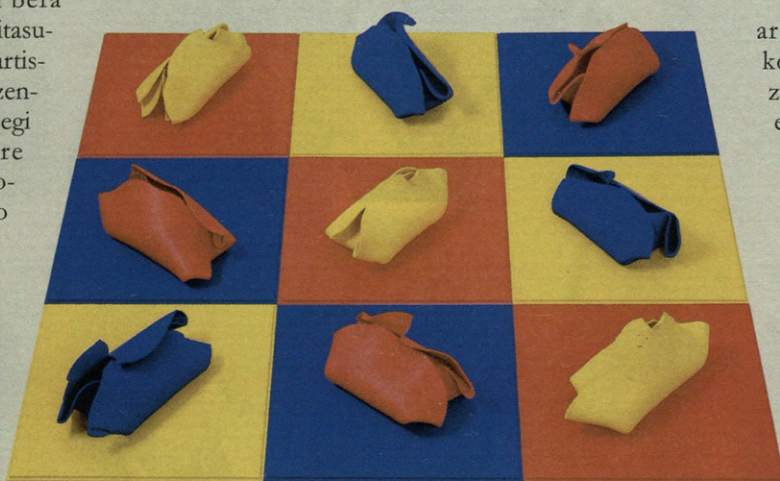

Hannah Wilke emakume gazte ederra zen. Artelan gehienetan bere gorputz biluzia erabiltzen zuen tradizionalki emakumearekin lotu izan diren jarrerak irudikatuz (glamourra, sexurako prestutasuna eta abar), justu hori bera salatzen. Honek etsaitasunak ere sortu zizkion artista feministen artean, zenbaitzuk ez baitzuten begi onez ikusten bere sedukzioarako edo probokazio sexualerako jarrera hori, exhibizionistatzat jotzen zuten: "Feminista izateko ederregia", zioten. *So Help me Hannah* izeneko instalazioan, besteak beste, Wilke bere kontrako jarrera hau salatu zuen, edertasuna ezkortzat jotzea, pertsonak etiketatzeko beste modu bat baino ez zela argudiatuz.

Gaixotasuna mugarri

Erakusketa bi zati erabat ezberdinetan banatua dago. Lehenengoak gaztetasuna, freskotasuna eta errebelia baditu oinarri, bisitariaren sentipenak erabat aldatzen dira bigarren zati honetan. Wilkeren ama minbiziz gaixotu zenean, alabak zaindu bitartean argazkiak ateratzeari ekin zion. Egoera hau mugarri suertatu zen bere ibilbidean. Une honetan hasi, eta bera ere 1993an minbiziak jota hil zen arte, gorputzaren gainbehera, bizitzaren hauskortasuna, gaixotasuna, sufrimendua edota heriotza bilakatu ziren bere lanean protagonista. Hala ere, alu formako eskulturak egiten jarraitu zuen, eta emakumea eta bere gorputz biluzia izan ziren artelanetan nagusi hasieratik bukaeraino. Bizitzak berak bultzaturik ordea, bere sorkuntzak ere pauso bat aurrera eman zuen, inoiz baino argiago erakutsiz Hannah Wilkeren kasuan bizitza, gorputza eta artea, hiruak bat zirela.

Bigarren zati honetako lanik gehienak tamaina handiko argazkiak dira. Arte munduan oso gutxitan landu izan den gai bat, minbizia, modurik zuzen eta gordinenean agertzen diguten erretratuak, hain zuzen.

Alua ikono artistiko eta aldarrikapen bihurtzen lehena izan zen Wilke. (Goiko irudian, *Primary Life* eskultura).

Orain jada ez dugu testuinguru historikoa-ren laguntza behar parean duguna ulertzeko, ikusiko duguna unibertsala da, ulertzeko eta sentitzeko ez garairik, ez lekurik behar ez duena.

Gaixorik egon zen artean Wilke ia modu konpulsiboan jardun zuen lanean, bere egoera eta bizipenak jasoko zituzten argazki eta bideoak eginez. Erakusketan garai honetako tamaina handiko zenbait argazki daude, *Intra-Venus* seriekoak. Zenbait lanek arte historiari erreferentzia egiten diote, badira argazki ironikoak eta baita gaixotasunaren ondo-

rioak eta heriotzaren hurbiltasuna modu benetan gordinen azaltzen dutenak ere.

Azken zati honekin erakusketa osoak beste zentzu bat hartzen du, artea eta bizitzarekiko lotura mugaraino eramateak ibilbide

artistiko osoari koherentzia izugarria ematen baitio. Hein batean, azken argazki latz hauen bidez, gaztetan axalkeria eta fribolitatea leporatzen ziotenen argudioak hankaz gora jartzen ditu, gainbehera doan gorputz gaixo, gizen eta mindua gazte eta lerdan zenean bezain harro eta duin erakutsiz.

Ezin esan ikusteko atsegina denik. Gogorra da, une batzuetan, baita ikuslea deseroso sentiarazteraino gogorra ere. Ez gaude ohituta gaixotasunari hain gertutik eta hain zuzen begiratzen, eta ez da erraza. Hobe ezkutatu eta norberak bere etxean sufritu, hala tokatu ezkeror -esanguratsua da museoak ere erakusketari buruzko liburuxka eta karteletan azken argazki hauek jarri ez izana-. Wilke egindakoa, gaixotasuna eta heriotza artelan gisa aurkeztu eta publikoari zabaltzea, beti eder eta gazte behar duen gizarte honekiko kritika latza da.

Topikoa dirudien arren, arteak batzuetan bizitza ulertzen, edo gutxienez, eramangarriagoa egiten laguntzen digu. Hannah Wilkeren kasuan, baita minari eta heriotzari aurre egiten ere. ■

Ama minbiziz gaixotu zenean, Hannah argazkiak ateratzeari ekin zion. Egoera hau mugarri izan zen bere ibilbidean.

ALEX LARRETXI

ITZULPENGINTZA

Literatura Unibertsala saileko hurrengo 50ak

Itzulpena da munduko literaturen zubi. Eta EIZIEk (Euskal Itzultzaile eta Interpretarien Elkarteak) bideratzen duen Literatura Unibertsala sailak eman dio bultzadarik handiena euskarazko itzulpenari. Literatur lanak eta itzultzaileak nola aukeratzen dituzten, hurrena argitaratuko dituzten izenburuak eta itzultzaileen lana duzu hemen irakurgai.

SAIOA LABAKA

AZKEN BOLADAN ugaritu egin da atzerriko literaturaren itzulpengintza. EIZIE Euskal Itzultzaile eta Interpretarien Elkarteak bideratzen duen Literatura Unibertsala bildumak eman dio bultzadarik esanguratsuen. 1989az geroztik EIZIEk Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailarekin eta unean uneko argitaletxeekin sinatutako lankidetzak hitzarmenen uzta dira gaur egun euskaraturiko klasiko gehientsuenak. Bestalde, hainbat argitaletxek atzerriko itzulpengintzan egin duten lana ere aipatzeko da. Esaterako, hor dago Igela argitaletxea; 15 urtetik gora daramatza urtero literatura itzulpenak kaleratzen. Ibaizabalek, Ereinek, Pamielak, Txalapartak ere... eskaini dute itzulitako obrarik.

Literatura Unibertsala egitasmoaren lehen aro horretan literatura unibertsaleko ehun obra euskaratzea erabaki zen. Hori guztia egin ahal izateko, ezinbestekoa izan zen

Josu Zabaleta:

"Literatura itzultzen duenak egilea eta haren testuingurua ezagutu behar ditu, eta, jakina, obra eza-gutzea ere badagokio. Itzultzailearen testuinguru pertsonala eta filologiak deskubritzen duena ez dira aski izaten literatur itzulpena egiteko; itzultzaileak paragrafoz paragrafoko testuinguru xeheagoa eta zehatzagoa erabili ohi du".

Eusko Jaurlaritzaren diru laguntza eta EIZIEk tituluen zerrenda aukeratzen, itzulpenak adjudikatzen eta itzultzaileak kontratatzen egin zuen lana. Ibaizabal argitaletxearen esku gelditu zen liburuok argitaratzea. "Zaile-na egina dago abian jarri genuen plangintza sistematikoarekin. Lehen liburua itzultzea izan zen pausorik zailena, eta egin genuen", adierazi digu Juan Garzia itzultzaile eta EIZIEko kideak.

Hurrengo 50 itzulpenak

Ehun aleak argitaratu ondoren, hurrenez hurren EIZIE, Elkar eta Alberdaniako ordezkari Juan Garzia, Xabier Mendiguren Elizegi eta Inazio Mugika Iraola itzultzaile eta literatur adituak aritu dira aukeratzen itzuli beharreko hurrengo 50 liburuen zerrenda. Bildumako liburuak hautatzeko garaian, munduko literaturan aitormen handiko obrak izatea eta aurrez

gaztelaniaz argitaratu gabeak izatea aintzat hartzen dute literatur adituek. Azken zerrenda hau osatzerakoan, hasierako zerrenda nagusi hartako hutsuneak bete nahian, kultura txikiei tarte handiagoa eskaintzen saiatu dira. Oro har, narratiba izan ohi da gehien itzultzen den generoa; antzerkia eta poesia antologiak ere itzultzen dira noizbehinka.

Orain arte 119 liburu argitaratu dira guztira Literatura Unibertsala bilduman, eta oraingoan Elkarlanean eta Alberdania etxeen esku geratu da liburuok kaleratzeko ardura. Laster argitara-

JON HERNAEZ / A. P.

J. CARLOS RUIZ / A. P.

J. CARLOS RUIZ / A. P.

Ezkerretik eskuinera, Bego Montorio, Juan Garzia eta Josu Zabaleta itzultzaileak.

tuko diren liburuak eta itzultzen ari direnak aintzat hartuta, 14 obra falta dira 150 liburuetara iristeko. Gutxi barru argitaratuko diren liburuak honakoak dira: Kafkaren *Antologia* (Naroa Zubillagak itzulia), Nagib Mahfuzen *Mirariaren kalezuloa* (Patxi Zubizarreta), Yasunari Kawabataren *Lokartu ederren etxea* (Ibon Uribarri), Antonio Tabucchiaren *Garrantzirik gabeko oker ttikiak/Porto Pimeko dama* (Fernando Rey), Vasco Pratolini-*ren Maitale koitaduen kronikak* (Koldo Biguri) eta Isaak Babelen *Zalditeria gorria* (Olga Marti-*nez de Marigorta*).

Aintzat hartzea falta

Irakurlearentzat literatur itzultzailea ezezaguna da, salbuespenak salbuespen. Bego Montorio itzultzaileak bitxikeria bat aipatu digu honen haritik: "Batuetan, itzulitako idazlea oso ezaguna ez denean, itzultzailea bilakatzen da horren enbaxadore eta aditu, hark egin behar ditu aurkezpenak, hari eskatzen dizkiote elkarriketak... Beste batuetan, ordea, itzultzailea desagertu egiten da, eta prentsan irakurrita jakiten du liburua noiz kaleratu den".

Ospe eta ordain-sari gutxi ematen duen lan gogorra da. Hala, egun literatur itzulpengintzatik soilik ezin da bizi. "Itzultzailearen finantzaketa bidea azken finean bere bizioa izaten da; lan orduak gustuko zereginetan ematea egun bada zerbait. Gizartea gure bizioaz baliatzen da, baina guk ere ondo pasatzen dugu", adierazi digu Juan Garziak. Honakoa gaineratu du Bego Montoriok: "Itzultzaileen lana ez errespetatzeak kezkatzen nau. Eta errespetatzea da itzultzailearen eskubideak errespetatzea, lanerako baldintza duinak eskaintzea (ez bakarrik ekonomikoak), kultur transmisioan duen rola onartzea... Horrek kezkatzen nau, ez itzultzailearen argazkia egunkarietan edo liburuaren kontrazalean ikusteak".

EIZIEk urtero itzulpen tarifen batez bestekoak argitaratzen ditu, elkar-*teko* bazkideek emandako datuetatik aterata, eta euskal itzulpengintza merkatuan diren tarifen erakusle dira. Gutxieneko itzulpena orrialde batekoa da eta orrialde bakoitzeko batez beste 17,12 euro ordaintzen da. Horri guztiari sorburu hizkuntzaren, itzulgaiaren zailtasunaren eta itzulpena egiteko epearen arabera gehikuntzak eransten zaizkio.

Nola aukeratzeko da itzultzailea?

Literatura Unibertsalako bildumako itzulpe-*nak* urtean behin antolatzen den lehiaketa publikoaren bidez banatzen dira. Itzultzaileek obraren hasierako hamar orriko lagina aurkeztu behar dute, eta ondoren itzulpen proiektu horiek EIZIEko, Jaurilaritzako eta argitaletxeko ordezkari banak osaturiko epaimahaiak aztertuko ditu. Aurtengo deial-*dian* 18 liburuko zerrenda aurkeztu da lehiaketarako eta bost izan dira eman diren lanak: Gesualdo Bufalinoren *Le menzogne della notte* (Josu Zabaleta), Chinua Acheberen *Things fall apart* (Alberto Martinez de Cuadra), Nathaniel Hawthorneren *Wakefiel* (Koro Navarro), Sholokhoven *Don-eko ipuinak* (Olga Martinez de Marigorta eta Roberto Serrano) eta Ernesto Sabatoren *El túnel* (Mikel Gar-*mendia*).

Hautatutako itzultzaileak eta EIZIEk itzulpen kontratua sinatu dute obra osoa euskaratzeko, eta bilduma honetarako koe-*dizioan* ari diren Elkarlanean eta Alberdania argitaletxeek daukate itzulpen horiek argita-*ratzeko* ardura. Hemendik aurrera itzultzaile bakoitzak bere lan prozesuari ekingo dio. ■

TOLOSA

San Frantzisko kalean, Azaroaren 17tik 26ra arte

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Sustraiak eta nostalgia elkartasun bihurtuta

Lan honen helburu nagusia da Saharako emakumeei elkartasuna ematea (hortik Sa-Em-El izena), eta Leok'k 1968an Zestoan sortutako taldea da. Ingalaterrako eta AEBetako rockaren bost zaletuk taldea abiarazi zuten hemen halakorik entzuten ez zenean, 1972an taldea desegin zen arte. 20 urte beranduago, kontzerturen bat eman zuten eta 2000ren bueltan Sahararen alde egitea erabaki zuten. Horretarako, beraien erreferentzia diren hamahiru bertsio (Rolling, Doors, Purple, Clapton, Zeppelin, Dylan, Santana, Beatles...) eta kanta propio bat prestatu eta estrainekez "grabazio estudioan" sartu dira. Are gehiago, frankismoaren jazarpenetik aske, kantak euskarara egokitu dituzte aspaldiko zorra kitatuz. Elkartasun helburu baterako indarrak batu dituzten beteranok iraganera begira jarri gaituzte. |

Saemel
LEOK'K

AUTOEKOIZPENA

Iraupena: 63'11"

10'95 euro

LEOK'K

«Sahararen alde egin, euskara bultzatu eta gure sasoiko musika taldeak ezagutzera eman nahi ditugu»

Nola bururatu zitzaizuen Saharako emakumeen alde egitea?

Taldeko batek Saharako haur bat ekartzen du udaro eta horrek sentsibilizatu gintuen. Zestoako Wadna elkartekoei galdetu genien zer premia zeuden, eta esan ziguten Saharako emakume elkarteak diru premia handia duela. Hortaz, abestiak prestatu eta diskoa grabatu genuen.

Ia 40 urte igaro dira hasi zinetenetik. Zertan antzeman duzue aldaketa handiena musikaren alorrean?

1968an rocka gauza berria zen eta guk hippy itxura genuen. Gaur egun, berriz, rocka gauza arrunta da. Bestetik, teknologia asko garatu da: instrumentuak, soinu bereziak lortzeko gailuak... Hala ere, guk gure sasoiko musika nahiago dugu.

Lan honek gazteei 60ko eta 70eko taldeak ezagutzera emateko balio du...

Bai. Hiru helburu genituen: Sahararen alde egitea; frankismoan euskarari eman ezin genion bultzada orain ematea; eta musika talde horiek ezagutzera ematea.

Zuen oinordekoek harriduraz hartu dute orain diskoa kaleratu izana?

Alderantziz. Haiek gabe ezingo genuke egin. Gutakoen bi seme asko inplikatu dira grabazioan eta masterizazioan. Eta semeetako batzuek musika taldeak dituzte.

Zer sentsazio izan dituzue grabatzerakoan? Nostalgia? Zirrara?

Bai, kantu horiek berririo jotzerakoan nostalgia eta zirrarak

hartu gaitu. Kantu horiekin identifikatzen gara oraindik. Bestalde, iraganean ez genuen grabatzeko aukerarik izan, eta guretzat hori gauza berria izan da.

Taldea desegin eta 20 urtera, 1992an, zuzenean aritu zineten. Nolakoa izan zen?

Gogorra. Bakarren batzuk ezkontzatan aritzen dira, baina gainontzekoak herdoilak jota geunden eta ia zerotik hasi ginen. Baina oso pozgarria izan zen. Diskoarekin zikloa itxi eta zuzenekoak egiteari utzi diozue?

Ez horixe. Diskoa kaleratu dugunez, uda bitartean emanaldi batzuk egingo ditugu, eta jasotako diru guttia Saharara bidaliko dugu.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

El requeté que gritó Gora Euskadi

Alberto Irigoyen

TTARTALO

422 orrialde

22,50 euro

Nafar euskaldun baten bizitza

Alberto Irigoyen uruguaiarrak Errazkingo seme baten bizitzan oinarritu du *El requeté que gritó Gora Euskadi* nobela. Ignacio Arguiñarena baserri batean jaioa-ko langile-burua zen, 28 urterekin gerrara joateko agindua jaso zue-
nean. Tercio Lacar deitutakoan borrokatu behar izan zuen eta gertutik ezagutu zituen gudaroste hark eta Jaungoikoa eta Espainia-
ren batasunaren alde altxatutako-ek egin zituzten bidegabekeriak. Garaipenaren ondoren, Altsasun
hasi zen bizitzen, bere familiare-kin. Gudari garaiak esplotatzen
zituen harrobi batean hasi zen lanean, haien egoera lazarria

goxatzen ahalegindu zelarik. Baina gerra ondorengo gose amorratuak bultzaturik, Uruguaira emigratu behar izan zuen, emaztea eta seme-alaba txikiekin. |

Igerabidek euskaratua

Oh Jung-Hi 1947an Seulen jaioetako idazle korearra dugu. Juan Kruz Igerabidek Alberdania argitaletxea-
rentzat euskaratu duen *Txoria* nobelaren idazlea. Bertan, amarik gabe gelditutako bi haurren bizitza
agertzen du bere idazkera labur, bizi eta indartsuarekin. Eleberri garratz honek neskaila bat du
narratzaile. Ama hil zitzaientetik, bere ardurapean dauka neba txikia. Bakarrik daude, aita beti urruti
dagoelako, eta hobe horrela, gertu-
ratzen zaienean okerrago delako, haren indarkeria jasan behar baitu-
te. Amonaren etxera joko dute lehenik, hainbat izeba-osabarenera
gero, harik eta aita beraientzat amaorde bat aurkitu duela
esaten dien arte. Gutxi irauten du horrek, haatik, aitaren indarkeria dela-eta. Baina geroztik neskailak aitaren indar-
keriazko harremanak errepikatzen ditu anaia txikiarekin. |

Txoria

Oh Jung-Hi

ALBERDANIA

120 orrialde

16 euro

Lan Harremanak

Batzuen artean

HEGOA

268 orrialde

10 euro

Beste Globalizazio baterako Tokiko proposamenak

Euskal Herriko Unibertsitateko Nazioarteko Lankidetza eta Garapenari buruzko Ikasketa Institutuak, Hegoak, bere garaian egin zuen Globalizazio ekonomiko, Eskubi-
de sozial eta Lan Arauei buruzko seminarioaren emaitzak biltzen ditu *Lan Harremanak* aldizkariaren ale bereziak. Azken bi hamarkadetan nazioarteko ekonomia zein sakon
aldatu den izan zen seminarioan aurkeztutako ideia nagusia. *Beste Globalizazio baterako Tokiko proposamenak* izenbu-
ruarekin egingo den kongresurako ate gisa egin zen semi-
nario hura, Globalizazioa dela-eta proposamen alternatiboak aurkeztetakoan gobernu kanpoko erakun-
de, sindikatu, gizarte mugimendu eta ikerketa zentroek daukaten gaitasuna indartzeko asmoz. |

Arraun munduko hizkuntza

Arraun munduak duen hizkuntza berezian oinarritua dago *Estropada Hiztegia*. Egileek -Alfredo López de Sosoaga López de Robles eta Jose Luis Ormaetxea Lasaga Txiki- arraun munduko hitzak eta *ababorreko* arraunlari
edota *arrauna* hilda atera bezalako termino bereziak kontuan hartu dituzte. Oso fidagarriak iruditzen
ez zitzaizkien esamoldeak bazter-
tu dituzte eta 1.000 sarrera inguru bildu dituen hiztegia eskaini dute. Hiztegia osatzeko bi iturri erabili
dituzte: lan idatziak (egunkari-aldizkarietako kronikak, artiku-
luak, elkarrizketak, liburuak...) eta ahozkoak (irriti eta telebistako saioak, bereziki kirolariek eta
zenbait aditurekin egindako elkar-
rizzketa mamitsuak). Amaieran, zenbait eranskin ditu hiztegiak: euskarazko terminoen
zerrenda, eta gaztelaniazko, frantsesezko eta ingelesezko zerrenda alfabetikoak. |

Estropada Hiztegia

Alfredo López de Sosoaga López de Robles, José Luis Ormaetxea Lasaga Txiki

EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA

216 orrialde

5,15 euro

Xabinaitor heroï ezin hobea maitemindurik

Mari jainkosak poxpolin guztien zaintzaile izateko ahalmen guztiz berezien jabe egin zuenetik, hamaika gauza egin ditu Xabinaitor-ek. Haren balentria gehiago ezagutzeko aukera eman digu Patxi Gallegok *Pololoak. Poxpoliñaren bahiketa* komikian. Bere bihotzeko kuttuna bahitzerakoan, zakar samar tratatu zituen Xabinaitor-ek ertzainak, eta komunikabide guztiek diote Xabinaitorrek Ertzaintza jipoitu zuela. Gauza bera egiten du txapelokerrekin, ordea, eta jakina, atzetik darabiltza Ertzaintza eta Guardia Zibila orain. Are gehiago, Mari jainkosa ere hasarretzen zaio, bere eginbeharra poxpolin guztiak zaintzea delako, ez bakar bat. Eta bitartean, maitañoak ez dio kasu zipitzik ere egiten. ■

Roger Idiarten *Berri Ona Kantuz* beste behin berrargitaraturik

Duela hamairu urte osatu zuen Roger Idiartek *Berri Ona Kantuz*, meza kristauetan biltzen den jendeak igande eta jaiegunetako ebanjelioak hamabost doinu berri eta herrikoietan kantatu ahal izateko. Dagoeneko ezagutu ditu hainbat berrargitalpen. Euskara batuan ere bai. Horretarako, Juan Mari Lekuona apaiz euskaltzaina, Jon Sarasua bertsolaria, Asier Agirre eta Patxo Larrinoa filologoak, Ludo Docx frantziskotarra eta Beñat Amestoy marrazkilaria izan zituen lagun Roger Idiartek. ■

Berri Ona Kantuz

Roger Idiart

KEINU PRODUKZIOAK

270 orrialde

ALIZIA STÜRTZE

«Gutxiena eskolan errespetatzen dira gutxiengo sexualen eskubideak»

Zuen lan honen arrazoi nagusia?

Emakume guztien, lesbianen, homosexualen, bisexualen eta transgenerikoen giza eskubideak sakon aztertzen ikastea. Gehiegikeriak saihesteko eta giza eskubideak bermatzeko ohitura eduki ahal izan dezagun. Oraindik ere emakumeak eta gutxiengo sexualak hil, torturatu, eta horixe besterik ez direlako atxilotzen direlako. Hori gerta ez dadin, eta horrek guztiak dakarren beldurrari eta isiltasunari aurre egiteko eginga dago lan hau. Bide batez, guztion giza eskubideak errespetatuko dituzten eskolak ere sor genitzake.

Zer gertatzen da egungo eskoletan, bada?

Ironikoa bada ere, sarritan, eskolan errespetatzen dira gutxiengo gutxiengo sexualen eskubideak. Gainera, askotan, eskola *curriculumak* ez du kontuan hartzen genero edo sexu joera, informazio hori idazle zehatz baten lana ulertzeko ezinbestekoa denean ere. Adibide gehiago nahi? Irakasle gutxi eskatzen diete ikasleei gutxiengo sexualak kontuan hartzeko eskubide zibilen eta giza eskubideen testuinguruan. Eta, gehienetan, emakumezkoak ez dira historiako liburuetan agertzen.

Eta gizartean, nolako da egoera?

Emakumeak oro har, lesbianak, homosexualak, bisexualak eta transgenerikoak zenbait eskubide irabazten ari badira ere, legeak huts egiten du maiz giza eskubideak urra ez diezaizkieten beharrezko babes ematerakoan. Jasan duten indarkeria salatze orduan beldur direlako, beren kexak kontuan hartuko ez dituztenaren beldur, eta babestu behar litzuzkeen agintariengan konfiantzarik ez dutelako.

IMANOL OTEGI / A. PRESS

Sexu bazterketaren eta homofobiaren kontra

Askok uste dugu ez garela sexistak, eta estereotipoek ez dutela eraginik gure jokabidean,

baina, zer erantzungo genuke, adibidez, noiz eta nola erabaki genuen heterosexualak izatea galdetuko baligute? Bada, bat sexista den ala ez, egia ote den jakiteko oso ondo etorriko zaio edonori Eduardo Arra- yetek eta Alizia Stürtzek osatu duten Txubillo Taldeak plazaratutako *Sexismoaren nondik norakoak* liburua. Sexuaren gaineko mitoen eta egia biribilen zerranda eskaintzen duen lan hau bereziki ikasleei zuzendua badago ere, edozeini interesa lekiok. Berdintasuna, aurreiritziak, sexu bazterketa, matxismoa, bortxaketa, sexu-trafikoa, desira lesbikoak eta homosexualak, indarkeria fisikoak zein psikologikoak, xantaia emozionala, eta sexismoa eta mundializazioa bezalako hamaika gai aztertu dira bertan.

Sexismoaren
nondik
norakoak

Txubillo Taldea

GAIAK

270 orrialde

19 euro

Sexismoaren nondik norakoak edozein sexu bazterketaren eta homofobiaren aurka eta gizaki guztien giza eskubideen alde egin nahi duen lana delako. Lesbianismoa eta homosexualitatearen historia agertzerakoan, hainbat pertsona homosexual edo bisexual ospetsuren biografia gehitu diote: Alejandro Handia, Safo Lesboskoa, Leonardo da Vinci, eta Virginia Woolfena, esate baterako. ■

egileari galdezka

Ezpalak

JON TORNER

Elixabete Etxebeste irakas-leak eta Elio Garcia arkitektoak irabazi dituzte Jorge Oteiza Fundazioa museoaren 2006ko Itziar Carreño ikerkuntza bekak. Etxebestek Oteizaren obrak musikarekin duen harremana ikertu du eta Garciak artistaren ondareak pentsamendu zientifikoarekin duen lotura.

Théâtre des Chimères

konpainiak *Mamie Mémoire* antzezlan eskainiko du hilaren 15ean eta 16an Miarrizteko Koliseoan. Hervé Jaouen frantziarrak idatzitako izen

bereko nobelaren egokitapena da obra hau. Alabaren etxera bizitzera doan alzheimerra duen amonaren istorioa kontatzen du Jean Marie Broucaretek zuzendutako antzezlanak.

Haritz Iruretak bere diseinuzko graffitiak jarri ditu ikusgai Andoaingo Bastero aretoan. *D-Graff* izeneko erakusketa abenduaren 23 arte izango da zabalik.

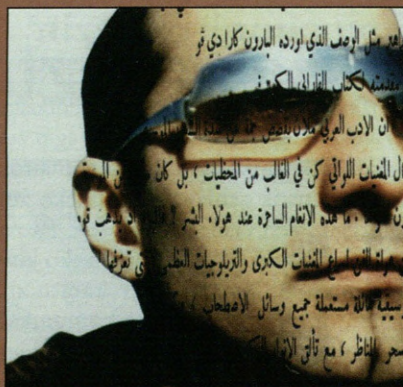
Betagarri eta Kloratita taldeek disko

berriak kaleratu dituzte. Gasteiztarrek ska doinuak bildu dituzte *Hamaika gara* (Oihuka) diskoan.

Kloratita taldeak *Etikaz mintza gaitzen* izenburupean kaleratu du bigarren diskoa, Musikherria diskoetxearen babesean. Diskoaz gain, liburu bat eta DVD bat ere argitaratu ditu.

Paulo Iztuetak Nikolas Ormaetxea Orixe idazleak bidalitako 285 gutun eta besteek Orixe bidalitako 88 bildu ditu *Orixe, gutunak (1917-1961)* liburuan. Utriusque Vasconiae argitaletxeak plazaratu du Iztuetak prestatutako lana. Liburu horrekin Gutun-sorta saila abiatu du. Bertan, euskal idazle klasikoaren gutun pertsonalak bilduko dituzte.

Zentsuraren aurkako doinuak Gernikan

Azaroaren 16tik 19ra bitartean Freemuse (Freedom of Musical Expression) jaialdia egingo da Gernika-Lumon. Euren ibilbidean zehar zentsura jasan duten lau musikariren emanaldiak izango dira entzungai Lizeo Antzokian. Hilaren 16an Ferhat Tunç kurdistanarrak joko du, 17an Miguel Angel Estrella argentinarrak, 18an Paco Ibañez espainiarrak eta 19an Clotaire K egiptiar-libanoarrak. Gernikako jaialdia zentsuraren aurkako nazioarte mailako ekimen zabal baten (www.freemuse.org) parte da eta irauten duen lau egunetan, gai honen inguruko mahai-inguruak egingo dira. Kontzertu bakoitzerako sarrerak 6 euro balio du.

Letren leihotik begira

LETREN LEIHOTIK euskal literaturaren inguruko egitasmoa jarri dute abian Bizkaiko zenbait udalerrik, Enkarterriko mankomunitateak eta Galtzagorri haur eta gazte literatura sustatzeko elkarteak. Literatura eta jolasa uztartzen dituen ekimenak Galdakao bisitatuko du lehendabizi eta abenduaren 11n Basaurik hartuko du erreleboa. Egitasmoak Mattinen ilustrazioez eta Yolanda Arrietaren testuez hornitutako egutegiak ditu abiapuntu. Hala, egutegi horien inguruan antolatutako ekitaldi sorta ederra izango da Galdakaon lehenik eta Bizkaiko beste hainbat udalerritan gero: Itziar Zubizarretak zuzendutako literatur aretoa, Patxi Zubizarretaren emanaldia, Yolanda Arrietaren hitzaldia...

Gure historiaren lekukoak Renon

RENOKO Euskal Liburutegiak 1960ko hamarkadatik gaur arte bildutako dokumentuak katalogatu dituzte hainbat adituk. 239 kaxatan gordeta

Babel

MUSIK

gazteok@gazteok.com

Pog mo ebon

harrubi

axutan

Gazteok

Luhantz

musikaz bete mundua !!

Abenduak 1 - Durango
Plateruena Antzokia 18etatik aitzin
BABELJAIA - sarrera dohan!!

zeuden dokumentuak, argazkiak eta ikus-entzunezko materialak katalogatu dituzte. Horien artean 36ko Gerraren inguruko dokumentuak, Philippe de Veyrin historialariaren testuak eta euskal etorkinei buruzko artxiboak daude, besteak beste.

Ikus-entzunezkoen II. Rallya

AIARALDEAN izango da Topaguneak antolatutako Ikus-entzunezkoen Rallyaren bigarren edizioa, abenduaren 16an. Egun horretan, parte-hartzaileak Aiaran, Amurrión, Artziniegan, Laudion eta Okendon bilduko dira. Hamar ordu izango dituzte hiru minutuko euskarazko bideo-lana egiteko. Jorratu beharreko gaia momentu horretan jakinaraziko zaie. Hiru sari banatuko dira (1.500, 1.200 eta 900 eurokoak) eta lan guztiak abenduaren 17an proiektatuko dituzte Amurrioko kultur etxean. Izena emateko epea azaroaren 27an amaituko da.

Informazio gehiago: www.topagunea.org/rallya

Jokin Zaitegi itzulpen lehiaketa

ARRASATEKO AED Elkarteak eta Elkar argitaletxeak Jokin Zaitegi XX. Itzulpen Sarietako oinarriak argitaratu dituzte. Lehiaketan parte hartu nahi dutenek Orhan Pamuk idazle turkiarraren *Kar* (Elurra) lanaren lagin bat itzuli beharko dute. Jatorrizko hizkuntza turkiera du baina hizkuntza hori menderatzen duen euskal itultzailearik aurkitzea zaila denez, antolatzaileek testuak ingelesez, frantsesez eta gaztelaniaz jarriko dituzte partaideen esku. Lanak abenduaren 31a baino lehen aurkeztu beharko dira. Irabazlea 2007ko urtarrilaren amaieran ezagutaraziko dute eta 9.000 euro jasoko ditu *Kar* eleberria osorik itzultzeko.

Imanol Ubedak *Entzunen*: «Iruditzen zait gaur egun behin eta berriro errepikatzen garelako hitzetan. Musikalki oso lan interesgarriak daude, baina, niretzat kantu bat ez da musika bakarrik. Nahiz eta oso doinu politak izan, kantu askok ez dutela ezer esaten iruditzen zaib».

Jon Irazabal Durangoko Azokako zuzendariaren hitzak jaso ditu *Berriak*: «Salmentak dira argialetxe eta diskoetxeen kezka. Urte hasieran egin genuen bileran urduri zeuden, pasa den urtea ez zelako ona izan sektorearentzat. Eta azokak beherranzko joera hartuko zuen beldur ziren. Hala ere, beraiek ere ez daukate argi merkatua zein den. Hau da, beharbada, azken urteetako merkatua ez zen erreala, eta gaur egun dagoena da euskalgintzak eta liburugintzak duten benetako merkatua».

Asier Uriagerekak *Deian* esanak: «Dantzaria uneoro ari da bere buruaren aurka borrokan, fisikoki eta emozionalki. Eten-gabe hazten joatea eskatzen du. Gainera, publikoarekin komunikatzen eta hura emozionatzen jakin behar da».

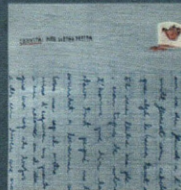
HOTSAK

BIDE ERTZEAN
Non dira

KARIDADEKO BENTA
San Guirico

CONXITA
Amb itetra petita

ATERKINGS
Aterqueens

TXUMA/ RAFA/ PETTI
Hauxe

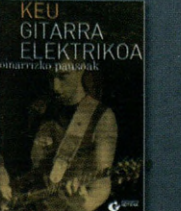

INAKI SALVADOR NONETO
Faro

+ Mahaster River, Mikel Aranzabal, Jeronimo Martin Trio, Zafari Project...

ERRABAL

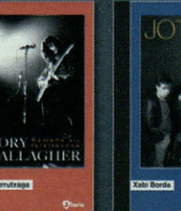
DVD

KEU
Gitarra elektrikoa: oinarriko pausuak

JOXI UBEDA
BAPI! Bai, ederki

JON GURRUTXAGA
Rory Gallagher: Kemena eta leialtasuna

XABI BORDA
Jotakie: Urotan pop

TXUMA MURUGARREN
Larrialdietarako itteera

IKOR KOTX
Rock & Klik!
Argazki liburua

Liburuak BOSGARREN HARIA

Liburuak PAPER HOTSAK

WWW.HOTSAK.COM

gaztelupeko HOTSAK

Tel: +34 943 753014
Fax: +34 943 750139
gaztelupeko@hotsak.com

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	* IZENA		▼	Ale larriko txingorra		▼	Beti, beti eta beti		▼	Bibliako pertsoneia		▼	Ahuntzaren ar	
	Hizki baten izena			Zeharo						Naizen hau				
	▶			▼			Arraza		▶	▼			▼	
							Mahasti							
	Pl., hedabi- de mota		▶				▼							
	Zoro													
Oparoak	▼	Edateko gogo	▶ ▼							Neona		▶		
Ibia		* DEITURA								Adi ezazu!				
▶		▼								▼			Röntgen	
													Doinua	
Areagotze- ko atzizkia	▶			Ate ingurua		▶						▼	Toka, naiz	
Jardun				Nire										
▶			▶ ▼										▼	
		Ezin etenezko												
		Bizkaieraz, iratzea												
Labore hauts	▶	▼		Kanpo, landa		▶				H2O		▶		
Soroa				A birritan						Erbioa				
▶			▼			Her. hizk., zer	▶	▼				Europa	▶	
						Boroa						Bokala		
Suari dariona	▶			Animalia otsanduak		▶ ▼				▼				

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Alferreko. 2.- Bizkaieraz, enara. Norat atzizkia. 3.- Balio Erantsiaren gaineko Zergaren laburdura. Eskaini eta ez eman. 4.- Bokala. 48 ordu barru. Errepikatuz, gorotza. 5.- Irudi geometriko. Landare erregarri. 6.- Zuloaren erdian. Galdetzaile bat. Bokala. 7.- Adar. Irlandako itsasoko irla. 8.- Emakume izena. Trebea, iaioa. 9.- Haragi saltzaileak.

GOITIK BEHERA

1.- Debekatutakoa. Euskal Herriaren laburdura. 2.- Hitz, solas, berba. Olibondoaren fruitua. 3.- Bazegoen. Presio unitatea. 4.- Otx! Mila kilo. Bokala. 5.- Lakar, ez leun. Lehen, zakurrak. 6.- Bostehun, zenbaki erromatarren arabera. Aiako. Bat gehi bat. 7.- Erdi, hitz elkarketan. Garratz, mingots. 8.- Ergel. Gabarra txikia. 9.- Ogi, hitz elkarketa. Pluralean, fruitu mota.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

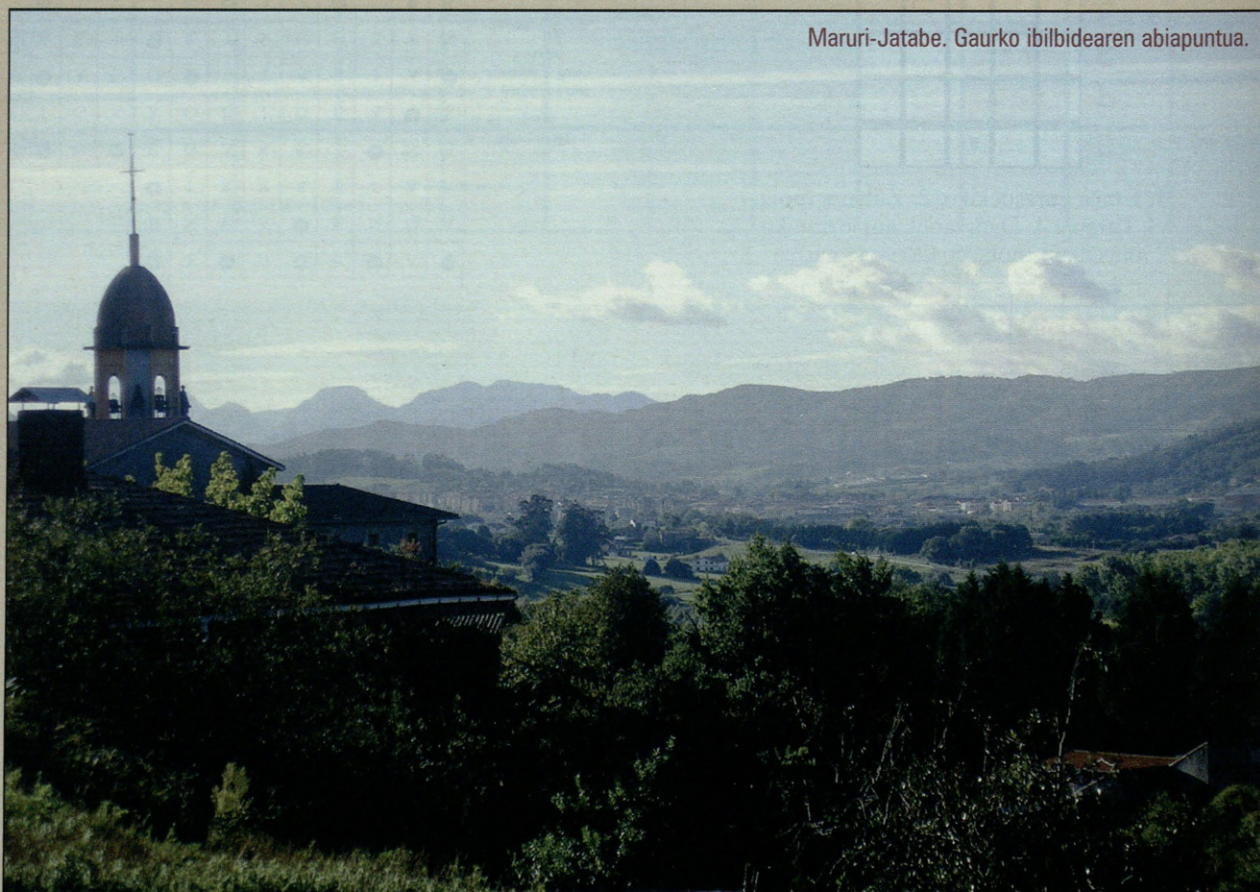
TESTUA: UNAI BREA
ARGAZKIAK: NEREA SAINZ DE MURIETA

Maruri-Jatabe (Bizkaia)

Landatik itsasertzera Uribe Butroen barrena

Uribe Butroe eskualdeak, Bizkaiko bihotzean, Mungia du erdigunea. Haren inguruan hainbat herri txiki daude, herri berdeak, menditsuak, euskaldunak. Baserria izan da betidanik bertokoen bizimoduaren ardatza, eta oraindik bada hein batean, garaiak aldatu badira ere. Baina Uribe Butroe ez da landa hutsa: iparraldean muga egiten du Kantaurirekin, kostalde labartsu bezain ederrean. Itsasoa eta lehorra batuko ditugu oraingo honetan, Maruri-Jatabetik Armintzara doan txangoa eginez.

Maruri-Jatabe. Gaurko ibilbidearen abiapuntua.

Maruri-Jatabek 1.000 biztanle baino gutxiago ditu. Lehen Maruri zuen izen bakarra, baina badira urte batzuk udalak Jatabe eranstea erabaki zuela, ingurukoengan ohitura zabaldua baita bertakoei "jatabetar" esatea. Jentilizioaren jatorria igartzea ez da zaila: Maruri-Jataben, edonon gaudela ere, Jata mendia eta haren tontorreko antena nabarmentzen dira zeru-mugan. 600 metro ditu Jatak, eta eskualdeko talaia paregabea da.

Herriaren erdigunea elizaren bueltan dago, gaur egun txalet modernoak jositako muino baten maldan zabaldua. Muinoaren goiko aldean dago eliza, eta haren aldamentik abiatuko gara Armintzako portu txikiaren bila. Bide bi jaiozten dira eliza atzean, eta guk ezkerrekoa aukeratu dugu.

Luze gabe, GR-280 dioen errotuluak gonbidapena egingo digu ezkerrean jo eta asfaltozko bidea uzteko. Han dago adierazita hemendik aurrerako erronka: kilometro bi

Billabaso auzoraino, zazpi eta erdi Armintzaraino. GR hizkiekin adierazitako bide guztietan bezala, gehienetan ikur zuri-gorriei jarraitzea aski izango dugu bidean ez galtzeko. Bata bestearen gainean marraztutako marra horizontal bik zuzen goazela dioskue; "x" batek, berriz, okerreko bidetik gabiltzala.

Bide berria hasi eta hogeita metro-ra-edo, eskumara egin beharko dugu. Basotxo zeharkatzen hasiko gara, eta minutu gutxiren buruan errepide estu batean izango gara, hainbat baserri dituen auzotxoan.

Hortik eskumara joko dugu berriz, marra zuri-gorriei segika beti.

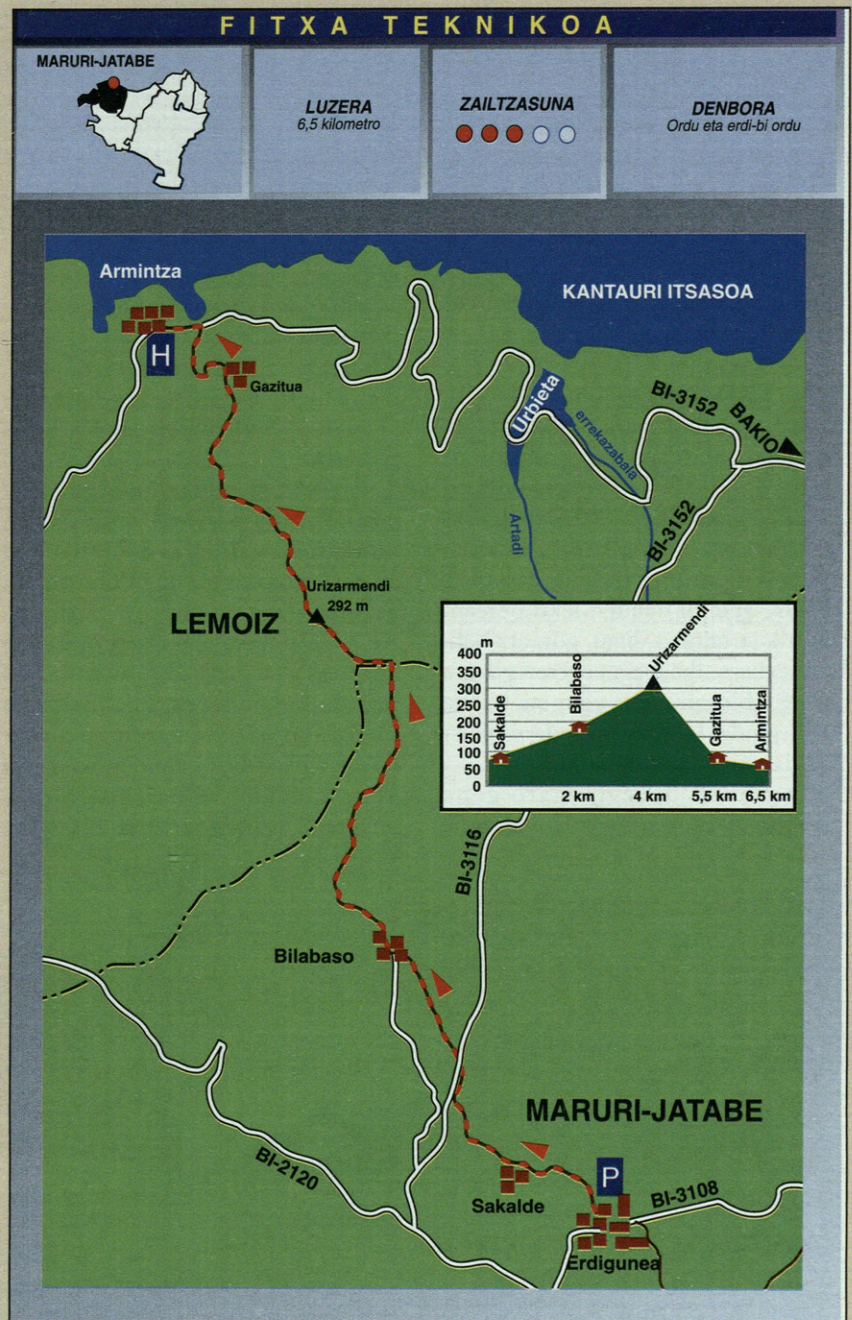
Baserriak atzean utzi bezain laster, asfaltoa hartxintzar bihurtuko zaigu. Puska batean beste baso zati batean ibiliko gara, BI-3116 errepidera iritsi arte. Kontuz hemen autoekin. Ez dabil askorik, baina bai azkar. Guk, bidenabar, eskumarako norantza aukeratu dugu, eta tarte labur batez errepide ertzetik ibiliko gara, harik eta metro gutxiren buruan beste GR-280 errotulu batek ezkerrean doan bide berria adierazi arte. Oraingoan, lau kilo-

Garraio publikoa

Maruri-Jatabera ailegatzeko, Sopedatik Mungiarantz joango gara, BI-634 errepidetik. Gatika udalerrian Butroe auzoa zeharkatu dugu —ezkerrean ikusiko dugu gaztelu eza-guna—, eta herriaren erdigunera heldu gabe ezkerrean agertuko zaigu Maruri-Jataberako bidea. Hurrengo bidegurutzean eskumara egin eta berehala ikusiko dugu eliza, muino gainetik zelatan. Autoa eliza ondoan utz daiteke txangoari ekin aurretik.

Armintzatik buelta oinez egin beharko dugu edo bestela, garraio publikoa erabil dezakegu nekeak saihesteko (luze joko digu ordea): Armintzatik orduro igarotzen da Bizkaibuseko 99. autobusa. Larrabasteran jaitsiko gara, Sopelako auzo horretatik, metro geltoki ondotik hain zuzen, Maruri-Jatabera doan autobusa irtetzen baita aldiro.

Beste aukera bat autoa Larrabasteran bertan uztea da (edo metroz joatea bertaraino). Maruri-Jataberako autobusa gelditzen den lekua ondoan aparkatzeko tokia dago.

Lemoizko zentrala

Armintzatik Bakiorantz joanda errepi-dez, hiruzpalau kilometroa, Lemoizko zentral nuklearra izan behar zuena dago. Jaio aurretik hildako umearen gorpua, Basordako senaia inguru ederrean.

Urteak joan dira, baina zentralak zutik dirau, 80ko hamarkadako hasiera gorabeheratsuen oroigarri. 234 hektarea betetzen ditu, itsasoaren eta lehorren arteko mugan. Sekula lanik egin ez duen munduko zentral nuklear bakarra da, oso-osorik bisitatu litekeen bakarra beraz. Hala ere, erreaktoreetarako sarrerak orain gutxi itxi zituzten, hormak eraikiz bertan.

Lemoizko piztiaren etorkizuna hipzide izaten da aldiro-aldiro. Orain urte gutxi, Bizkaiko Foru Aldunditik etorri ziren berriak: zentrala museo bihurtu nahi

omen zuten, zientzia eta teknologiaren tenplu halako bat. Hainbat urrats eman ziren norabide horretan, baina dirudie-nez garai hartan Aldundian ardura zeukan politikari baten guraria izan zen batez ere. Politikariak kargua galtzeaz batera hil zen egitasmoa. Inongo oinarrik gabeko egitasmoa bestalde, Iberdrolako bozeramale batek esandakoaren arabera.

Berme sendoagoa eduki zuen, antza, beste proiektu batek: zentral nuklearra izatera iritsi ez zena ziklo konbinatuko zentral bihurtzea, baina hori ere bertan behera gelditu zen. Basordako eraikinak hutsik eta axolakabe jarraitzen du, naturak bedekintatutako txokoa orain gris erraldoia. Zer nahi duzue esatea, badu nolabaiteko xarma edo.

zaigu parean. Haren eskumatik pasa eta metro gutxira, dagoeneko mendiko pistan gaudela, bidegurutze batera iritsiko gara: eskaintzen zaizkigun hiru bideetatik, erdikoa aukeratu behar dugu.

Urizarreko tontorrerantz

Bidea estutuz doa, eta lurrezkoa da orain. Puska bat ibili eta alda-pa gogor baten ostean, beste hiru bideren arteko hautua ego-kituko zaigu osterara ere, sasi artean ia. Erraz ikusiko ditugu ezkerrekoa eta erdikoa galeraz-ten dizkiguten ikurrak. Eskumarantz eta beherantz jo beharko dugu, beraz. Dagoeneko itsasoa ikusten da, zuhaitz artean ozta-ozta bada ere.

Jaitsiera zurezko ate batean amaitzen da, eta haren gainetik salto egin behar da aurrera jarraitzeko. Bestaldean, errotulu batek

ezkerrera joateko aginduko digu. Haren arabera, bost kilometro egin ditugu gure abiapuntutik. Urizarreko tontorrerako, berriz, beste kilometro bat gehiago bete beharko dugu, eta hiru eta erdi Armintzarako.

Igoeraren azken txanpan gaude, eta igarri egingo dugu. Hau bai alda-pa latza! Eskuman, etengabe, itsasoa ikusi edo, gehienetan, igarri egingo dugu zuhaitzen arteko zirrikituetatik. Aldaparen goiko aldean, azkenik, bidegurutzea izango dugu berriz. Eskumarantz egin beharko dugu guztiz, ia 180 graduko bihurtunean. Laster ikusi ahal izango dugu, itsasertzean, Lemoizko zentral nuklearra. Aspaliditxo gaude, izan ere, udalerri horretako lurretan.

metroko bidea iragartzen digute Urizar mendiko tontorreraino, eta zazpi Armintzaraino.

Lehenengo ikuspegi ederrak

Solo batzuen artetik igaro ostean, lehenengo aldapa latza topatuko dugu. 200 edo 300 metro egin ostean leundu egiten da ordea, guztiz desagertu gabe ere. Azkenik, berriro agertuko gara asfaltozko errepide batera, etxe bi dauden leku berean. Hortik jarraituko dugu, gorantz beti. Honezkero, ikuspegi ederrez gozatu daiteke bidean etena egin eta buelta erdi eginda. Jata mendia ederto ikusten da orain, gure eskumara.

Denbora luzeegia igaro gabe baserri-auzo batera ailegatu gara:

Billabaso. Izen bereko baserria dago Maruri-Jatabeko erdigunetik datorren errepidearen ertzean. Hortik, eskumara. Zuzen jarraitu, eta eskuman bide estuago baten hasiera aurkitzean (asfaltozkoa halaber), horixe hartu.

Etxeak aldenduz doazkigun heinean, eukaliptu-basoek eta pinudiek inguratuko gaituzte. Eskumara so eginez, Jata izango dugu beti lagun; urrunago, anaia nagusia, Sollube. Zein baino zein harroago, beren antenak eta guzti. Kilometro bat inguru ibili ondoren, asfaltoak leku utziko dio hartxintxarrari. Zuhaitziak eta belardiak zeharkatuko ditugu txandaka, eta halako batean, ezustean ia, baserri bat agertuko

MATTEO JATETXEA

Ugaldetxo auzoa, 11

20180 Oiartzun

Tel. / Faxa: 943 49 11 94

e-posta: restaurantematteo@telefonica.net

web orria: www.restaurantematteo.com

Ondarre baserria

20214 Segura (Gipuzkoa) Tel.: 943 801684

e-posta: ondarre@hispavista.com www.acvmultimedia.com/ondarre

Armintza, Lemoizko gunerik biziena.

Itsasertz osoa begi-bistan

Hemendik Urizarreko tontorrera txango lasai eta laburra besterik ez dugu egin beharko. Urizarmendik 295 metro baino ez ditu, baina ikuspegi ederraz goza daiteke bertan. Tontorra adierazten duen postontzitik aurrera, ordekan egingo dugu bidearen zati eder bat eta laster Ibaizabal itsasadarraren amaiera agertuko zaigu ezkerrean. Urrunago, Santanderko kostaldea. Eskumara ere Kantauri itsasoa dugu: Armintza hor dago gutxi gorabehera. Eta atzera begiratuz gero, Bermeoko La Gaviota gas natural plataforma eta Gaztelugatxe uharte ospetsua ikusiko ditugu.

Bost minutu baino gutxiago ibilita, zalantza sor dezakeen ingurura helduko gara, ez baitago inolako ikurrik. Ezkerrean goi-tentsioko dorrea dago, eta bide bat izan litekeenaren hasiera, baina guk eskumara joko dugu, jaitsiera hasiz. Hemendik aurrera etengabe bajatuko gara. Inoiz ote eta iratzea izango ditugu lagun bide bazterretan, inoiz eukaliptu eta pinu baso trinko samarrak. GR ikurrek berriro beteko dute beren funtzioa, ondo baino hobeto gainera. Ez dago galtzerik.

Armintza

Basoa eta mendia Gazitua auzora heltzear gaudela amaituko dira.

LO EGITEKO

MARURI-JATABEN:

✓ Garaizar landa-turismoa. Alboan Garaizar errota dauka, herriko eraikinik interesgarrienetakoa. Gaur egun museo bihurtuta dago errota, eta landa-turismoko ugazabek bisi-taldi gidatuak eskaintzen dizkiete bezeroei.

Kurtzegana, 11.
94-615 52 13

✓ Loramendi hotela
Erribera auzoa 38
94-674 47 91

ARMINTZAN:

✓ Arresi hotela
Potugane, 7
94-687 92 08

JATEKO

MARURI-JATABEN:

✓ Ibai-ondo erretegia
Goietia 28
94-615 55 83

ARMINTZAN:

✓ Begotxu jatetxea
Atalaia 5
94-687 93 99

✓ Leku-ona jatetxea
Sakalde 1
94-674 22 23

✓ Noray jatetxea
Portubide 6
94-687 92 85

Txaletez eta baserriz osatutako inguru lasaia da, eta bertan izango dugu Armintzako lehenengo ikuspegi. Ez itsusienetakoa, gainera. Beste kilometro bat eta herrian izango gara. Lemoizko udaletxea Urizar auzoan dagoen arren, Armintza da udalerriko gunerik biziena. Asteburuetan, eguraldiak laguntzen duenean behintzat, giro polita izaten da bertan. Portua bera txiki samarra da, eta naturak eraikitako txoko paregabe batean dago. Tamalez, herriak ez dauka beste arrantza-portu batzuen edertasunik, eta arrantzarik ere oso gutxi, beste hainbat lekutan bezala. ■

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

zeure erara

bbk

hipotekak

**etxetik botako
zaituzte**

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

ELEKTRONIKA

Pixel bakarreko kamera

EGUN ERABILTZEN ditugun kamerek milioika pixel edo argi-puntu lan-tzen dituzte une berean. Mikropro-zesadore eta pieza elektroniko ugari dituzte, kostu handikoak askotan, eta hartzen duten informazioaren %1 baino ez dute aprobetxatzen.

Rice Unibertsitateko Kevin Kelly-k eta bere ekipoak argazkiak ateratzeko filosofia erabat aldatu dute emaitza onak lortuz. Ikerla-riek siliziozko txipa, bakterio baten tamaina duten milaka ispiluz ingu-ratu dute eta ikuspegi matematiko desberdin bat duen sisteman oina-rritu dira.

Jakina da egungo kamerek mega-pixel bat edo gehiagoko bereizme-na dutela, hau da, aldi berean milioi bat puntutik gorako informazioa jasotzen dutela. Kelly eta lagunak kamerak, ordea, aldi berean argi-puntu bat baino ez du hartzen, baina sekuentzia hau milioika aldiz errepika dezake oso denbora gutxian. Ikuspegi matematikoak denbora-tarte batean lortutako argi-puntu guztien informazioa bateratu egiten du eta ondorioz iru-dia eskaintzen du.

Sistema hastapenetan denez, argazki-kamera tramankulu bat da oraindik eta irudi estatikoak baino ez ditu ongi ateratzen, bost bat minutu behar baitu irudi geldo bat ateratzeko. Sistema berriak une honetan abantaila gehiegirik eskain-

Osasuna

JABIER AGIRRE

Heste suminkorraren sindromea emakumeengan

MENOPAUSIAREKIN lotutako gaitzek –osteoporosiak edo gaixotasun kardiobaskularrak, ezagunenak aipatzeaga-tik– behar bezalako prebentzioa eta tratamendua jaso-tzen dute. Baina Menopausia aztertzeke Espainiako Elkartearen lehendakaria den Santiago Palacios dokto-reak esan bezala, badira garai horretan kontuan hartu beharreko beste trastorno edo asaldu batzuk ere, emaku-meak ahalik eta bizi-kaliterik onena izan dezan.

Heste suminkorraren sindromea da ia oharkabeen joaten den trastorno horietako bat. Aurrekoak bezain larria ez bada ere, emakumearen bizi-kalita-tea nabarmen okerragotzeko gai da, ohizkoagoa emakumeetan gizonezkoetan baino, eta normalean 30 urte baino lehenago agertu ohi den arren, bizitza osoan iraun dezakeen patologia kronikoa da.

Gaitz funtzionala da, alegia, oraingoz ez dakigu zein den bere jatorria, ezta zer-nolako kalte metabolikoa era-giten duen ere. Baina gaixotasunak sintoma digestiboak eragiten ditu, eta Espainiako Estatuan 6 milioi pertsona inguru daude erasanak. Noiz ditu pertsona batek heste

suminkorraren sindromea diagnostikatzeko sintomak? Puntu jakin batean kokatzen ez den, eta libratzerakoan arintzen den sabeleko mina duenean, bere libratzeko ohi-turak aldatu egiten direnean –bai idorreria duelako, edo baita beherakoa ere–, sintoma horiek gutxienez urtebe-tez irauten dutenean, eta aurtengo urtean 12 astez jarraian mantentzen direnean.

Sintoma oso argiak dirudite, baina hala ere gaixotasunaren diagnostikoa egiten den kasuetan ere, oso berandu izaten da. Eta berandu ibiltze horrek baditu bere ondorio txarrak; izan ere, sarritan emakumeak botika libraga-riak erabili ohi ditu modu indiskrimi-natuan eta inolako kontrolik gabe. Horregatik, oheburuko medikuak, batetik, eta ginekologoak, bestetik,

kontuan eduki beharko lukete sindrome horren aukera diagnostikoa modu goiztiarrean egiteko. Behin diagnosti-koa egin ondoren, tratamendu berezia egin behar da paziente bakoitzarentzat, nagusi diren sintomen arabera, baina betiere garrantzi berezia emanez elikadurari, zuntza gehituz, idorreria epe luzera tratatzeko.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Azala behar du

GEUREAN moduko herri "aurreratueta", aurreratze hori bera espeziearen soinaren neurrietan eragiten ari den aldaketak direla eta laster geurea *Homo sapiens* "Gilbor" izango omen da. Dakarkigun espezie motzor potzoloagoa ikuskizun, bi jarrera nabarmentzen ari dira. Baga, garapen edo trantsizio antropometrikotik —soinaren neurriena— soila dela diona. Biga, halamoduzko bizimodua eta elikadurak eragindako gorputzaren egokitzea aurrikusten dutenena. Bigarren katekoen ustez elikaduran datza kakoa eta espeziea berbideratu nahi bada burutu beharreko aldaketa nagusia hutsa da: fruta eta barazki gehiago jatea.

Aurrerapenak atzera utzitako berdurak eta igaliak bere berezko balioaren kategoriara jaso behar eta honen lortzeko bide bitxia zabaltzen ari dira Argentinan: ortuari eta alortak zatituta, jateko pronto, gozokiak bailira eskaintzea. Azokara joan, aukeratu, ekarri, zuritu eta jatea lan gehitxo, nonbait. Edozein lekutan erraz eskuratzeko eran jartzeak kontsumoa areagotuko duelakoan, litxarkeriaren moduan plastiko distretan saldu nahi dituzte garau eta berdagailu zatitxoak. Zatitxo bakoitza bilduko lukeen azala da koxka: jangarria izan, gaia berde eutsi eta atalak bata besteari ez itsasteko adina izan behar du. Artoarena garesti antzera eta mandioka-almidoiaz osatua dute gaugero azal berriaren oinarria.

Ondoren betiko azalak azaldu dira. Puskak gehiago irauteko mikrobioen aurkako produktu bat erantsiko zaio. Distirari eusteko beste bat. Erakargarriago egiteko askotariko formak erabiliko dira. Bitaminak, mineralak... atxiki dakizkioke. Laster sagar mami marrubi zapore zitroin usain gerezi kolore banana forma duen zerbait jatera emango dute eta kazetari eulijaleen bazka izango da. Asmo iraultzaile bat zena... fruta eta barazkiak litxarkeria bidean.

tzen ez badu ere, epe ertainean iraultza ekar dezake argazkigintzara, sistema sinple bezain merkea izango delako.

Horretarako ikerketak aurrera jarraitzen du ondoko bi ildo hauekin; batetik argazki-kamera txikitzen edo trinkotzen eta bestetik pixelak kaptatzeko sekuentziak azkartzen. ■

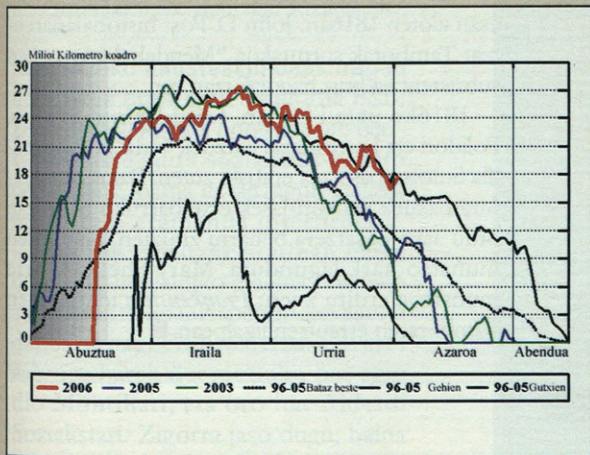
ZIENTZIA

Aurtengo ozono-zuloa Hego Poloan

IRAILAREN HASIERAN argitaratu eman genuen artikuluan ozono-zuloaren joera baikorra adierazi genuen. Orain, ozono-zuloa irauten duen epea igaro denean aurrikuspenak ez direla bete garbi adierazi dezakegu.

Abuztuan oso zulo txikia egin bazen ere, irailaren erdialdetik gaurdaino maximo historikoen inguruan ibili da, erantsitako grafikoan ikus daitekeenez. Azken urteetako joera baikorra zalan-tzan jarri da aurtun eta ezin da ziurtatu gertaera isolatu bat izan den ala ez.

Beraz, eta zientzialarien esanetan, ezin da oraindik goardia jaitsi eta ekin beharra dago ozono-jaitsieran eragiten duten elementu poluitaileak kontrolatuz. ■

Koadroak adierazten du 1996-2005 urte artean ozono-zuloak izan duen joera Hego Emisferioan, ozono-zuloak irauten duen epean, alegia, abuztutik abendura.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
 Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
 Tel: 943.37.18.49
 e-mail: adur@adur.com

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

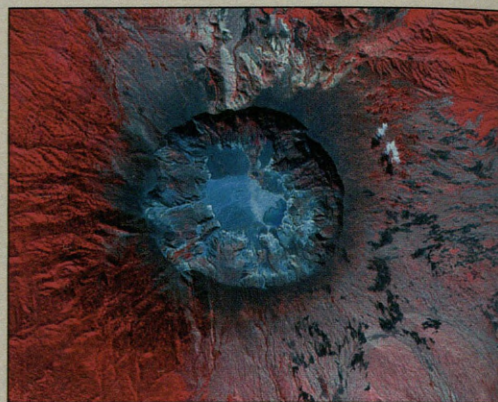
1816: udarik gabeko urtea

INDONESIA, 1815. Sumbawa uhartean, Tambora sumendiak eztanda egin zuen apirilaren 5ean. Erupzioak sortutako errautsak Java ekialderaino iritsi ziren eta sumendiaren burrunba 1.400 kilometrorra entzun zen. Baina okerrean pasa zela zirudienean, hil horren 10 eta 11n, erupzio are bortitzagoa gertatu zen. Heinrich Zollinger botanista suitzarra 1847an joan zen Tamborara eta urte batzuk geroago, 1855ean, erupzio horren hasiera "garaiera ikaragarria iristen ziren suzko hiru zutabe" bezala deskribatu zuen, jasotako lekukotzak haintzat hartuta. Guztira 50 kilometro kubo magma askatu zuela kalkulatu dute adituek. Gainera Tamboraren galdera zaharra, 1.000 metroko garaiera zuena, txikituta geratu zen erupzioaren ondorioz. Galdera erori zenean, lurrikara Surabayan sentitu zuten, Sumenditik 500 kilometrorra. Azken 10.000 urtetako erupziorik handiena izan zen, gizakiak inoiz ezagutu duen izugarriena. Tamborako penintsulan bizi ziren 12.000 lagunetatik Tempo herrixkako 40 biztanleak soilik irten ziren bizirik.

Hiru eguneko gauaren ondoren, hodei beltzak jatorrizko Tamboratik alde egin zuen. Baina atmosferara jaurtitako errauts bolkaniko kantitate izugarri hura Ipar Hemisferioan zabaldu zen hurrengo hilabeteetan.

Europa Gerra Napoleonikoen jipoitik erreku-peratzen ari zen oraindik eta planetaren beste puntan gertatutakoak sekulako eragina izan zuen bertan. Errauts bolkanikoak ez zien uzten eguzki izpiei lurrera iristen eta tenperaturak jaitsiera handia izan zuen hurrengo hilabeteetan: 1816ko udan, erupzioa gertatu eta urtebetera, elurra egin zuen ia kontinente guztian, abuztuan goizero

Tambora (Indonesia) sumendiaren 6 kilometroko kratera satelite bidezko argazkian. 1815ean, azken 10.000 urtetako erupziorik handiena gertatu zen sumendi honetan. Erupzioak sortutako hodei erraldoiaren erruz, hurrengo urtean ez zen udarik izan Ipar Hemisferioan.

izotza izan zuten, ekaitzak eta euri-jasak noiznahi eta ibai nagusiek uholdeak izan zituzten (Rinek berak gainezka egin zuen). Uta erabat suntsituta geratu zen. Frantzia eta Ingalaterran gari biltegiak hartzen saiatu zen hainbat herritar. Hungarian elur marroia bota zuen errautsaren eraginez; Italian, berriz, elur gorria ikusi zuten. Diote heriotza tasa bikoiztu egin zela urte hartan Europan, sumendiak 200.000 heriotza inguru eragin zituela bertan. Ordutik "Udarik gabeko urtea" esan zioten 1816ari. John D. Post historialariarentzat Tamborak sortutakoa "Mendebaldeko azken subsistentzia krisi handia" izan zen.

1816ko uztail hartan, Lord Byron, Shelley, Polidori eta beste idazle batzuek "uda"ko oporraldia Suitzara pasatzea erabaki zuten. Baina tenperatura baxuek eta euri-jasek etxe barruko babesean ordu asko pasatzea behartu zituzten. Naturaren munstro hark lagunduta, Mary Shelleyk bere munstroa erditu zuen; *Frankenstein* idatzi zuen Tamboraren errautsen itzalpean. ■

ARRASTOAK

Afixatan hainbestetan agertu den Osaba Sam benetan existitu zen: Samuel Wilson zuen izena.

OSABA SAM. Estatubatuarrentzat Osaba Samek nazioa pertsonifikatzen du eta ziur AEBetan izan berri diren hauteskundeetan hautagaiek botoak erakartzeko behin baino gehiagotan aipatu dutela gizona. Baina seguru ez dutela bere izen osoa erabili. Osaba Samek Samuel Wilson zuen izena eta Troy-ko (NewYork) haragi hornitzaileetako bat zen. 1812ko Gerran (Bigarren Independentzia Gerra, hainbatentzat)

soldadu batzuek haragiz betetako upelak jaso zituzten, U.S. (United States) inskripzioarekin. Brometan hasi ziren esaten hizki horiek Uncle Sam (Osaba Sam) esan nahi zutela. Baina soldaduen ateraldia berehala zabaldu zen; txisteak nonbait grazia egin zien estatubatuarrei. 1961ean, kongresuko erresoluzio batean, "Troyko Osaba Sam Wilson" AEBetako sinbolo nazional izendatu zuten.

«Hemen araua Konstituzioa da, eta anormala terrorismoa»

Gasteiz, 1957. Enpresen Gestioan diplomaturak. PCEko kide eta Arabako CCOOko idazkari nagusi izana behiala. PSE-EEko kidea da 1990etik: Arabako PSEko idazkari nagusia, bertako Batzar Nagusietan bozeramalea eta Foru Aldundirako Alderdi Sozialistaren hautagaia. EAEko Auzitegi Nagusiak Patxi Lopez eta Rodolfo Ares Batasunarekin biltzeagatik inputatu dituela eta Katalunian hirukoak gobernatuko duela jakin aurretik solastatu gara. PSC Kataluniako Gobernuan izango zela aurreratu zigun.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

“2004tik politika zeharo aldatu da. Aznarrek autonomia erkidegoekin politika egiteari uko egin zion. Zapaterok aldiz, politikaren aterkia zabaldu du eta nazionalistak eta ez nazionalistak sartzen gara bertan. Eta hobe PP sartuko balitz ere! Euskaldunok aurpegi begiratzeko aukera bat eman behar diogu elkarri denboraldi batez. Bizi dugun drama ikaragarria gainditu behar dugu, bakea lortu, eta gero bakoitzak nahi duena defenda dezala, baina demokrazian”, esan digu Arabako Diputaziorako hautagai sozialistak.

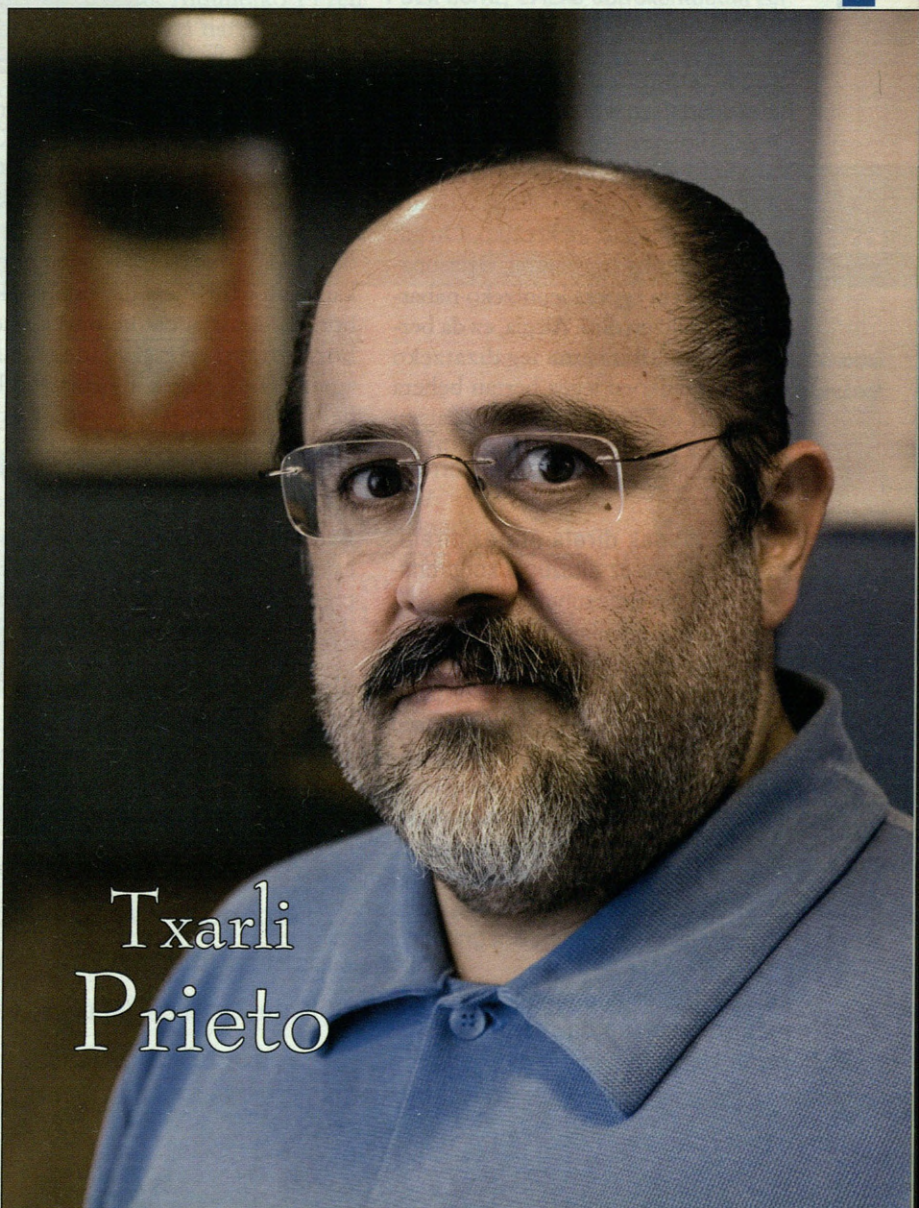
Kataluniako hauteskundeak iragan dira. Nola ateratzen diren hauetatik PSC, Zapatero eta Alderdi Sozialista oro har? Emaizak ez dira sozialistek espero genituenak, baina ez ditzagun gauzak muturrera eramanda interpretatu. Zapaterok emaitzak kontuan hartu ditu, ziur, berealdiko eragina dutelako alderdian. Alegia, Zapatero kezkatuta dago, ni nagoen bezalatsu. Gizarte sektore batek dei moduko bat egin dio Montillari, eta oro har Alderdi Sozialistari. Zigorra jaso dugu, baina bigarren indarra gara. PSC alderdi aitzindaria da Katalunian eta bertako politika lideratuko du legealdi honetan, gobernuan izango da eta Jose Montilla presidente ziur asko ere.

Euskal Herrira etorri. Zertan dago bake prozesua: blokeatuta, geldituta...?

Patxi Lopezek esan bezala “prozesua geldituta dago”. Bake prozesua geldirik dago biolentzia mota oro gelditu ez delako, horretarako konpromisoak

hartu zituztenek ez dituztelako bete. ETAk bere kautan hartu zuen konpromisoa ez du bete. Halaber, ezker abertzaleak bere burua legalizatzeko kon-

promisoa hartu zuen, bere buruzagiek horrela adierazi zuten: Iñigo Iruinek esandakoa hemerrotekan begiratzeari besterik ez dago, alderdi berriaren esta-

Txarli
Prieto

tutuak prest zeuzkatela elkarte erregistroan aurkezteko esan zuen. Baina ez dute egin. Alabaina, Arnaldo Otegi Radio Euskadin gaur [azaroak 3] egin dituen adierazpenekin norabide hau aldatu nahian ari direla dirudi...

PSEk Arnaldo Otegiren adierazpenak ontzat hartu ohi ditu edo Batasuneko beste liderren adierazpenen aldean bereak hobesten dituela ematen du.

Dirudienez, rol banaketa egina dute ezker abertzalean. Pernando Barrena edo Joseba Permach modu oso erradikalean mintzatu ohi dira, eskaera zorrotzak egiten dituzte, oso errebindikagarriak. Otegi berriz zuhurtasuna eta baikortasuna helarazi ohi ditu, aukerak aprobetxatu behar direla azpimarratuz. Baina ez dezagun gure burua engaina, alderdi bakoitzak eki-poan jokatzeko du, finean, batek eta besteak dioena batu eta osotasunean aztertu behar da. Finean eta funtsean ez dute biolentzia gaitzesten eta ez dute ere legalizatzeko urratsik eman.

Otegi zerbait berria adierazi al du Batasunaren legalizazioari dagokionez?

Otegi dioenez, legalizazioa akats bat izan liteke, baldin eta justiziak beren eskaera atzera botako balu, arazoa are handiagoa bihurtu litekeelako. Otegi beste semantika bat darabil, Batasunaren jarrera eta egoera leuntzeko ñabardurak erabiltzen ditu. Alegia, ez da berdin Otegi "Batasuna legalizatzeko alderdi politikoen legea bertan behera utzi behar da" esatea edo "legalizatzen bagara ez gaitezela berriz ere legez kanpo utzi" esatea.

Konpromisoak direla eta ez direla, sozialistek ere ez dituzuela konpromisoak bete dio Batasunak.

Nahi adina espekulatu dezakegu ezkutuaren omen eta uste denari buruz. Baina hemen denon begi-bistan dagoena —edo zegoena— hauxe da: ETArekin su-etena. Zapaterok ETArekin elkarbizketa hasteko egoera egiazatu behar zuela esan zuen publikoki, eta paraleloki, demokraziaren arauen barnean, ezker abertzalea legalizatzeko alderdien arteko elkarbizketa eskaini zuen. Ez dago besterik.

Kontua —ustez edo omen— alderdien mahaia osatzea da, nola osatu da koska, antza.

"Korapilo gordiarra da alderdien legea onartzea, lege horrek ez dio inori bere ideiak defendatzea galarazten. ERCK independentzia defendatzen du eta Kataluniako Gobernuan egon da".

Bai, baina alderdien mahaia osatzeko alderdiek demokratikoak izan behar dute.

Hori al da korapilo gordiarra edo bestelakorik al dago?

Korapilo gordiarra da alderdien legea onartzea, lege horrek ez dio inori bere ideiak defendatzea galarazten. ERCK independentzia defendatzen du eta Kataluniako Gobernuan egon da. Oso erraza da ulertzen, alderdi politikoei demokrazian aritu behar dute eta delitua kondenatu. Batasunak politikan aritu nahi duela dio orain, bikain, hori da apustua eta helburua uneon, horretarako ari gara lanean, baina ageri denez, ezker abertzaleak bere helburuak lortzeko besteok ez ditugun bermeak eskatzen ditu.

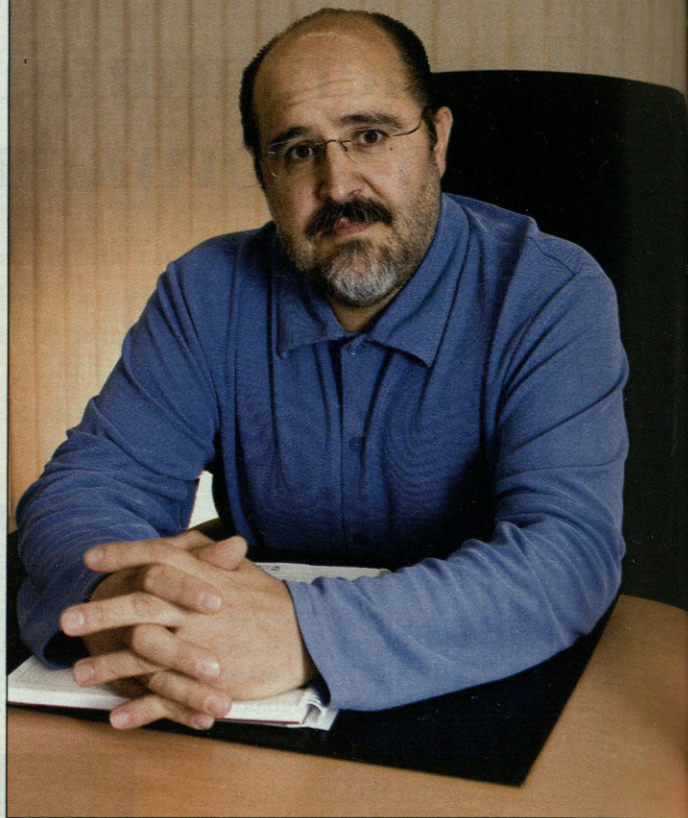
Hala nola...

Batasunak alderdi nazionalista batek eska dezakeen independentzia eskatzen du, baina aldarrikapen hori ez dugu besteok zertan onartu behar.

Autodeterminazioaren eskubidea da korapilo gordiarra beraz.

Debate hori faltsua da. Autodeterminazio eskubidea, gure kasuan, nazionalistek autodeterminatzeko nahi duten

"Arnaldo Otegi beste semantika bat darabil, ñabardurak sartzen ditu Batasunaren jarrera eta egoera leuntzeko"

eskubidea da. Baina gure egoera ez da herri kolonizatu edota inbaditu batena. Autodeterminazio eskubidea kasu horietan, nazioarteko zuzenbideak zehazten duenez, ezberdina da. Nazionalistek *Totum revolutum* bat egiten dute ordea, eta beren interpretazioaren arabera erabiltzen dute. Hemen erabakitze eskubidea demokraziaren markoan lantzen dugu egunero.

Bake prozesuan kontsultak leku izan lezake orduan.

Hara, niri paella gustatzen zait, baina ganba, oilaskoa eta piperra bakoitza bere tokian gustatzen zaizkit, eta ez dena nahas-mahasean. Hau da, kontsulta edota euskal erabakitze eskubidearen esparru delako nahas-mahas hori kultura nazionalistak asmatua da. Hemen araua Konstituzioa da, araua ez dena eta anormala dena terrorismoa da.

Baina antza, demokraziarako trantsizioan lortu ez zen normaltasuna gauzatu nahian ari zarete orain alderdiak.

Ea bada, espainiarren gehiengoaren arabera trantsizioa demokrazian bizitzeko gauzatu zen. 1977an amnistia izan zen berriro hutsetik hasteko. Terrorismoan aritu ziren batzuk demokraziari lotu zitzaizkion, beste

batzuek hiltzen segitu zuten. Guk hori bukatzea nahi dugu, eta bukatutakoan, bakoitzak bere xedeak politikoki defendatzeko aukera izatea.

Arabako diputatu nagusia izateko hautagaia zara. Nola aurreikusten duzu kargura heltzeko bidea?

Araba lurralde dibertsoa izaki, aniztasunaren errespetuan eraiki behar dugu elkarbizitza eta jarduera politikoa. Bi joera arriskutsu daude ordea. Batetik, PPK bultzatzen duena; arabarron pentsamendua uniformatu nahi duena, euskaltasunaren aurkako gurutzada muntatzeko prest legoke PP. Bestetik, EAJren edota euskal nazionalismoaren nahia dago: Araba nazionalistagoa bihurtzea, alegia. Arabak ez du ez bata ez bestearen joera nagusitzea nahi, ezta sozialistarena ere eskusiboki. Gobernatzeko modu berria behar dugu, ideologia bakoitza bere tokian izanda, denon arteko elkarlana sustatuko duen gobernu. Erabaki politiko bakoitzaren arabera eroso edo deseroso senti gaitezke, baina ezin dena da batek bestea gogoz kontra bere posizio

politiko, kultural eta ekonomikoetara eraman nahi izatea. Alderdi Sozialista da egun malgutasuna eskaini dezakeena, gobernatu dezaketen beste bi alderdiek, PPK eta EAJk, ez dute jarrera hori lantzen.

“Arabak bi joera arriskutsu daude: PPK arabarron pentsamendua uniformatu nahi du eta EAJk Araba nazionalistagoa bihurtu”

Politika konkretuetan nola dago Araba?

Foru Aldundiko Gobernuaren jardueratik begiratura, garapen sozial, kultural eta ekonomikoari dagokionean Araba EAEn atzeratuta dago. Eusko Jaurlaritzak Aldundiko PPrein Gobernu arerio gisa hartu baitu eta alderdikieriaz jokatu. Egia da, PPK ez du deus erraztu, denon aurka dago, elkarriketa zailtzen du, baina honek

ez du traba izan behar Jaurlaritzak udal arabarrak hobeto finantzatzeko, larrialdi sozialean baliabide gehiago erabiltzeko, besteak beste. Esaterako, Gasteiz-Eibar autobidea egiteko zorretan sartu gara arabarrok, Jaurlaritza finantzako banku kontu korrontetan denon diruari etekina ateratzen ari zaion bitartean.

PSEk Eusko Legebiltzarreko aurrekontuak babestu zituen iaz, EAJk Espainiako Kongresukoak babestu ditu aurtan.

EAJk Estatuko aurrekontu orokorrak sostengatzen ditu bereziki bi gauza lortu dituelako: inbertsioa sustatzeko partida bat eta ekimen politikoak finantzatzeko kupoaren konpentsazioa. EAJren eta Espainiako Gobernuaren arteko akordioek osagai politikoak izaten dituzte, baita ekonomikoak ere.

PSEk berriz, EAEko aurrekontuetan zer egingo ote du?

Gauza bera ziur aski. Aurrekontu partida asko sostengatuko ditu, baina gure programaren jitearekin. ■

kulturagenda

Azaroaren 15etik 30era

Urdaneta kalea, 9 | 2006 donostia

arteleku

Kristobaldegi, 14 20014 Donostia
www.arteleku.net

Erakusketak

Gure artea

ehiaketak hautatuak

Erakustaretoan

artiarren 19tik utarrilaren 5era

Bestiarium

gastronomicae

Gyula Madarasz

Andoni Luis Aduriz

José Belmonte

Usagi Enoki

Ganbaran

06-11-22tik 07-01-13ra bitartean

Abenduaren 22arte

+Soma

Instalazioa

Beatriz Churruca

Echeverriaren lana

Artelekuko ataria

Azaroak 13-17

Errealizazio

zinematografikoa

Victor Erice-ren

tailerra

Azaroak 17-19

(un)common sounds

azaroak 17

20:00 Aurkezpena:

[un]common sounds web 2.0

21:00 Kontzertuak:

As11, Jerome Noetinger

azaroak 18

11:00 Mintegia: Achim Wollscheid

17:00 Mahai-ingurua Edizioari buruz:

As11, Antifrost, Metamkine,

Selektion, Arto artian

19:00 Ikusentzunezkoa:

[un]common sounds V1.2

20:00 Kontzertuak:

Achim Wollscheid, As11 &

Edorta Izarzugaza,

Jerome Noetinger & Löty Negarti

azaroak 19

11:00 Mintegia:

Achim Wollscheid

+SOMA

Mihiluzek, Mantxutek... ez diete balio

Bizkaiko hainbat udaletako euskara zerbitzuek, UEUrekin elkarlanean, bi eguneko jardunaldiak egin berri dituzte, Leioan, gazteak eta euskara gaitzat hartuta. Helburua, gazteek euskaraz gehiago egin dezaten teknikak eta estrategiak eskaintzea euskara teknikari, irakasle eta abarri. Lerrootan jaso dugu jardunaldietako lehen egunaz Malores Etxeberriak egindako hausnarketa, eta Onintza Iruretak kontatu digu bigarren egunean lau gaztek gazteen hizkerari buruz emandako iritzi interesgarria.

MALORES ETXEBERRIA
ONINTZA IRURETA

GAZTEA IZAN ETA EUSKARA AHOAN izeneko jardunaldietako parte hartzaileak bizkaitarrak izan ziren nagusiki, gazte zerbitzu eta euskara zerbitzueta-ko teknikariak, besteak beste, eta arduradunak alderdi teorikoa lantzen baino gehiago saiatu ziren balio praktikoa duten esperientzien berri ematen.

Aurkezpena egin zuen arduradun politikoak datu esanguratsuak eman zizkigun. Leioa ondoko herri bateko ikastolan, guraso gehienak erdaldunak edo mistoak dituen ikastola batean, %3,1ekoa da klasetik kanpoko euskararen erabilera.

Egoerak gordinagoak edo goxoagoak izango dira inguruaren arabera, baina oro har gazteek ez omen dute adiskidetasun handirik euskararekin, gazteek desertatu egin omen dute euskaratik eta, zantzu batzuk baditugu ere, ez dakigu zergatik, eta ez dakigu nola egin egoera hori itzularazteko.

Hainbat esperientzia eta esperimentu aurkeztu ziren jardunaldietan, esku hartze zuzenekoak batzuk, nagusiki hezitzaileen bidez bideratuak, eta, beraz, gaztetxoan arlora mugatuak

Bi eguneko jardunaldietan, zuzenean gazteei entzuteko aukera bakarra argazkiko hiruokin izan genuen. Ezkerretik eskuinera, Eneko Gorri, Aitziber Kanpion eta Egoitz Unamuno. Argazkian ageri ez den Xabier Payak moderatzaile eta zirikatzaile lanak ederki bete zituen.

ONINTZA IRURETA

bereziki. Jarrera aldaketa kontzientek eragiteko metodo baten aurkezpena ere ikusi ahal izan genuen. Edozein aldaketa egiteko, kasu honetan hizkuntzazkoa, jarrera aldaketa bat eragin behar dela du oinarrian metodo horren atzean dagoen ikusmoldeak. Eta jarrera aldaketa hori nola egin daitekeen azaldu du aditu batek, talde txikitik antolatuta eta teknikari baten ardurapean.

Kataluniatik etorritakoek, berri, zeharkako esku hartzearen berri eman digute, *Dóna Corda al Català* (eman kuerda katalanari, eragin katalanari...) izeneko kanpaina erraldoi batena. Bigarren urtez jarraian jarri dute martxan Generalitateko Hizkuntza Politikarako Idazkari-tzatik, eta bigarren goan gazteei zuzenduta bereziki. Sentsibilizazio eta motibazio kanpaina da, katalana modernotasunarekin, gaztetasunarekin, martxarekin lotuz eta gazteen arteko erabilera informalean eragin nahi du. Katalunian 15-29 urte bitarteko-en ia %100ak daki katalanez hitz egiten eta ohituraz erabiltzen dutenak ez dira %50era iristen.

Gure gazteen erdiek ez dakite euskaraz, eta dakitenek ere ez dakigu zein mailatan dakiten eta zer nolako erraztasuna duten euskaraz aritzeko. Kataluniako datuek zer pentsatua ematen dute eta gure helburuak, lehentasunak eta bitartekoak aztertze bidea ere bai.

Laboratorioko lau arratoiak

Xabier Payak hala definitu zuen bere burua, eta baita ondoko hiru hizlariak ere, gazte hizkeraren erabileraz

hitz egiteko mahaira igo zirenean. Arratoiak ez ziren kikildu teknikari, irakasle eta hezitzaileen aurrean eta bizi zutena eta uste zutena kontatu ziguten. Mikroskopiota adi-adi begira (Payaren metafora, noski) egon zirenek gazteei erantzuteko gogo bizia erakutsi zuten, nahiz eta denbora arazoengatik, iritzi truka-keta onenean utzi behar. Bazterrak astintzen aritu zirenak hauek izan ziren: Egoitz Unamuno (27 urteko soraluzetarra), Eneko Gorri (23 urteko biarritzarra), Aitziber Kanpion barañaindarra eta Xabier Paya (24 urteko algortarra).

“Egunero *Mihiluze* ikusita
40 hitz ikasi behar ditugu?
Esapideak sortu bai, baina
sormena besteena, ez gurea”

XABIER PAYA

Mantxutek, Mihiluzek balio digute?

Eta hori baino gehiago zioen moderatzaile eta hizlari lanak egin zituen Payak: “Gazte izateko liburua irakurri behar dugu? Egunero *Mihiluze* ikusita 40 hitz ikasi behar ditugu? Esapideak sortu bai, baina sormena besteena, ez gurea”. Kanpion ados zen Payarekin, barañaindarrak *hijo puta* esaterik baldin badu ez du behar ezertarako potroximel hitza. Asisko Urmeneta, Kike Amonarri... ez dira Kanpionen eredu. Unamuno soraluzetarrak galdera

hau bota zuen: “Traindu eta min egiteko erdarak balio badit zergatik egin euskaraz?”.

Didaktikaria

Hitz hori bota zuen Payak euskara teknikari “maitagarri”ek gazteen hizkera bultzatzeko sortutako ekimenak definitzeko. Hau da, aktibitate guztiek ikasteko balio dute, helburua beti da euskara. Payak, bideojoko zale amorratuak, pilota kontuak erakutsiko dizkion bideojokoa baino, odola agertuko den, jendea hilko den jokoak aldarrikatu zituen, alegia, beste hizkuntzetako jokoen tankerakoak. Eneko Gorri izan du eskuetan SMSak bidaltzeko adibideak dituen libururen bat. Ez berak ez lagunek, ez dute erabili, baina sortu bai, beraien artean komunikatzeko SMS bidezko idazkera asmatu dute. Egoitz Unamuno soraluzetarrak bi munduen arteko harremana sendotzea proposatu zuen, alegia, euskara teknikariak eta gazte mugimenduak gerturatzea.

Mikroskopiota begira egon zirenen txanda gero. SMSen adibidea hartuz, entzule batek esan zien gazteei, esate baterako, SMSen liburuen helburua ez dela esapide horiek irakastea, gazte hizkera sortzea posible dela adieraztea baizik. Beste entzule batek ere ildo beretik: gazte hizkera ereduak ematea baino euskaraz ligatu, haserretu daitekeela adieraztea da helburua... Onenean moztu zen esperientzia trukaketa, astirik ez zelako. Hurrengo batean mikroskopiota begira egon zirenen eta laboratoriko arratzen arteko gogoetak izango al ditugu? ■

gure!
artean!
euskaraz

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

“Ukan” birusa

ORAINGOZ LAU LAGUN kutsatu dira birus horrekin: Juan Ignazio Pérez Iglesias EHUKo errektorea, Adelaida Umaran EHUKo Mikrobiologia doktorea, Pedro Miguel Etxenike fisikaria eta Gorka Landaburu kazetaria.

Lau kutsatutakoek Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak abian jarritako *Kutsatu! Ekin, ukan, ekin* kanpaina aurkeztu berri dute. Kanpainaren asmoa euskaraz ez dakitenak eta jakin arren erabiltzen ez dutenak “bizikidetzaren birusaz” kutsatzea da. Kanpaina aurkezterakoan esan zuten, birus horrek kutsatu ezin duen giza talde bakarra aurkitu dute: munduko hizkuntzak gutxiagotzea mesedegarri dela uste dutenek eta hizkuntzen balioa hiztunen kopuru soilaren baitan dagoela iritzi diotenek osatutakoa. Kanpaina 600.000 euro kostako da eta abenduaren 3an, Euskararen Nazioarteko Egunean amaituko da.

Garazi-Baigorri, Iholdin eta Amikuzen euskara teknikaria

ESKARIA aspaldikoa zen, bidea ez da samurra izan, baina badirudi, Garazi-Baigorri, Iholdi eta Amikuzeko herri elkargoek baiezkua eman ondoren, euskara teknikaria abian izango dela eskualde horietan. Teknikaria ordaintzeko diruaren erdia Euskararen Erakunde Publikoak jarriko du eta gainerakoa hiru herri elkargoek. Asmoa euskara teknikaria urtarrean lanean hastea da. Funtzio anitz izango du betetzeko teknikariak, hala ere, euskalgintzako hainbat kide beldur da Herriko Etxeetako itzultzaile soil bihurtuko ote den langile berria.

Batzarra euskarazko bikoizketei buruz

EIZIEK, Mondragon Unibertsitateko HUHEZI fakultatearen laguntzarekin, bikoizketaren inguruko lehen batzarra

antolatu du. Euskarazko bikoizketaren berezitasunak aztertuko dituzte. Itzultzaileentzat eta ikus-entzunezko komunikazioan ari diren ikasle, profesional eta adituentzat izango da. Batzarra azaroaren 23an egingo da, HUHEZI fakultatean, Eskoriatzan.

Helegitea Euskalerrira Irratiak

IRRATIAK 1998ko lizentzien banaketaren azken fasea errepikatzea lortu zuen, baina irailean egindako banaketa berri horretan ere lizentziarik gabe utzi zuen Nafarroako Gobernuak. Horregatik, 18 urte bete berri dituen Euskalerrira Irratiak helegitea aurkeztu du.

Javier Caballerok esana

NAFARROAKO GOBERNUKO kontseilariak Parlamentuan esan berri du Iruñerriko hainbat udal eremu mistoan sartu ahal izateko aldaketak egiteko aurreikuspenik ez dagoela.

BAHEA

Azpeitiko (Gipuzkoa) herri aldizkarian Xabier Euzkitzeri egindako elkarrizketatik ateratako pasarteak: “Orain aste batzuk ETBko kazetari batekin eztaba da sutua izan nuen. Esaten zidan Xabier Usabiagaren eta neure euskara, ‘artifizialak’ direla, esaldiak osoegi esateagatik-eta. Adibidez, esaten zuen antinaturala dela ‘gustatzen zatzaizkit’ esatea. Nik: ‘Zu euskara batua baino gazteagoa zara eta nola arrairo liteke euskara batua oraindik artifizialtzat hartzea?! Euskara batuari erabilpen naturala ematen ez dakienarena da, izatekotan, artifizialtasuna.

(...) Guri orain, *Kalaka*-ri, euskaraz ostegun gauetan egiten den eztabaida saioari, egun eta ordu berean ETB2ko saiorik arrakastatsuen jartzen digute: *Vaya Semanita*”.

Anjel Alkainek *El Diario Vascon* esanak *Wazemank*-i buruz: “(...) rollo ona transmititu izan dugu beti, eta rollo ganberroa. Eta euskararen munduak horixe behar du. (...) Eta hori lortzen ez dugun bitartean, ba gauza kontserbadoreak eta elitistak egiten ariko gara”.

Hirigintzako ustelkeria

Politikariak tarteko diren hirigintza-ko ustelkeria kasuak etengabe ari dira plazaratzen azken aldiak, batik bat udal politikariak dabilta tarteetan. Hirigintza planak udal bakoitzaren mende daude: hiri antolamendu orokorreko planak, arau subsidiarioak, birkalifikazioak eta abar. Eta horietan interes politikoe-
ek eta espekulatuzaileek indar handia dute. Nahiz eta kasu argienak eta eskandalagarrienak Espainiar Estatuan izan diren, gaitz horrek Euskal Herria ere jo du. Hala, zenbait kasu susmagarri ezagutarazi dira. Lutxana-Barakaldon Fertiberia lurretako balizko kasua (Sefanitro zaharra). 1996an Sefanitrok lurrok erosi zituen 1,5 milioi eurotan; 1999an Udalak lurrok birkalifikatu zituen. Orain enpresa itxi ondoren, lurbentia eraikuntza-enpresak lurrok erosi ditu 240

milioi eurotan, 2.000 etxebizitza eraikitzeko. Lurbentia beste enpresa baten lur batzuk ere erosi nahi ditu: Befesa enpresarenak, 2007an itxiko baita. Eraikuntza-enpresa horretako kontseilarien artean Josu Olazaran EAJko burua dago. Bizkaiko kostaldeko hainbat urbanizazio polemiko ere ahotan ditugu; hala nola, Bakio -1.900 etxebizitza eraiki daitezke-, Getxo -landa eremuan 8.000 etxebizitza eraikitzeko plana bada- eta Sopela -txaletak eraikiko dituzte parke bat egin behar zen eremuan-. Udal horietan EAJren mende daude hirigintzako planak. Hirigintzako ustelkeria kasuak dira horiek? Susmoak badira. Horrelakoak saihesteko, dagokionak ikerketa eta gardentasuna ezarri beharko ditu.

Juan Mari Arregi

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Gizarteak behar du azalpen argiagorik

ESPAINIAKO justiziarenak ezagututa, Iñaki de Juanaren 12 urteko zigorra gertagarrien artean zegoen, baina oraingoz ez zen halakorik espero. Ezustekoa, beraz, bai epaiak bere baitan biltzen duen kru-delkeriagatik, bai bake prozesuaren testuinguruan duen karga politikoagatik. Amesgaiztoa ez da bukatu eta, gainera, tragedia usaina dario.

Atutxa auzian Auzitegi Gorenak emandako danbatekoa edota

Batasuneko kideekin batzartzeagatik irekitako auziak dira azken boladan Espainiako botere judizialek bake prozesua zangotrabatzeko hartutako ekimenetakoak. Kontua da ea nola egiten duen PSOEk tamainako olatu judizialari aurre egiteko. Azaroan hasiko dira Espainiako Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiaren osaketa berritzeko negoziazio korapilatsuak, eta hor izango da PSOEren ahalmenaren termometro bat.

Zuzenbide estatuan —teorian— diren hiru botere nagusietako bat da botere judiziala eta hor gune erabakigarrietan gehiengoa PPren aldekoa baldin bada ere, beste bietan gehiengoa PSOE eta gainerako alderdien eskuetan da. Hau da,

RAUL BOGAJO / ARGAZKI PRESS

PSOEek bultza ditzake legeen aldaketak eta epaileak egoera horretara moldatu beharko dira. Ez da operazio samurra, besteak beste, PSOEek kontrolatu behar duelako halako aldaketek Espainiako iritzi publikoaren aurrean duten eragina, eta PPk horiek nola balia ditzakeen.

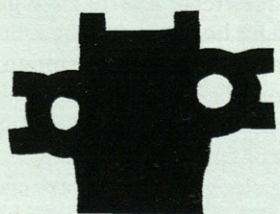
Baina pentsa liteke, halaber, halakorik egiten ez bada PSOEri ere interesatzen ez zaiolako dela, berak ere justiziaren mailua negoziazioan erabili nahi duelako. Bestela nola uler liteke, azken hiruzpalau urteetan PSOEek ekimen judizial askotan izan duen akuilu lana? Nola uler liteke Alderdien Legea, Parot doktrina edo De Juanaren auzipetzea moduko ekimenak bideratzea? Batetik, PPren erasoeta-

tik defendatu beharra izan du, baina bestetik, argi da botere judiziala ere arma gisa erabili duela ezker abertzalea presionatzeko. Eta halako enborretik halako ezpalak.

Bake prozesua zalantzan jartzen da behin baino gehiagotan, baina Euskal Herrian eta estatuan bake prozesuaren aldekoak kontrakoak baino gehiago baldin badira, aurrera aterako da. Edozein

eratan, bake prozesua bere sinplean aipatzea ez da nahikoa, aipatu beharko da, halaber, zer motako bake prozesuaz ari garen. Eta bake prozesuaren alde politikoa —denen ustez garrantzitsuenak— alderdi politikoen artean hitzartu behar zuten ezta? Eta zertan da bake prozesuaren atal politikoa hori? Informazioa ematearen oreka non dagoen zehaztea zaila da eta, gainera, dabiltzanek finkatu behar dute marra non jarri, baina gizarteko ahalik eta eragile gehien alde nahi badira, zailtasunak non diren azaldu behar da eta mezu ahalik eta bateratuenekin egiten bada are eta eragin-korrakoa. Une horren larria izanik eta halako bultzaden beharrean, gehiegi eskatzea ote da?

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Litxarkeria gehiegi jateak gaiztotu egin dezake jendea

Britainia Handian epaileen kontrolpean bizi diren 1.000 gazte "gaiztagin" direlakoekin egin den ikerketa batek erakutsi duenez, azukre gutxiko elikadura hartuz gero berriro okerren bat egin zutenen kopurua %44 jaitsi zen. Zergatik ez da kontuan hartzen dieta prebentzio planetan?

BRITANIA HANDIAN SEGURTASUNA garrantziarik handieneko gaia da agenda politikoetan, mundu osoan den bezala. Azken hiru urteotan *Togther Campaign* (Elkarrekin Kanpaina) dauka martxan Londresko gobernuak, kriminalitatea jaisteko asmotan. Hainbat atal ditu kanpaina horrek, eta horietako bat jokabide antisozialen kontrako arauak osatzen du (Anti-Social Behaviours Order, ASBO). Horren kariaz artikulu deigarria idatzi du *The Ecologist* hilabetekari famatuan Pat Thomasek: *ASBO versus Nutrition*, ASBO arautegia ala elikadura.

Munduko ekologisten eta beste jende aurrerazaleen erreferentzietakoa den hilabetekari horretan, osasun gaie-tarako editorea da Pat Thomas. Aipatu artikuluan kontrajarri ditu alde batetik, azken urteotan egin diren prebentzio neurrien emaitza urriak edo ez oso nabarmenak, eta bestetik, zenbait ikerle-k elikaduraren eta gizakien jokabi-dearen artean kausitutako loturak. Thomasek uste du kriminalitatea saihesteko asmoz kanpainen xahutu diruak hobeto gastatuko liratekeela jendeen eta batik bat gazteen elikadura hobetzen. Ideia erakargarria da, eta Thomasek datu aberatsez hornitu du.

2002an Oxfordeko unibertsitateko Bernard Gesch fisiologoak plazaratu zuen agiri interesgarri bat, elikadura eta kriminalitatearen arteko loturak zehazten zituena. Ikerketarako, espe-

txe britainiarretan 231 preso gazte hautatu eta bi taldetan banatu zituen. Talde batekoen janariei elikadurazko gehigarriak erantsi zizkieten, eta beste-koei aldiz plazeboak. Ondorengo hilabeteetan batzuek eta besteek pre-sondegian izan zuten jokabidea kon-trolatu zuten. Esan behar da lehen tal-dekoei gehigarriak –bitaminak eta beste– kopuru txikietan eman zitzaiz-kiela, janari ikerketetan erabilitako mega-dosiak baino askoz urriagoak.

Eta hala ere harrigarriak ziren emaitzak. Suplementoz hornitutako janariak hartu zituztenek besteen aldean %26 istilu edo arazo gutxiago sortu zuten presondegietan. Bortizke-riaren kasuan, lehen taldekoetan %37 gutxitu zen. Badakigu –hori ez dute esan, noski, ikerlariek– presondeg-i barruko jokabide "on" eta "txarrak" bereiztea gauza eztabaidagarria dela. Baina hala ere, Gesch eta beste ikerla-riek demostratutakoa horrek ez du lai-notzen: gaizki jatearen eta jokabide agresiboaren artean lotura badela, lotura handia gainera.

Gesch baino lehenago ere ondorio berdinak ateratako ikerketak izan ziren. 1978an *Journal of Orthomolecular Psychiatry* aldizkariak publikatu zituen 102 kondenaturen elikadura hobetuz lortutako emaitza interesgarriak. Kali-fornian, berriz, famatu egin zen ildo berean Stephen Schoenthaler mediku eta irakasleak kondenatu gazteekin

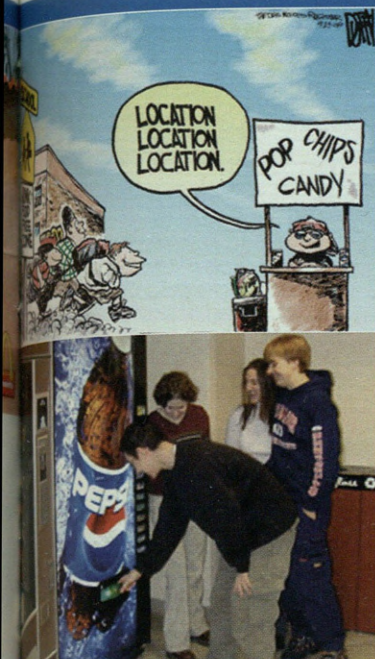
egindako frogak. Pat Thomasek idatzi duenez, "Schoenthalerren aspaldiko lan hura interes handikoa izan zen, frogak egiteko kendu egin baitzituen *junk food*ak (zabor-janak) eta batik bat azukre askoko direlako *snack*ak. 1983an 3.000 preso gaztetxorekin egindako ikerketan *snack* motako janari-oren ordeaz azukre gutxiko aukera osa-suntsuagoak ipini zizkien. Dieta hori erabilitako hurrengo urtean bortizke-riazko istiluak ia erdira jaitsi ziren". Emaitzak ikusita, Schoenthalerrek lortu zuen Los Angelesko justizia departamentuak gaztetxo kondenatuentzako programetan janari plan bat martxan jartzea.

Kaloria gehiegiz gutxiegi elikatu

Bernard Gesch antzeko emaitzetara iritsi zen 1990ean: Gales ondoko South Cumbrian 1.000 gaztetxo kondenaturekin egindako frogan, erakutsi zuen azu-kre gutxiko dietarekin %44 gutxitu zirela haien jokabide antisozialak. Pro-grama horretan aztertu ziren gaztetxo gaiztagin horien mineral eta bitamina urritasunak, ea organismoan metal toxikorik bazuten, odoleko azukrearen kontrola eta abar, eta jarraipen pertso-nalizatua egin zitzairen.

Epaileek kondenatutako gaztetxo haiek askotan antzeko arazo biokimi-koak zeuzkaten, eta zehazki glukosa-rekiko intolerantzia eta zink urriegi. Glukosarenak behar du esplikazioa.

Hona azukre, karbohidrato eta koipe gehiegiz elikatutako gazte jendearen lau irudi. MacDonalds konpainia famatuak publizitatean haur txiki bat ipini du bularrari ordezkari bere hamburger koipetsuari tiraka; edoskitzeko moda berria. Mundu osoan gaur jateko ohitura "normalizat" zein bihurtu nahi duten edo adierazten du argazki horrek. Bere azpian, haurren edozein liburutan aurkitzeko moduko marrazki ponpoxoan, litxarkeria goxoak pozik erakusten ditu umeak. Lerroon ondoan, gaztetxoak taldean makinatik kolazko edariak ateratzen ari dira eskolan; ondoan opil gauzak saltzen dituen beste makina bat daukate. Goiko komikiak modari ihes ezin egina irudikatzen du: eskolako atarian afixak dio "Eskola: Zabor-janik gabeko eremua", eta atsedendian edo klasea bukatutakoan haurrak korrika doaz krispetak, patata frijituak eta goxokiak saltzen dituen dendatxora. "Kokagunean dago gakoa" dio dendariak.

Adituek diotenez, neurri handian jaten badira azukreak, litxarkeriak eta estimulatuzaileak —kafea, tea edo kolak— baina baita karbohidrato askoko janariak ere —pop-corn, patata frijitu, pastizeria, bollo jendea eta abar— proteinarik gabe, orduan gorputzak glukosarekiko tolerantzia ez-normala garatzen du eta erreazioz hipoglizemiak sortu. Odo-leko azukrean gorabehera handiak dituzten diabetikoek badute horren berri. Geschek demostratu du kondemnatutako gaztetxo askok glukosarekiko desarreglo nabarmenak dituztela.

"Gaizki jaten duela jakitea —idatzi zuen Geschek— pertsona batek bortizkeriaz jokatu duela aurreikusteko datu hobea da pertsona horren aurrekariak ezagutzea baino". Berrikiago, 2004an, *American Journal of Psychiatry* buletinak publikatu zuen beste ikerke-

ta batean erakusten zen elikaduran urritasunak zituzten haurrek (batez ere zink, burdin, B bitamina eta proteina gutxiegi) zortzi urterekin, batez bestekoarekin alderatuta, %44an jakebide erasokorragoa zeukatela eta %51 gehiagokoa 17 urterekin.

Geschek eta bere aipamena egiten duen Thomasek karbohidrato, grasa eta gehigarri sintetiko larregi eta elikagai gutxiegi jateko modu modernoari "high calorie malnutrition" deitzen diote, kaloria askoko desnutrizioa. Hau fenomeno berria da gizakiaren historian. "Azken 200 urteotan sekula ikusi ez diren bezalako aldaketak egin ditugu gizakiaren dietan. Eta harrigarriena da aldaketa horiek egin ditugula gizakiaren burmuinean eduki ditzaketen ondorioak batere ebaluatu gabe. Hona zertan ari garen: giza burmuina-

rekin kontrolik gabeko esperimentu globala egiten".

Erabateko nahasketa horren beste seinale gehiago balegoke aditu horien arabera gaur egun: depresio, eskizofrenia eta beste hainbat gaixotasun mentalek daukaten zabalkunde gero eta handiagoa, Alzheimerrena, eta abar luze bat hein batean janari arazoekin lotuta omen daude. Izan ere, gure buruak soin osoaren energiaren %20 gastatzen du; bihotza %40an burmuinarentzat ari da lanean. Aldi berean, gure organorik sofistikatuena da, kimikoki aberatsak diren elikagaiak behar ditu. Besteren artean, hor dago dopamina eta serotonina bezalako neurotransmisore kimikoak sortu beharra.

Medikuek, eta batik bat, psikiatrek ondo dakite burmuinaren orekan —eta gizakiaren jokabidean, ondorioz— zer nolako garrantzia daukaten mineralek eta beste mikro-elikagaiak. Botikak errezetatzen dituztenean molekula kimikoak ari dira agintzen. Baina horien eragina janarietatik iritsitako gai kimikoenarekin gurutzatzen da, eta honek esplika ditzake zenbait botikak eduki ditzaketen eragin paradogikoak. Alegia, antidepresiboa hartu eta gaixoari antsia are handiagoa eragitea, adibidez.

Dietez ordu eta egun luzez eztaba da liteke. Baina horrelako ikerketa batek balio lezake gure gazteen elikadura berriro eta gehiago aztertzeke. Azken finean, tabakoa debekatuta dago institutuetan, baina gaztetxoei gosaltzeko palmera, donut, bollicao eta gainera-ko zerrikeriak eskaintzen zaizkie. ■

<http://www.argia.com/nethurbil.php>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsionalizatua,
hurbila eta
etengabea.
Horixe
da gure
konpromisoa.

ZINKUNEGI OPTIKA

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Z E R B I T Z U A

Emilio Lopez Adan

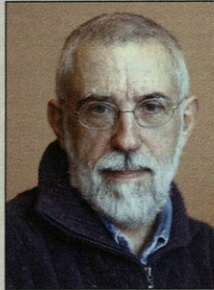
Hungaria 1956

Liburu eder bat argitaratu da Parisen, *Budapest 1956. La Révolution*. Berrehun bat argazki zuri-beltz dakartza, Erich Lessing-ek eginak. Garaian garaiko emozioa dario: iraultza! Zeren eta Hungaria-ko altxamendua ez baitzen altxamendu anti-komunista, ez zen, ez, kapitalismoaren aldeko oldarra, eta ez da gaur egun ere komunismoaren gaiztakeria eta kapitalismoaren bertuteen etsenplu paregabea. Historia berridazten ari da eta ikusmolde anakroniko batek gezurrak sakatzen ditu lotsarik gabe. Egiaz, Hungariako altxamenduak bi dimentsio zituen, antiestalinista eta antikapitalista, eta horregatik dauka esanahi berezia: egin zitekeen eta egin ez zen iraultzarena.

Hungarian Sobiet Batasunaren armada gorria gelditu zen jaun eta jabe Bigarren Gerla Mundiala bukatu eta. Hauteskunde bidez heldu ziren komunistak boterera, baina ez zuten "historiaren zentzua" bortxatzeko arazo handirik izan: behar ziren oztupoak baztertu, boterea osoki hartu eta 1948an ikaragarritzko errepresioa erabili zuten, ez nazien lagunen aurka, ez, baizik eta alderdi estalinistaren gustukoak ez zirenen aurka. Han exekutu zuten Laszlo Rajk, alderdiko, baina, omen, Tito eta titismoaren aldekoa, heterodoxoa...

Stalin hil eta giroa aldatzen ari zela, Hungarian arrapiztu ziren gogo berritzaile eta demokratikoak. Laszlo Rajk-en aldeko hiletetan 300.000 pertsona bildu ziren; Polonian ere aldakuntzan ari zirela eta, haren alde kaleratu ziren beste 200.000 jende, alderdien aniztasuna eta preso politikoaren askatasuna eskatuz; armadak eta poliziak bat egin zuten manifestariek, eta, gairak, gobernuak bertan ziren soldadu sobietarrei galdatu zien "ordenua" ezartzeko. Baina ezin, eta gobernu berri bat izendatu behar, populuak nahi zentzuan, Imre Nagy zuzendaritza pean.

Nagy komunista zahar eta ezaguna zen, eta tradizio demokratikoetatik estalinistak baino askoz hurbilagoa. Egun labur horietan, eta hemen datza mirakulua: langileek, ikasleek eta funtzionarioek, besteak beste, kontseilu iraultzaileak sortu zituzten nonahi, hiri bakoitzak

DANI BLANCO

berea zuelarik. Horra beraz eduki unibertsala zeukan esperientzia, demokrazia zuzena eta sozialismoa lotzekoa, eta horra non dagoen, gaurko ere, egun horien esanahi nagusia.

Labur joan zen esperientzia. Sobietarrek 2.500 tanke eta 75.000 soldadu bildu zituzten Budapesteko ateetan, eta azaroaren 4an, egunsentiarekin, sartu, barrikadak lehertu, eta fusilez armaturiko hiritarrak sakabanatu. Lau mila hil, hoge mila zauritu, berrehun mila erbesteratu, eta geroko errepresioa. Nagy ez zuen autokritikarik egin nahi, are gutiago hobendun zela onartu. 1958ko ekainaren 17an exekutu zuten.

Eta kapitalismoa, non zen? Urteak zeramatzan Free Europe irratiak altxamendurako deiak egiten, baina Suez-eko krisia zela eta, Ameriketako Estatu Batuak gerla hotzaren logikan sartuak ziren: bakoitzak nahi duen bezala kudeatuko du bere baratz, eta Hungaria Sobiet Batasunaren baratz pribatuan eroria zen. Beraz, geldi; geldi, inbasio eta errepresioaren garaletan. Horra Mendealdeko balore demokratikoen defentsa "sutsua", horra "etsenplua"...

Ez, Hungariako iraultzaileak ez ziren altxatu komunismoaren aurka eta kapitalismoaren alde. Kapitalismoaren onura eta komunismoaren gaiztakeria ez dira egia unibertsal eta betierekoak, oraingo irakurketa merkeek erakutsi nahi duten bezala.

historian ugari izan dira esperientzia libertario eta demokratikoak, eta horien gainean, bai, horizonte berriak asma daitezke: hala nola gazte armatu haien begietan ispatzen zirenak. Lau gazte, mutiko bat eta hiru neska, Europa Erdiko hiri handi baten goiz ilunean marxan, tranbiako errailen ondotik, tanke bat lehertua giblean, etxe nabarren aitzinaldeak balek zultatuta inguruan, eta gure gazteak aitzina, fusila lepoan, eta begitartean irri zabal, magnifikoa, iraultzaren irria. Erich Lessingen argazki bat, 1956an Budapestean hartua. ■

Ez, Hungariako iraultzaileak ez ziren

altxatu komunismoaren aurka eta

kapitalismoaren alde. Kapitalismoaren

onura eta komunismoaren gaiztakeria

ez dira egia unibertsal eta betierekoak,

oraingo irakurketa merkeek erakutsi

nahi duten bezala

ASTE HONETAKO

zozketa

Udagoienako Ostera

Rafa Rueda

"Saredun eskua"

Anari

"Zebra"

2 harpidedunentzat bina sarrera

Azaroak 24, ostirala 21:00etan

Balmasedako Klaret Antzokian

Balmaseda BIZKAIA

www.topagunea.com

1

Udagoienako Ostera

Kukai-Tattaka

"OTEhITZAri BIRAKA"

(Irudi eta dantza ikuskizuna)

2 harpidedunentzat bina sarrera

Azaroak 25, larunbata 20:00etan

Mungia Olalde Aretoan

Mungia BIZKAIA

www.topagunea.com

2

MUSEO
CHILLIDA
LEKU

Chillida-Leku Museoa

3 harpidedunentzat

bina sarrera

Jauregi auzoa, 66

Hernani GIPUZKOA

www.museochillidaleku.com

3

Tarpoon urpekaritza

2 lagunentzat

"urpekaritza bataioa" opari

Kirol portua, A lokala - 7

Getxo BIZKAIA

www.divetarpoon.com

4

Ardibidez

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

FITO & FITIPALDIS

- Mikel Lizarreta Jaka (Gartzain)
- Donibane Irrintzi AEK euskaltegia (Iruñea)
- Iñaki Goñi Irazusta (Donostia)

TXAPELA BURUAN ETA IBILI MUNDUAN

- Miren Begoña Goikoetxea Azkue (Getaria)

KIROLPSIKOLOGIA

- Luis Xabier Ugalde Gulas (Bilbo)

BILBOKO EUSKAL MUSEOA

- Euskal Irakasletoa (Bilbo)
- Urrezti AEK euskaltegia (Zalla)
- Nerea Pikabea Amundarain (Ikaztegieta)
- J.J. Furundarena (Usurbil)

BADAKIT EDIZIO BERRITUA

- Miguel Uriarte Ballarena (Barañain)
- Santurtziko Udal euskaltegia (Santurtzi)

Abenduaren 6tik 10era

ARGIA

Durangoko azokan

Etzazu aukera galdu...

ARGIA